

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra školní a sociální pedagogiky

Historie realizace osobnostní a sociální výchovy na konkrétní základní škole

Autor: Radka Kalianková

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

Praha 2010

NÁZEV:

Historie realizace osobnostní a sociální výchovy na konkrétní základní škole

ABSTRAKT:

Práce se zabývá průřezovým tématem osobnostní a sociální výchova, jejím zakotvením ve vzdělávacím systému České republiky a v praktické části její dlouhodobou realizací na zvolené základní škole. Výzkumná část popisuje historii výuky samostatného vyučovacího předmětu osobnostní a sociální výchova na této škole a dále dovednosti získané skrze aktivity a činnosti v hodinách osobnostní a sociální výchovy a jejich přesahem do osobního, praktického života žáků a absolventů školy. Dotazníkové šetření získává pohled žáků a absolventů zvolené školy na využitelnost nabytých dovedností v praktickém, osobním životě. Cílem je ověřit, že způsob realizace osobnostní a sociální výchovy na zvolené škole je z pohledu většiny žáků a absolventů školy přínosem pro jejich praktický život.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Osobnostní a sociální výchova, klíčové kompetence, dovednosti, průřezová témata

TITLE:

An Account of Implementation the Personal and Social Education on a Selected Basic School

SUMMARY:

The thesis covers the cross-curricular subject Personal and Social Education, and its confirmation in the educational system of the Czech Republic. In the practical part, it focuses on its long-term realisation at a selected elementary school. In the research section, attention is paid to the history of implementing Personal and Social Education at the selected school, and to the skills, which students have learned in the lessons; moreover, the research is focuses on the practical use of these skills in students' lives. The questionnaire survey concentrates on the students' point of view concerning the acquired skills and their practical serviceability. The aim is to verify the fact that from the students' point of view the implementation of Personal and Social Education at the selected school influences their practical lives.

KEYWORDS:

Personal and social education, skills, key competences, cross-curricular subjects

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Historie realizace osobnostní a sociální výchovy na konkrétní základní škole vypracovala pod vedením PaedDr. Zdeňky Hankové samostatně na základě vlastních zjištění a za použití pramenů uvedených v seznamu použité literatury.

Praha, 5. dubna 2010

.....
podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji především vedoucí práce PaedDr. Zdeňce Hankové za odbornou pomoc, cenné rady a připomínky. Dále děkuji všem učitelům zvolené základní školy, kteří mi pomohli se seskládáním střípků celé historie realizace OSV na škole a vyplněním dotazníků, všem žákům a absolventům školy, kteří byli ochotni podílet se na dotazníkovém šetření, Mgr. Janě Kaliankové a Marku Václavíkovi za ochotu pomoci při tvorbě a dokončování diplomové práce, a ze všeho nejvíce děkuji bývalému řediteli školy Miloslavu Chrobákovi a koordinátorce ŠVP Miroslavě Mališové za neustálou podporu, pomoc, připomínky, rady a cenné informace při psaní této práce a za možnost dlouholeté obohacující spolupráce s nimi.

OBSAH

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 Vymezení osobnostní a sociální výchovy.....	8
1.2 Kurikulární reforma školství, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program.....	8
1.2.1 Klíčové kompetence	10
1.2.2 Průřezová témata	13
1.3 Osobnostní a sociální výchova jako průřezové téma	14
1.3.1 Osobnostní a sociální výchova v RVP ZV	14
1.3.2 Tématické okruhy OSV	16
1.3.3 Očekávané výstupy osobnostní a sociální výchovy	22
1.3.4 Způsoby zprostředkování témat OSV žákům.....	22
1.3.5 Metodické principy OSV	24
1.3.6 Základní didaktické kroky práce s tématy OSV	26
1.3.7 Pravidla psychické bezpečnosti při práci s tématy OSV	27
1.3.8 Indikátory osobnostní a sociální výchovy	28
1.3.9 Možnosti vzdělávání učitelů v oblasti OSV	28
2 PRAKTICKÁ ČÁST	31
2.1 Cíl průzkumné části, hypotézy.....	32
2.2 Volba základní školy pro diplomovou práci.....	33
2.3 Popis zvolené základní školy	33
2.3.1 Charakteristika školy	33
2.3.2 Časový vývoj a změny od osnov ZŠ po „Učíme se pro život“ (časová osa od školního roku 2001/2002)	35
2.3.3 Vznik a vývoj OSV jako samostatného vyučovacího předmětu a její realizace do současnosti	43
2.3.4 Příklady realizace technik OSV	48
2.4 Popis zkoumaného souboru, způsob výběru, charakteristika souboru.....	51
2.5 Metody výzkumu	53
2.6 Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	54
2.7 Závěr výzkumné části.....	78
ZÁVĚR	80
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	81
PŘÍLOHY	83

ÚVOD

Průřezová témata jsou v současnosti povinnou součástí základního vzdělávání v České republice. Jedním z průřezových témat je i osobnostní a sociální výchova, kterou musí základní školy a nižší stupně víceletých gymnázií povinně zařadit do výuky. Způsobů, jak osobnostní a sociální výchovu na škole implementovat, je více a je v kompetenci školy zvolit si způsob realizace.

Základní škola mnou zvolená pro praktickou, výzkumnou část této práce realizuje osobnostní a sociální výchovu mimo jiné jako samostatný vyučovací předmět v některých ročnících I. i II. stupně. Témata osobnostní a sociální výchovy mají v tomto předmětu skrze aktivity, činnosti a metody osobnostní a sociální výchovy pomáhat žákům rozvíjet, získávat a upevňovat praktické dovednosti a klíčové kompetence použitelné v jejich dalším praktickém životě.

Dotazníkové šetření se však zabývá pouze předmětem osobnostní a sociální výchova na II. stupni školy. V této praktické části má práce za cíl zjistit, zda žáci II. stupně a absolventi školy shledávají nabyté a rozvíjených dovedností ve svém osobním, praktickém životě a interpersonálních vztazích.

Z mého pohledu hraje osobnostní a sociální výchova klíčovou roli v současné výchově a vzdělávání žáků na základních školách. Dává učiteli možnost vytvořit pro žáky bezpečné prostředí, ve kterém si mohou svobodně utvořit a ujasnit vlastní postoje, názory a hodnotový žebříček, a získat, rozvinout a upevnit důležité životní dovednosti pro jejich další praktický život. Myslím si, že získané dovednosti jsou pro žáky a jejich život stejně důležité jako naučené znalosti a je potřeba je u žáků rozvíjet a to nejen skrze osobnostní a sociální výchovu, ale ve všech vyučovacích předmětech i mimo ně.

Cílem této práce je ukázat, že dovednosti získané v předmětu osobnostní a sociální výchova na zvolené základní škole mají z pohledu současných i bývalých žáků školy smysl v praktickém životě a že je ovlivňují v různých oblastech jejich osobního života.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vymezení osobnostní a sociální výchovy

Osobnostní a sociální výchova se od září 2007, kdy se na základních školách a nižším stupni víceletých gymnázií začalo vyučovat podle školních vzdělávacích plánů, stala jako jedno ze šesti průřezových témat povinnou součástí vzdělávacího systému základního vzdělávání v České republice.

Přední český odborník zabývající se osobnostní a sociální výchovou, Josef Valenta, ji definoval jako *„praktickou disciplinu zabývající se rozvojem klíčových životních (osobnostních a sociálních) dovedností pro každý den. Jde o disciplinu, která se zabývá rozvojem životních kompetencí v oblasti osobního života se sebou samým a života v mezilidských vztazích“* (VALENTA, 2006). Nebo jako *„systém komplexního rozvoje osobnosti zacílený do oblasti zvládnutí životních situací nejrozmanitějšího druhu“* (VALENTA, 1995)

Název osobnostní a sociální výchova byl převzat z britského národního kurikula (ekvivalent českého rámcového vzdělávacího programu), v originále „Personal and Social Education“. Název systému je převzat konkrétně od Angličana Steve Briche, který směřuje předmět Personal and Social Education v londýnské škole, na které působí, do čtyř oblastí: rozvoj osobnosti dítěte; rozvoj studijních schopností; příprava pro práci a zaměstnání; příprava pro občanství v dospělosti. (VALENTA, 1995)

1.2 Kurikulární reforma školství, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program

Rámcové vzdělávací programy vycházejí z nové strategie vzdělávání, která se zaměřuje především na provázanost klíčových kompetencí (tj. souhrn dovedností, vědomostí, schopností, postojů a hodnot žáka) a vědomostí získávaných při vyučování. Učení již není vnímáno jako izolovaný, samostatný úsek života člověka, rámcové vzdělávací programy nově vymezují učení jako celoživotní proces, a proto je tedy potřeba žáka vybavit nejen neodmyslitelnými znalostmi, ale i potřebnými kompetencemi, které bude využívat nadále v celém svém životě. Vzdělávání je tedy zaměřeno jak na získání znalostí a vědomostí, tak i na osvojení si dovedností a schopností využitelných v praktickém životě.

Nová koncepce vzdělávání podporuje větší autonomii škol na pedagogickém poli. Jednotlivé základní školy se mohou skrze svůj školní vzdělávací program profilovat. Učitelé

mají větší zodpovědnost za výsledky vzdělávání, ale zároveň větší volnost ve zvolení a výběru vyučovaného obsahu i metod výuky (závazné jsou pro ně jen očekávané výstupy definované v rámcových vzdělávacích programech).

Jednotlivé rámcové vzdělávací programy: pro předškolní vzdělávání; pro základní vzdělávání; a pro střední vzdělávání; na sebe navazují. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je východiskem a závazným kritériem pro střední školy při stanovování požadavků pro přijímací řízení.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) je od začátku školního roku 2007/2008 závazným dokumentem pro základní školy a nižší stupeň víceletých gymnázií v České republice. RVP ZV vymezuje pro školy „*vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků*“. Vymezuje vzdělávací obsah, včetně očekávaných výstupů u jednotlivých vzdělávacích oborů; výstupní úroveň jednotlivých klíčových kompetencí (kterou by měli žáci na konci 9. ročníku dosáhnout); povinné tématické okruhy průřezových témat.

Školy spadající do základního vzdělávání od září 2007 přestaly povinně v 1. a 6. ročníku vyučovat podle dosavadních osnov a začaly v těchto dvou ročnících vzdělávat podle nově vytvořeného školního vzdělávacího programu školy (podle osnov se však nadále vyučovalo v ostatních ročnících). Takto koncipované vzdělávání má žákům poskytnout podnětné, motivující prostředí, ve kterém si osvojí různé strategie učení se, rozvinou schopnost spolupracovat a kooperovat s druhými lidmi, respektovat práva a povinnosti vlastní i lidí kolem sebe, empaticky komunikovat, aktivně naslouchat a tolerovat druhé osoby (jejich odlišné hodnoty, názory, kulturu, atd.), naučí se demokraticky jednat, tvořivě a kriticky myslet, vytvoří si vlastní žebříček hodnot a stanou se z nich zodpovědné, svobodné a demokraticky smýšlející bytosti. (RVP ZV, 2007)

Školní vzdělávací program v základním vzdělávání je od září 2007 závazným a povinným dokumentem všech základních škol a nižších stupňů víceletých gymnázií. Tento dokument si měl pedagogický sbor vytvořit samostatně na základě pravidel stanovených státem (školský zákon, RVP ZV). Při společné tvorbě školního vzdělávacího programu školy (dále jen ŠVP) mají pedagogové možnost si částečně svobodně formulovat vlastní představy o nejvhodnější podobě vzdělávání jejich předmětu na škole. Při tvorbě ŠVP si pedagogický sbor jako tým volí postupy, jakými bude realizovat požadavky uvedené v RVP ZV na škole (tzv. výchovně vzdělávací strategie školy); dále jak bude tyto výchovně vzdělávací strategie na škole zajišťovat (organizace, klima školy, vztahy ve škole, atd.); jaký bude vzdělávací obsah včetně možností přizpůsobení vzdělávacího obsahu žákům i podmínkám dané školy

(specifikace očekávaných výstupů, výběr učiva, jeho propojení, začlenění); a v neposlední řadě také postupy společného působení na žáky, rodiče, přátele a partnery školy. (MANUÁL PRO TVORBU ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ V ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍ, 2005)

Tvorba ŠVP by tedy měla být týmovou prací celého učitelského sboru, na tvorbě dokumentu by se měli podílet všichni pedagogové školy a měli by na tvorbě ŠVP pracovat společně. ŠVP by neměl být tvořen pouze vedením školy, pověřeným zástupcem z řad pedagogů, vypracovaný pověřenou firmou či převzatý nebo zkopírovaný z jiné školy (která je situovaná v jiných podmínkách). ŠVP by měl odrážet možnosti školy, měl by být tedy vytvořen škole na míru. V RVP ZV je uvedeno, že „ŠVP vychází z konkrétních vzdělávacích záměrů školy, zohledňuje potřeby a možnosti žáků, reálné podmínky a možnosti školy a oprávněné požadavky rodičů nebo zákonných zástupců žáků. Má na zřeteli postavení školy v regionu i sociální prostředí, ve kterém bude vzdělávání probíhat.“

Jelikož je ŠVP povinným dokumentem školy, musí být zpřístupněn k nahlédnutí veřejnosti (rodičům, žákům, zřizovateli, atd.). Tento dokument slouží tedy nejen samotné škole, vedení školy a pedagogům při jejich pedagogické činnosti, ale je zároveň prostředkem propagace školy (jejích záměrů) - potenciální budoucí pedagogičtí pracovníci si mohou podle ŠVP vybrat školu, na které budou učit. Rodiče si dle ŠVP mohou svobodně vybrat školu, která bude pro jejich děti nejvhodnější. V neposlední řadě je ŠVP jedním z klíčových dokumentů pro Českou školní inspekci při kontrole školy a její pedagogické činnosti. (MANUÁL PRO TVORBU ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ V ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍ, 2005)

1.2.1 Klíčové kompetence

Jak bylo již uvedeno v předchozí kapitole: nová strategie vzdělávání akcentuje především provázanost klíčových kompetencí (tj. souhrn dovedností, vědomostí, schopností, postojů a hodnot žáka) a vědomosti získávané při vyučování.

RVP ZV vymezuje klíčové kompetence jako „souhrn v domostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člověka společně.“ (RVP ZV, 2007) Klíčové kompetence jsou tedy po stránce obsahové neutrální, a proto jsou použitelné na libovolný obsah. Co se školního prostředí týče, je tedy možné klíčové kompetence rozvíjet, upevňovat a využívat ve všech vyučovacích předmětech i mimo ně (na vícedenních akcích, prožitkových pobytech, lyžařských kurzech, atd.).

Klíčové kompetence jsou jisté univerzální způsobilosti (ať již jde o umění učit se, komunikovat, spolupracovat, rozhodovat se, jednat, konat a smýšlet demokraticky; efektivně řešit problémy, či pracovat efektivně a soustředěně), které může žák aplikovat ve škole v každém vyučovacím předmětu, mimo vyučování, v praktickém mimoškolním životě a následně je jako dospělý člověk může využívat na trhu práce, v zaměstnání a v osobním životě. (BELZ, SIEGRIST, 2001; KLÍČOVÉ KOMPETENCE V ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍ, 2007)

„Mít kompetenci znamená, že člověk (žák) je vybaven celým složitým souborem v domostí, dovedností a postoj, ve kterém je vše propojeno tak výhodně, že díky tomu člověk může úspěšně zvládnout úkoly a situace, do kterých se dostává ve studiu, v práci, v osobním životě. Mít určitou kompetenci znamená, že se dokážeme v určité prožitkové situaci přiměřeně orientovat, provádět vhodné činnosti, zaujmout přiměřený postoj.“ (KLÍČOVÉ KOMPETENCE V ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍ, 2007)

V rámcových vzdělávacích programech pro jednotlivé stupně vzdělávání najdeme v každém stupni vzdělávání některé klíčové kompetence společné pro všechny stupně vzdělávání a některé odlišné. Některé klíčové kompetence se rozvíjejí na preprimárním, primárním i sekundárním stupni vzdělávání (např. kompetence komunikativní, kompetence k učení), některé se však u žáků rozvíjejí jen na určitém stupni vzdělávání, protože *„některé části klíčových kompetencí určitě zvládnou i mladší žáci, ale pro některé potřebují mnoho let výuky nebo pár let dozrání.“* (KLÍČOVÉ KOMPETENCE V ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍ, 2007) Například v sekundárním vzdělávání najdeme v rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia kompetenci k podnikavosti, kterou nenajdeme ani v RVP ZV ani v RVP PV.

Výběr a pojetí klíčových kompetencí uvedených v rámcových vzdělávacích programech a rozvíjených nyní v rámci výuky a vzdělávání na jednotlivých školách vychází z obecně přijatých hodnot ve společnosti. Tyto kompetence by měly dle RVP ZV člověku pomoci při jeho vzdělávání a přispět k jeho spokojenému a úspěšnému životu. Ve společenském měřítku by měly klíčové kompetence přispět k posílení funkcí demokraticky fungující společnosti. (RVP ZV, 2007)

Pro základní vzdělávání jsou klíčové následující šestice kompetencí (RVP ZV, 2007):

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní

- Kompetence sociální a personální
- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní

„Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají nadřazenou podobu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a prospívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.“ (RVP ZV, 2007)

Jednou z oblastí, kde je možné klíčové kompetence na úrovni základního vzdělávání rozvíjet, je i v rámci realizace průřezových témat, obzvláště pokud jsou některá průřezová témata realizována na škole jako samostatný vyučovací předmět či v samostatných časových blocích.

RVP žádá po pedagogích, aby byly znalosti, dovednosti a postoje ve výuce rozvíjeny společně (ne izolovaně). Klíčové kompetence není možné žákovi předat stejným způsobem jako pouhé znalosti, tedy že učitel žákovi o kompetencích „řekne“ (vyloží látku). Aby se žáci naučili zvládat klíčovou kompetenci, musí si ji osvojit prakticky. Klíčové kompetence se utvářejí a posilují během mnohaleté výuky, kdy učitel žáky vede k osvojení a upevnění si klíčové kompetence v konkrétních, praktických aktivitách ve výuce.

RVP ZV definuje klíčové kompetence velmi obecně. U klíčových kompetencí jsou v RVP ZV definovány pouze očekávané výstupy závazné pro žáky 9. ročníku na konci školního roku. Je tedy na pedagogickém sboru (v kompetenci školy), aby si učitelé při tvorbě školního vzdělávacího programu rozkládali jednotlivé klíčové kompetence na úrovně (hladiny) zvládnutí kompetencí v jednotlivých ročnících (například). Utváření a rozvoj klíčových kompetencí je dlouhodobý, někdy celoživotní proces. Jednotlivé dovednosti, znalosti a postoje je potřeba stále zdokonalovat, proto si některé školy určují hladiny klíčových kompetencí, kterých by měli žáci v jednotlivých ročnících dosáhnout.

Při samotné výuce ke klíčovým kompetencím je podle ŠVP nutné, aby spolu učitelé napříč předměty komunikovali, domlouvali se, vzájemně si pomáhali a žáka cíleně vedli k osvojení si klíčových kompetencí krok za krokem. Vzájemná komunikace mezi učiteli různých vzdělávacích předmětů je důležitá hlavně proto, že nabyté klíčové kompetence nevyužívají žáci pouze v hodinách daného učitele, ale osvojené dovednosti si přenášejí z hodiny do hodiny a využívají je i mimo školní vyučování. Práce pedagogů při předávání klíčových kompetencí žákům by proto měla být propojená a na sebe navazující. (KLÍČOVÉ KOMPETENCE V ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍ, 2007)

1.2.2 Průřezová témata

„Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současných a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Všechna průřezová témata mají jednotné zpracování. Obsahují Charakteristiku průřezového tématu, v níž je zdůrazněn význam a postavení průřezového tématu v základním vzdělávání. Dále je vyjádřen vztah ke vzdělávací oblasti a přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka jak v oblasti v domostí, dovedností a schopností, tak v oblasti postojů a hodnot. Obsah průřezových témat doporučený pro základní vzdělávání je rozpracován do tematických okruhů (v textu tučným písmem). Každý tematický okruh obsahuje nabídku témat (iniciativ, námětů). Výběr témat a způsob jejich zpracování v učebních osnovách je v kompetenci školy.

Tematické okruhy průřezových témat procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů oborů. Tím přispívají ke komplexnosti vzdělávání žáků a pozitivně ovlivňují proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností.

Průřezová témata tvoří povinnou součást základního vzdělávání. Škola musí do vzdělávání na 1. stupni i na 2. stupni začlenit všechna průřezová témata uvedená v RVP ZV. Všechna průřezová témata však nemusí být zastoupena v každém ročníku. V průběhu základního vzdělávání je povinností školy nabídnout žákům postupně všechny tematické okruhy jednotlivých průřezových témat, jejich rozsah a způsob realizace stanovuje ŠVP. Průřezová témata je možné využít jako integrativní součást vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu nebo v podobě samostatných předmětů, projektů, seminářů, kurzů apod.

Podmínkou účinnosti průřezových témat je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a s obsahem dalších iniciativ žáků realizovaných ve škole i mimo školu.“ (RVP ZV, 2007)

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena v RVP ZV tato průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

- Multikulturní výchova
- Enviromentální výchova
- Mediální výchova

Průřezová témata jsou tedy povinnou částí ŠVP základních škol a nižšího stupně víceletých gymnázií. Tématické okruhy stanovené u každého průřezového tématu jsou natolik specifické, že nebyly zařazeny přímo do jednotlivých vzdělávacích oborů, ale jsou v RVP ZV uvedeny samostatně.

Ačkoliv mají školy při uchopení těchto průřezových témat tzv. „volné ruce“, často nevědí, jak témata uchopit, protože není nikde (ani v RVP ZV) přesně stanoveno: co (jaký obsah) „učit“, jak (jakým způsobem) obsah průřezových témat předávat žákům, ani kdy a v jakých časových jednotkách je učit. Každá škola si tato kritéria může stanovit individuálně sama, pro školu jsou závazné pouze tématické okruhy uvedené u jednotlivých průřezových témat v RVP ZV (není tedy stanoven závazný obsah ani očekávané výstupy či závazné cíle průřezových témat, jak je tomu u vzdělávacích oborů).

Podtémata uvedená v RVP ZV u každého tématického okruhu jsou pouze nabídkou, jak je možné tématické okruhy realizovat, ale jejich výběr (jak jednotlivé okruhy v praxi realizovat) je zcela v kompetenci školy (pokud jejich prostřednictvím zajistí během povinné školní docházky žáků realizaci všech tématických okruhů uvedených v RVP ZV).

U průřezových témat se nejedná o pouhé mezipředmětové vztahy, ale o propojení vzdělávacích obsahů s formováním osobnosti žáků především v oblasti postojů a hodnot. Průřezová témata jsou tedy vhodným prostorem pro rozvíjení a předávání klíčových kompetencí žákům. (http://www.metodiky.cz/download/vmegs_I_ukazka.pdf)

1.3 Osobnostní a sociální výchova jako průřezové téma

1.3.1 Osobnostní a sociální výchova v RVP ZV

Osobnostní a sociální výchova je v RVP ZV jedním ze šesti povinných průřezových témat, která musí být od září 2007 povinně zařazována do výuky základních škol a nižším stupni víceletých gymnázií. „*Jedná se o tzv. průřezové téma, které má prostupovat celou školní výukou od 1. do 9. třídy například prostřednictvím vybranými semináři, školními prožitkovými kurzy, apod.*“ (SRB, 2007)

RVP ZV charakterizuje osobnostní a sociální výchovu (dále jen OSV) jako průřezové téma, které „*akcentuje formativní prvky, orientuje se na subjekt i objekt, je praktické a má každodenní využití v běžném životě žáka. Reflektuje osobnost žáka, jeho individuální*

pot eby i zvláštnosti. Jeho smyslem je pomáhat každému žákovi utvářet praktické životní dovednosti.

Specifikou Osobnostní a sociální výchovy je, že se u žáků stává sám žák, stává se jím konkrétní žákovská skupina a stávají se jím více i méně různé situace každodenního života. Jejím smyslem je pomáhat každému žákovi hledat vlastní cestu k životní spokojenosti založené na dobrých vztazích k sobě samému i k dalším lidem a světu.“ (RVP ZV, 2007)

OSV lze tedy začlenit do každého výchovně vzdělávacího předmětu na základní škole, protože OSV se dotýká témat každodenního života, tedy života nás samých, ať už jde o komunikaci, spolupráci, kreativitu, mezilidské vztahy, hodnotový žebříček či další oblasti. V každém jednotlivém předmětu (ať už v českém jazyce, matematice, přírodopise, tělesné výchově nebo v jakémkoliv jiném vyučovacím předmětu) se vyučující dotkne jednoho nebo více témat OSV, proto je možné zařadit prvky OSV do všech vyučovacích předmětů skrze vhodně zvolenou aktivitu a následnou reflexi nejen naučených faktů, ale i reflektivní zhodnocení posunu v oblastech osobnostního, sociálního nebo morálního rozvoje žáků (co si z aktivity žáci sami odnášejí), jejich subjektivního prožitku, nově získaných, využitých či nevyužitých dosavadních dovedností žáků při aktivitě, osobních pocitů, nápadů, atd. V jednom vyučovacím předmětu tedy mohou učitelé sledovat minimálně dva cíle: 1. znalostní a 2. dovednostní.

Vztah průřezového tématu OSV ke vzdělávacím oblastem lze dle RVP ZV naplňovat například takto: „*... prostřednictvím témat směřujících k sebepoznání, zdravému sebepojetí, seberegulaci a k udržení psychického zdraví – psychohygieny, komunikaci, mezilidským vztahům.*

Vazba ke vzdělávací oblasti člověk a příroda se týká evoluce lidského chování, zvěci a lidské komunikace a seberegulačního jednání jako základního ekologického principu. Nabízí též možnosti rozvoje emocionálních vztahů, osobních postojů a praktických dovedností ve vztahu k přírodním prostředí.“

Průřezové téma osobnostní a sociální výchova lze ve škole realizovat nejen prostřednictvím zařazení témat OSV do výchovně vzdělávacích předmětů, ale lze je naplňovat i jinými způsoby (viz kapitola 2.3.4 Způsoby zprostředkování témat OSV žákům).

RVP ZV pak definuje přínos průřezového tématu OSV k rozvoji osobnosti žáka následovně:

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- vede k porozumění sobě samému a druhým
- napomáhá k zvládnutí vlastního chování

- přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni
- rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace a k tomu příslušné vědomosti
- utváří a rozvíjí základní dovednosti pro spolupráci
- umožňuje získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací (např. konfliktů)
- formuje studijní dovednosti
- podporuje dovednosti a přináší vědomosti týkající se duševní hygieny

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- pomáhá k utváření pozitivního (nezraňujícího) postoje k sobě samému a k druhým
- vede k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci
- vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů
- přispívá k uvědomování mravních rozměrů různých způsobů lidského chování
- napomáhá primární prevenci sociálně patologických jevů a škodlivých způsobů chování

1.3.2 Tématické okruhy OSV

V RVP ZV jsou tématické okruhy osobnostní a sociální výchovy rozčleněny do tří oblastí (částí). Každá oblast je zaměřena na rozvoj jiných dovedností a schopností žáků, jedná se o oblasti:

1. osobnostního rozvoje
2. sociálního rozvoje
3. mravního rozvoje

Tyto tři oblasti jsou dále rozčleněny na jedenáct tématických okruhů osobnostní a sociální výchovy. Základní školy a víceletá gymnázia jsou pak povinna své žáky a studenty seznámit během školní docházky se všemi jedenácti tématickými okruhy uvedenými v RVP ZV.

„Pro jejich realizaci je užitečné zařazovat do výuky ta témata, která reflektují aktuální potřeby žáků, popřípadě vycházejí ze vzájemné domluvy s nimi. Všechna uvedená témata se uskuteční prakticky, prostřednictvím vhodných her, cvičení, modelových situací a průběžných diskusí.

Vzhledem k tomu, že se jedná o živá setkání dotýkající se osobní existence, je třeba počítat s tím, že na rozdíl od učebnicových materiálů budou mít žáci různé názory, že se mohou objevit odmítání témat i technik, popřípadě, že některé hry tzv. "nevyjdou". Právě tyto okamžiky však bývají

v *Osobnostní a sociální výchov* velmi užite né, nebo nabízí p íležitost k p emýšlení o tom, co se d je.“ (RVP ZV, 2007)

Tématické okruhy (dle RVP ZV):

I. OSOBNOSTNÍ ROZVOJ

- Rozvoj schopností poznávání
- Sebepoznání a sebepojetí
- Seberegulace a sebeorganizace
- Psychohygiena
- Kreativita

II. SOCIÁLNÍ ROZVOJ

- Poznávání lidí
- Mezilidské vztahy
- Komunikace
- Kooperace a kompetence

III. MORÁLNÍ ROZVOJ

- Řešení problémů a rozhodovací dovednosti
- Hodnoty, postoje, praktická etika

I. OSOBNOSTNÍ ROZVOJ

„Hlavním motorem osobního seberozvoje, cesty k napln ní vlastních možností, je neustálé posilování sebev domí, tj. v domí sebe, svých kvalit i p irozených omezení.“
(KŘÍŽ, 2005)

Manželé Šimanovští k tomu dodávají, že rozvíjení zdravé osobnosti znamená rozvíjet vztah dětí k sobě, k druhým, k přírodě. Rozvíjet zdravou osobnost znamená tedy dát dětem možnost, aby byly sebou samými, ne aby naplňovaly jenom naše představy o tom, jaké mají být. Umožnit jim, aby volně komunikovaly slovy i tělem, aby citlivě vnímaly hranice mezi virtuálním a skutečným světem. (ŠIMANOVSKÝ, ŠIMANOVSKÁ, 2005)

- **Rozvoj schopností poznávání**

Dle RVP ZV jde v tomto tématickém okruhu o základní dovednosti: cvičení smyslového vnímání (smysly jsou vstupní branou našeho poznávání), pozornosti a soustředění (koncentrace neboli zaměření na určitý objekt, úkol); cvičení dovedností zapamatování a řešení problémů.

• **Sebepoznání a sebepojetí**

Petr Kříž ve své publikaci „Kdo jsem, jaký jsem“ definoval sebepoznávání jako „*p* *ijímání nových informací o sobě a jejich v domě za le ování do sebepojetí*“ a sebepojetí potom jako „*zp* *sob, jakým vnímáme sami sebe ve svých reálných nyn jších možnostech, v p sobení na druhé a ve svých budoucích možnostech*“ nebo také jako „*zp* *sob, jak celkov vidíme sami sebe.*“

Josef Valenta ve své metodické příručce „Učit se být“ definuje obsah tohoto tématického okruhu následovně:

- Sebepoznání v oblasti vztahu k vlastnímu tělu
- Sebepoznání v oblasti vlastností
- Sebepoznání v oblasti prožívání
- Sebepoznání v oblasti učebních / studijních stylů
- Sebepoznání v oblasti mezilidských vztahů
- Sebepoznání v oblasti hodnot a postojů
- Sebepoznání v oblasti chování, činností a dovedností (v různých typech situací – úspěchu, konfliktu apod., v komunikaci, v zátěžových situacích, při řešení problémů, spolupráci, apod.)
- Sebepoznání z hlediska „osobní historie“, vlivu různých osob na vývoj „já“, životní etapy, apod.
- Sebepoznání v oblasti celkového sebeobrazu (komplexní pohled na „já“)
- Osobnost, její proměny v čase života a možnosti poznání a ovlivnění

Zdrojem informací v rámci tohoto tématu může být pro žáka on sám (já jako zdroj informací o sobě - sebereflexe); druzí lidé, spolužáci, učitel (druzí jako zdroj informací o mně); jeho tělo a psychika (temperament, postoje, hodnoty); co o sobě ví a co ne; jak se promítá jeho já v jeho chování; jeho vztah k sobě samému; jeho učení; vztahy k druhým lidem; zdravé a vyrovnané sebepojetí. (RVP ZV, 2007)

Je však potřeba si uvědomit, že samotný sběr informací o sobě samém (ať už z jakéhokoliv výše uvedeného zdroje) není sám o sobě ničím. Informace je potřeba pochopit, kriticky zhodnotit, vytřídit a následně je začlenit a vytvořit tak realistický obraz o sobě samém.

Obecně lze říci, že vytvoření realistického, skutečného obrazu jedince o sobě samém (tedy ne idealistického nebo ideálního – jaký by si přál jedinec být) má přínos nejen pro jedince samotného, ale zároveň také pro druhé lidi a pro společnost. Vyrovnaný jedinec,

kteřý si je vědom své vlastní hodnoty, svých možností a omezení, je méně ovlivnitelný, více odolný vůči nepříznivým a stresovým situacím a možným závislostem, lépe si zachovává vlastní hodnotový žebříček a obhajuje vlastní postoje a názory, atd., což pozitivně působí na mezilidské vztahy a komunikaci. Na tomto se shodují mnozí autoři píšící o této problematice (např.: VALENTA, 2006; KRÍŽ, 2005).

- **Seberegulace a sebeorganizace**

Tématický okruh nazvaný Seberegulace a sebeorganizace může být dle RVP ZV realizován například v těchto oblastech: „*cvi ení sebekontroly, sebeovládání (tzn. regulace vlastního jednání a prožívání), v le; organizace vlastního času, plánování učení a studia; stanovování osobních cílů a kroků k jejich dosažení.*“ (RVP ZV, 2007)

Tento tématický okruh je možné dle Valenty (VALENTA, 2006) rozdělit na dvě dílčí témata:

- Kontrola a regulace vlastního chování v situacích „tady a teď“ (do tohoto tématu lze z RVP ZV zařadit cvičení sebekontroly, sebeovládání, vůli)
- Plánování a organizace vlastního života a dodržování těchto vymezených plánů (organizace vlastního času, plánování učení a studia; stanovování osobních cílů a kroků k dosažení těchto cílů)

- **Psychohygienu**

Valenta (VALENTA, 2006) rozděluje tento tématický okruh na dvě klíčové oblasti:

- Prevence zátěží, problémů a stresů a jejich případných následků
(Dle RVP ZV jde o dovednosti pro pozitivní naladění mysli a dobrý vztah k sobě samému; sociální dovednosti pro předcházení stresům v mezilidských vztazích; dobrá organizace času)
- Jednání v již nastalé situaci zátěže, stresu, atd.
(Dle RVP ZV jde o dovednosti zvládání stresových situací (rozumové zpracování problému, uvolnění-relaxace, efektivní komunikace atd.); hledání pomoci při potížích)

Reakce na zátěž, jako například stres nebo frustrace, má v dlouhodobém horizontu negativní vliv na člověka, na jeho výkonnost, soustředění, emocionální rozpoložení, duševní i fyzické zdraví, vztah k sobě samému i k druhým lidem, mezilidskou komunikaci verbální i neverbální, atd. Je tedy lepší připravovat žáky předem na zátěžové situace, které mohou nastat, než reagovat přímo na nastalé problémy, stesy, frustrace. (VALENTA, 2003 a 2006)

- **Kreativita (neboli tvořivost)**

Kreativita (neboli tvořivost) je „vnitřní síla člověka, která ho pohání dle všeho co nejlépe a nově a to nejen pro sebe, ale i pro své okolí.“ (ZELINOVÁ, 2007) Tvořivost se „projevuje nalézáním takových řešení, která jsou nejen správná, ale jsou i nová, nezvyklá, neekaná.“ (PRŮCHA, 2003) Zde však nemá RVP ZV na mysli pouze tvořivé a kreativní postupy v oblasti základních rysů kreativity (jako jsou například pružnost nápadů, originalita, schopnost vidět věci jinak, citlivost, schopnost „dotahovat“ nápady do reality, atd.), ale také v oblasti mezilidských vztahů. Jedná se tedy o „soubor schopností umožňujících vidět věci jinak než je běžné, nacházet nejen řešení problémů, ale nacházet i řešení neobvyklá nebo neobvyklá, atd.“ (VALENTA, 2006)

II. SOCIÁLNÍ ROZVOJ

- **Poznávání lidí**

RVP ZV zahrnuje do tohoto tématického okruhu vzájemné poznávání žáků – ve dvojicích, ve skupině, ve třídě (hlavně pokud jde o nový kolektiv), v rámci celé školy (např. při projektech napříč školou); dále rozvoj schopnosti pozorovat odlišnosti druhých lidí, uvědomění si těchto odlišností a hledání pozitivních výhod v odlišnosti druhých i sebe sama; v neposlední řadě i schopnost rozpoznat chyby, kterých se žák dopustí při procesu poznávání lidí kolem sebe. Na základě vypořádaných informací člověk formuje své úsudky o druhých lidech, utváří mezilidské vztahy, volí způsob komunikace a reakce vůči druhým lidem.

- **Mezilidské vztahy**

O dobré mezilidské vztahy mohou žáci pečovat a svým chováním je mohou pozitivně ovlivnit – především skrze schopnost vcítění se do druhého (empatie), pohlednutí na svět očima druhého, respekt k druhým lidem i jejich odlišnostem a omezením, vzájemnou podporu a pomoc, slušné a férové chování, ohleduplnost, respektování práv druhých lidí, spolehlivost a další dovednosti. V rámci školy jde v této oblasti především o vztahy mezi učitelem a žákem a žáky navzájem (ve skupině, třídě, škole). (RVP ZV, 2007)

- **Komunikace**

Komunikace je jevem, který prostupuje bezpochyby celý náš život, všechny jeho složky, ovlivňuje naši osobnost a v neposlední řadě i vztahy, které si člověk během svého života vytváří s ostatními lidmi, se kterými přijde do kontaktu. Veškeré sdělování a přijímání informací, ať už jde o myšlenky, nápady, rady, komentáře, vyprávění, přání, výzvy, emoce, a další, probíhá skrze verbální a neverbální komunikaci.

RVP ZV nabízí k realizaci následující témata v tomto tématickém okruhu: „*e t la, e zvuk a slov, e p edm t a prost edí vytvá eného lov kem, e lidských skutk ; cvi ení pozorování a empatického a aktivního naslouchání; dovednosti pro sd lování verbální i neverbální (technika e i, výraz e i, cvi ení v neverbálním sd lování); specifické komunika ní dovednosti (monologické formy - vstup do tématu „rétorika“); dialog (vedení dialogu, jeho pravidla a ízení, typy dialog); komunikace v r zných situacích (informování, odmítání, omluva, pozdrav, prosba, p esv d ování, ešení konflikt , vyjednávání, vysv tlování, žádost apod.); efektivní strategie: asertivní komunikace, dovednosti komunika ní obrany proti agresi a manipulaci, otev ená a pozitivní komunikace; pravda, lež a p edstírání v komunikaci.“ (RVP ZV, 2007)*

- **Kooperace a kompetice**

Kooperací (spoluprací) se rozumí „*spole ná podíl více osob na dosažení spole ného cíle*“. Naproti tomu kompetice je „*sout ž, tedy innost, kdy pozitivní výsledek jedné strany je podmín n negativním výsledkem strany druhé.*“ (VALENTA, 2006) Ovšem pozor na fakt, že více lidí pohromadě neznamena automaticky kooperaci.

RVP ZV do tématu kooperace zahrnuje: rozvoj individuálních dovedností pro kooperaci (seberegulace v situaci nesouhlasu, odporu, atd.; dovednost odstoupit od vlastního nápadu, dovednost navazovat na druhé a rozvíjet vlastní linku jejich myšlenky, pozitivní myšlení, apod.), dále rozvoj sociálních dovedností pro kooperaci (jasná a respektující komunikace, řešení konfliktů, podřízení se, vedení a organizování práce skupiny). Do tématu kompetice pak zahrnuje: rozvoj individuálních a sociálních dovedností pro etické zvládání situací soutěže a konkurence.

III. MORÁLNÍ ROZVOJ

- **Řešení problémů a rozhodovací dovednosti**

Podle RVP ZV lze do tohoto tématického okruhu zařadit: dovednosti pro řešení problémů a rozhodování z hlediska různých typů problémů a sociálních rolí; problémy v mezilidských vztazích; zvládání učebních problémů vázaných na látku předmětů; a problémy se seberegulací.

- **Hodnoty, postoje, praktická etika**

Hodnota je v pedagogickém slovníku definována jako „*subjektivní ocen ní nebo míra d ležitosti, kterou jedinec p isuzuje ur itým v cem, jev m, symbol m, jiným lidem aj.*“ Postoj

definuje jako „*hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem v i okolnímu sv tu, jiným subjekt m i sob samému. Zahrnuje dispozice chovat se i reagovat ur itým relativn stabilním zp sobem.*“ (PRŮCHA, 2003)

Hodnoty i postoje člověk získává skrze socializace nebo na základě spontánního učení v rodině, ve škole, v partě nebo jiném sociálním prostředí. Může jít o hodnoty krátkodobé nebo trvalé.

Do tématu lze zahrnout analýzy vlastních i cizích postojů a hodnot a jejich projevů v chování lidí; vytváření povědomí o kvalitách typu: odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování a dalších.; pomáhající a prosociální chování (tj. když člověk za své chování neočekává protislužbu); a dovednosti rozhodování v eticky problematických situacích všedního dne. (RVP ZV, 2007)

1.3.3 Očekávané výstupy osobnostní a sociální výchovy

Průřezová témata (včetně OSV) se liší od vzdělávacích oborů mimo jiné právě tím, že pro průřezová témata, tedy i pro osobnostní a sociální výchovu, nejsou v RVP ZV definovány žádné očekávané výstupy, a to ani úroveň pro žáky na konci 9. ročníku. Školy mají určené pouze tematické okruhy, které jsou pro ně závazné, a se kterými se žáci musí během školní docházky seznámit.

Občanské sdružení Projekt Odyssea však rozpracovalo očekávané výstupy OSV. Jde o schopnosti, dovednosti a postoje, které by měl žák opouštějící školu na konci 9. ročníku ovládat. Očekávané výstupy v pojetí o.s. Projekt Odyssea nabízejí seznam 55 schopností a dovedností, které jsou uspořádány do jedenácti povinných tematických okruhů OSV definovaných v RVP ZV. Dle o.s. Projekt Odyssea se „*jedná o dlouhodobé cíle OSV, ze kterých si každá škola m že vybírat své priority a zapracovat je do svého školního vzd lávacího programu.*“ (SRB, 2007) Jak uvádí Srb ve své publikaci „*Jak na osobnostní a sociální výchovu?*“ uvedený seznam padesáti pěti očekávaných výstupů je nabídkou, ze které je vhodné si vybrat menší počet nebo 2 až 3 celoškolské priority, které budou závazné pro celý učitelský sbor. Škola se může těmito výstupy například inspirovat nebo si vytvořit vlastní.

Očekávané výstupy definované o.s. Projekt Odyssea – viz příloha č. 10.

1.3.4 Způsoby zprostředkování témat OSV žákům

Valenta i Srb se shodují ve svých publikacích na čtyřech možných cestách osobnostní a sociální výchovy k žákům. Jde tedy o formy implementace osobnostní a sociální výchovy

do práce školy. Jelikož RVP ZV neurčuje přesnou formu, jakou mají být témata OSV zprostředkována žákům, může si škola určit tuto formu sama.

- **CESTA 1: Zprostředkování témat OSV prostřednictvím jednání a chování učitelů a jejich komunikaci se žáky**

Touto cestou „*lidské osobní, sociální a etické kvality, reprezentované tématy OSV, ožívají v chování uitel . U itelé sami b žn uplat ují efektivní sociální chování a jsou osobnostními vzory.*“ (VALENTA, 2006)

Dle Vladimíra Srba jde v tomto případě o zprostředkování témat OSV žákům způsobem, jakým učitel se žáky běžně komunikuje a jedná. Autor dále uvádí, že základní podmínkou OSV je vztahově symetrická (tj. respektující a vstřícná) komunikace mezi učitelem a žákem. Vztahově symetrická komunikace spočívá v tom, že se učitel bude sám řídit pravidly a principy, které vyžaduje od svých žáků; dokáže rozpoznat ironii, manipulaci, nevyžádané dobré rady a další projevy nerespektující komunikace a během vlastní komunikace se učitel dokáže těchto prvků vyvarovat; vytvářet prostor pro otevřenou komunikaci a používat komunikační nástroje jako jsou otevřené otázky, popisný jazyk, zpětná vazba, nabídka, žádost, atd. (SRB, 2007)

Dle Valenty je vhodné a efektivní propojit tuto cestu s cestami dalšími.

- **CESTA 2: Využití spontánních, běžných, neplánovaných školních situací k OSV**

Běžnou školní situací se rozumí „*všechny b žné, reálné a p irozen vznikající situace, které jsou sou částí života ve škole a ožívají v nich životní témata*“ (VALENTA, 2006) (tj. témata, která jsou současně tématy OSV), například porušování dohodnutých pravidel. Srb k tomu dodává, že mnohé situace se nepravdělně opakují a řešíme je „tisíckrát“. Když se však učiteli podaří vhodně je uchopit, má šanci, že svým žákům daruje „lekcí“ OSV. V opačném případě mu hrozí, že se sníží k výchovně neúčinné ignoraci, zastrasování či příliš rychlé sankci.

- **CESTA 3: Začlenění témat OSV do jiných vyučovacích předmětů (respektive vzdělávacích oborů)**

Ve všech vyučovacích předmětech (od českého jazyka po tělesnou výchovu) lze zařadit témata OSV a pracovat s nimi. Zde existují dva hlavní způsoby, jak začlenit OSV do jiného předmětu (SRB, 2007):

- a) používanými metodami vyučování (metody kooperativní výuky, hraní rolí, brainstorming, myšlenková mapa, reflexe, atd.)

- b) realizací témat OSV, která jsou obsažená v očekávaných výstupech vzdělávacích oborů v RVP (např. aktivní naslouchání – český jazyk a literatura; spolupráce při pobytu v přírodě – tělesná výchova; respekt mezi chlapci a dívkami – Člověk a jeho svět; atd.)

Valenta pak tyto dva způsoby nazývá:

- a) Plánování cílů OSV pro práci v jiných výchovných předmětech, oblastech, oborech (souběh plánování cílů předmětu a cílů OSV)
- b) Základní způsoby včlenění témat OSV do jiných předmětů, oblastí, oborů

• **CESTA 4: Práce s tématy OSV v samostatných časových blocích**

Touto cestou pracujeme s tématy OSV v samostatných časově vyčleněných celcích.

Tato forma práce může mít různé podoby (SRB, 2007; VALENTA, 2006):

- třídnické hodiny
- samostatný vyučovací předmět
- projektové vyučování
- volitelné semináře a kroužky
- (povinně) volitelný předmět
- prožitkové kurzy
- výjezd
- kratší bloky ve výchovách (např. na I. stupni)

1.3.5 Metodické principy OSV

Srb i Valenta se shodují na třech klíčových metodických principech, které je potřeba dodržovat, aby mohla osobnostní a sociální výchova skutečně nastat. Některé principy však každý autor nazývá jinak. Vladimír Srb ve své publikaci uvádí i čtvrtý princip, který Valenta neuvádí.

Osobnostní a sociální výchova by tedy měla být:

➤ **Praktická**

V OSV jsou výstupem naučené dovednosti neboli klíčové kompetence. Dovednosti se rozumí něco, co žák dělá nebo k dělání používá. Dovednosti se tedy dají osvojit pouze prakticky – skrze „dělání“. Proto také osobnostní a sociální výchova musí být vyučována prakticky. Nelze se naučit praktickou činností z teoretické přednášky nebo učitelova výkladu. (VALENTA, 2006) Žáci se například nemohou učit sebereflexi tím, že bude učitel o tomto tématu vykládat, bude pouze sám komentovat,

co žáci udělali špatně a co dobře. V tu chvíli neprovádí žák žádnou reflexi, pouze naslouchá výkladu učitele (pokud naslouchá...). Žáci si musí sami vyzkoušet reflektovat sami sebe, své jednání, činnost, atd. Tedy sami uvést, co dělali správně a co by například příště změnili, aby dosáhli lepšího výsledku.

➤ **Provázející**

Úkolem učitele není vyložení látky o tom, jak má žák správně žít. Úkolem učitele je naopak vytvořit bezpečné prostředí pro otevřenou komunikaci, kvalitní reflexi a samostatné rozhodování žáků. (SRB, 2007) V bezpečném prostředí mohou žáci jako samostatně, kriticky uvažující a odpovědné bytosti reflektovat vlastní rozhodnutí, jednání a chování. Žák sám žije svůj vlastní život, a tak by tedy měl mít možnost si sám volit svou vlastní cestu. Učitel by měl vytvořit takové „*podmínky pro uení se o sob a o druhých, aby nabídl žákovi experiment s jinou možností a otev el mu pole r zných variant k výb ru*“ (VALENTA, 2006). Je ovšem na samotném žákovi, jakou variantu si nakonec pro sebe vybere. RVP ZV tento princip podtrhuje konstatováním, že smyslem OSV je „*pomáhat každému žákovi hledat vlastní cestu k životní spokojenosti založené na dobrých vztazích k sob samému i k dalším lidem a sv tu.*“ (RVP ZV, 2007)

➤ **Zosobněná (VALENTA, 2006) / Propojená se životem žáků (SRB, 2007)**

Každý z dvou uvedených autorů tuto zásadu nazývá jinak, jedná se ale o jeden a tentýž metodický princip. RVP ZV uvádí, že se „*u ivem stává sám žák, stává se jím konkrétní žákovská skupina a stávají se jím více i mén b žné situace každodenního života.*“ (RVP ZV, 2007) Témata probíraná v OSV by se proto měla neustále co nejvíce vztahovat k osobnosti každého žáka, konkrétním událostem spojeným se životem třídy, školy, rodiny, jiné sociální skupiny, ale i s osobním životem jednotlivých žáků. Probíraná témata OSV by se měla dotýkat zkušeností samotných žáků, ne neosobní zkušenosti („cizí“, zkušenosti druhých lidí).

➤ **Zacílená (pouze: SRB, 2007)**

Čtvrtý metodický princip uvádí jako klíčový ve své publikaci pouze Vladimír Srb. Srb uvádí, že osobnostní a sociální výchova ve škole je záměrná činnost učitelů, která směřuje k přesným a konkrétním výchovným cílům. Je tedy potřeba zformulovat konkrétní a dosažitelné cíle OSV ze strany učitele, které mohou být zformulovány podle tématických okruhů OSV nebo také dle potřeb a přání žáků. Autor uvádí dva typy cílů, které se z hlediska OSV rozlišují – z časového hlediska se jedná o: cíle

krátkodobé (trénink konkrétní dovednosti); a cíle dlouhodobé (změna v jednání nebo postojích žáků).

1.3.6 Základní didaktické kroky práce s tématy OSV

Při přípravě vyučování, ve kterém se bude pracovat s tématy OSV, se doporučuje postupovat v několika didaktických krocích. Na třech základních didaktických krocích se shoduje Vladimír Srba (o.s. Projekt Odyssea) i Josef Valenta, jedná se o cyklus kroků: **instrukce – akce – reflexe (I – A – R)**. Srba však tyto kroky rozšiřuje a uvádí didaktický cyklus o šesti krocích: **C-M-I-A-R-E (cíle – metody – instrukce – akce – reflexe – evaluace)**. Valenta však již ve svých krocích počítá s tím, že učitel má již cíle a metody stanovené.

➤ Cíle

Stanovení cílů je pro práci s tématy OSV velmi důležité. Vytýčené cíle ovlivňuje charakter témat, jednotlivé kroky lekce, volbu metod i forem výuky. Cíle si stanovuje učitel konkrétně a popisně. Cíle OSV mohou být formulovány jako: zážitky (žáci zažijí situaci...); znalosti (žáci sdílí své názory, zkušenosti...); dovednosti (žáci si vytvoří, předvedou, použijí...); pravidla (žáci formulují, reflektují...); postoje (žáci vyjadřují, reflektují postoj...). (SRB, 2007)

➤ Metody

Metoda je „*ur itý postup k dosažení výchovného nebo vzd lávacího cíle*“. Zvolené metody OSV nebo metody použité pro naplnění cílů OSV musí být praktické, aktivizující a musí podněcovat žakovu aktivitu. Zvolené metody by měly vycházet z konkrétně zvoleného cíle. (VALENTA, 2006) Základní otázky při volbě metody jsou: „*Zp ítom uje tato metoda skute n m j cíl? Vede tato metoda co nejlépe a nejsnadn ji k cíli?*“ Mezi metody používané v OSV patří například: myšlenková mapa, brainstorming, hraní rolí, volné psaní, úkolové situace, kooperativní úkoly, aj. (SRB, 2007)

➤ Instrukce

Cíle a metody si učitel určuje dopředu před výukou (při plánování výuky). Instrukce si učitel také předem promyslí a následně je zadává ve třídě před samotnou „akcí“. Předem promyšlenými instrukcemi učitel ve třídě zadává úkol, vysvětluje podstatu, okolnosti a podmínky úkolu. Instrukce se sdělují stručně, jasně a srozumitelně. (SRB, 2007)

Je důležité si před samotnou „akcí“ ověřit, že žák/žáci instrukce pochopili správně a rozumí jim. Na správném pochopení instrukcí závisí úspěch celé aktivity („akce“).

➤ **Akce**

Akcí se rozumí vyvolaná učební situace, v níž probíhá činnost žáků. (VALENTA, 2006) Hlavním úkolem učitele během aktivit (zatímco se žáci aktivně zapojují do činnosti či aktivity) je získání materiálu pro následnou reflexi. (SRB, 2007)

➤ **Reflexe**

Po ukončení činnosti (akce) probíhá reflexe. Reflexí je „*u ební situace v novaná zhodnocení zkušenosti, která ožila / nov vznikla v pr b hu p edchozí akce. Reflexe pomáhá systematizovat zkušenost a zážitek, v lenit je do struktury stávající zkušenosti a obohatit jím prožívání a jednání do budoucna.*“ (VALENTA, 2006)

Reflexe může být učiněna verbálně (například prostřednictvím diskuse), neverbálně, písemně či jinými formami. Reflexe, pokud je provedena verbálně, není promlouvání učitele k žákům o tom, co a jak by mělo být, jak (by) se žáci měli chovat, jak jednat, co bylo při aktivitě (akci) špatně, dobře, atd. „*U itel má b hem reflexe provázající roli, tj. klade otázky a nehodnotí. Na záv r mohou žáci spolu s ním dojít k tomu, co si z e eného mohou odnést do svého b žného, každodenního života. Reflexe urychluje a prohlubuje sociální u ení, a proto je základní metodou osobnostní a sociální výchovy.*“ (DUBEC, 2007)

➤ **Evaluace**

Závěrečnou evaluaci provádí sám učitel nebo žáci. Smyslem evaluace je zhodnocení toho, do jaké míry se podařilo dosáhnout stanoveného (předem vytyčeného) cíle. Součástí evaluace je i zodpovězení si otázek: Bylo dosaženo stanoveného, předem vytýčeného cíle? Co by se mělo/bych měl/a příště udělat stejně/jinak, aby bylo dosaženo mnou stanoveného cíle?. (SRB, 2007) Evaluace slouží učiteli jako výchozí bod, od kterého se může odrazit, při plánování práce a samotné práci s tématy OSV.

1.3.7 Pravidla psychické bezpečnosti při práci s tématy OSV

V osobnostní a sociální výchově učitelé často pracují s tématy, která jsou žákům blízká a ke kterým mají osobní citový vztah. Některá témata OSV se mohou některých žáků velmi osobně dotýkat. Jelikož učitelé v OSV často pracuje s citlivými tématy, je nutné,

aby důsledně dodrželi základní pravidla psychické bezpečnosti. Učitel, nechce-li se žáků dotknout nebo jim ublížit, musí se naučit s tématy OSV bezpečně pracovat.

Učitel by měl při práci s tématy OSV navodit a vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém se žák může otevřít a mohl sdílet vlastní osobní zkušenosti, názory, hodnoty. (SRB, 2007)

Občanské sdružení Projekt Odyssea vydalo publikaci se specifickým názvem: „Základní pravidla psychické bezpečnosti v OSV“, ve které uvádí následujících jedenáct pravidel. Ve výše zmíněné publikaci jsou témata také detailněji rozpracována.

Základní desatero pravidel psychické bezpečnosti v OSV – viz příloha č. 11.

1.3.8 Indikátory osobnostní a sociální výchovy

Ne každá aktivita je zároveň aktivitou s prvky OSV. Občanské sdružení Projekt Odyssea vytvořilo seznam indikátorů popisující jednání učitele nebo žáků, podle kterého je možné posoudit, zda ve výuce probíhá proces OSV. Kompletní verze obsahuje celkem 39 položek, proto vytvořilo občanské sdružení i zkrácenou verzi, kterou pojmenovalo „Desatero OSV“.

Zkrácená verze indikátorů OSV aneb Desatero OSV vytvořené o.s. Projekt Odyssea – viz příloha č. 12.

1.3.9 Možnosti vzdělávání učitelů v oblasti OSV

V době tvorby a následného zavádění výuky podle školních vzdělávacích programů ve školách se pedagogické sbory mohly vzdělávat v problematické osobnostní a sociální výchovy ve dvou občanských sdruženích:

- **o.s. AISIS Kladno v rámci projektu „Dokážu to?“**

Pedagogický projekt „Dokážu to?“ byl vzdělávací program pro jednotlivé pedagogiky i celé pedagogické sbory, který se zaměřoval na rozvoj osobnosti a sociálních kompetencí. Tímto vzděláváním pomáhal program učitelům lépe poznávat své žáky a vést výuku tak, aby pro ně byla zajímavá a motivující. Byl vytvořen systém kurzů, který měl pomoci škole vyjasnit si vlastní hodnoty a směřování, efektivně vytvořit prostředí odpovídající aktuálním potřebám školy.

Osobnostní a sociální výchova se stala hlavním tématem projektu „Dokážu to?“. Od konce 90. let sehrálo o.s. AISIS Nový Jičín důležitou roli při šíření a zavádění OSV do škol především prostřednictvím kurzů (kurz OSV A, OSV B, OSV C, Učitelské týmy, Rodina

a škola), vytvořených metodických materiálů, vytvořené sítě lidí zabývajících se tímto tématem.

Odbornými garanty projektu byli FF UK Praha Doc. PhDr. Josef Valenta, CSc. a Doc. PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Publikace vydané v rámci projektu „Dokážu to?“ jsou dodnes významnou metodickou podporou pro učitele:

Tomáš Feřtek – Ředitelská kuchařka

Josef Valenta - Učit se být

Josef Valenta – Učíme (se) komunikovat

Josef Valenta – Manuál k tréninku řeči lidského těla

Josef Valenta - Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi

Hana Kasíková – Učíme se spolupráci spoluprací

Petr Kříž – Kdo jsem, jaký jsem

Soňa Hermochová – Skupinová dynamika ve školní třídě

Bořivoj Brdička – Role Internetu ve vzdělávání

Jak se dělá "škola pro všechny"

(www.dokazuto.cz)

- **Projekt Odyssea, občanské sdružení**

V letech 2003 až 2007 vzdělávalo v oblasti OSV učitelské sbory také občanské sdružení Projekt Odyssea. Sdružení se zaměřovalo na zavádění osobnostní a sociální výchovy do běžné praxe škol – občanské sdružení dlouhodobě spolupracovalo s několika partnerskými školami a společně vytvořilo s učiteli metodické materiály, které jsou dodnes volně k dispozici na internetu, CD nebo v knižní podobě.

Projekt Odyssea také pořádal vzdělávací kurzy pro učitele, ale i pro žáky. Pro učitele nabídka o.s. Projekt Odyssea obsahovala:

- **Kurzy pro učitelské sbory (zakázkové kurzy)** šité na „míru“ konkrétní škole
- **Veřejné kurzy**, tj. kurzy otevřené pro širokou pedagogickou veřejnost.
- **Výcviky**, tj. dlouhodobé veřejné kurzy. (dvouletý 200 hodinový výcvik v osobnostní a sociální výchově)
- **Individuální konzultace a supervizní rozhovory**, tj. setkání mezi čtyřma očima, kterého se účastní lektor o.s. Projekt Odyssea a pedagog z praxe, který přichází s určitým problémem k řešení. Tyto konzultace probíhají různou formou:

např. osobním rozhovorem, návštěvou našeho lektora ve výuce a následným rozbořem výuky, apod.

www.odyssea.cz

Oba tyto projekty však již skončily a žádný další podobný projekt (zahrnující školení učitelů) v problematice OSV v současnosti neprobíhá. Je možné proškolen učitelů sbor pedagogy z o.s. Projektu Odyssea i dnes po skončení projektu. Záleží na osobní domluvě, projekt jako takový ale byl již ukončen.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část diplomové práce se zabývá popisem devítiletou historií implementace osobnostní a sociální výuky na konkrétní základní škole, především historií výuky samostatného vyučovacího předmětu osobnostní a sociální výchova. Zaměřuji se zde hlavně na realizaci a implementaci osobnostní a sociální výchovy na II. stupni zvolené základní školy, protože na I. stupni se OSV objevuje jako samostatný vyučovací předmět až v posledních třech letech, na rozdíl od II. stupně, kde se vyskytuje v různých formách již devátým rokem. Průzkumná část se zabývá získanými dovednostmi v předmětu osobnostní a sociální výchova a jejich přesahem do osobního praktického života žáků a absolventů školy.

2.1 Cíl průzkumné části, hypotézy

Cílem výzkumné části této diplomové práce je zjistit:

- **zda absolventi školy nabyli v hodinách OSV praktické dovednosti**

➤ **HYPOTÉZA 1:** Absolventi školy jsou schopni definovat dovednosti, které získali skrze výuku předmětu osobnostní a sociální výchova.

- **zda žáci a absolventi školy dovednosti získané v hodinách OSV využívají nebo využili v jejich osobním (praktickém) životě**

HYPOTÉZA 2: Dovednosti, které jsou nebo byly rozvíjeny během činností a aktivit realizovaných v rámci předmětu OSV, jsou z pohledu většiny žáků i absolventů školy použitelné v jejich praktickém každodenním životě.

- **zda aktivity a činnosti realizované v hodinách OSV pomohly žákům porozumět lépe sobě samé/mu**

➤ **HYPOTÉZA 3:** Aktivity a činnosti realizované v hodinách OSV pomáhají žákům nebo pomohli absolventům školy porozumět lépe sobě samé/mu.

- **zda aktivity a činnosti OSV přispívají nebo přispěly z pohledu žáků i absolventů školy ke zlepšení vztahů ve třídě**

➤ **HYPOTÉZA 4:** Aktivity a činnosti realizované v hodinách OSV jsou / byly prospěšné pro zlepšení vztahů (soužití) v třídním kolektivu.

- **zda činnosti a aktivity realizované v hodinách OSV pomáhají žákům nebo pomohly absolventům školy vytvořit si, upevnit nebo změnit vlastní názor na některou problematiku**

➤ **HYPOTÉZA 5:** Žáci (či absolventi) si během výuky v hodinách OSV upevňují, mění a upřesňují (upřesnili, změnili nebo upevnili) názory na prožitou či řešenou problematiku.

2.2 Volba základní školy pro diplomovou práci

Pro výzkumnou (praktickou) část diplomové práce jsem zvolila základní školu, se kterou jsem čtyři roky úzce spolupracovala, hlavně při pořádání a realizaci prožitkových kurzů, otevřených lyžařských kurzů, a na které jsem se účastnila se některých hodin OSV.

Se všemi žáky a absolventy školy, které jsem při dotazníkovém šetření oslovila, se znám osobně právě díky spolupráci se školou. Značnou část aktivit a činností realizovaných v hodinách OSV znám, u valné části aktivit jsem se alespoň jednou účastnila hodin, ve kterých se aktivity realizovali nebo jsem viděla alespoň výstupy z jednotlivých realizovaných aktivit.

Základní škola není v této práci záměrně jmenována, budu o ni mluvit jako o „zvolené“ základní škole.

2.3 Popis zvolené základní školy

2.3.1 Charakteristika školy

Zvolená základní škola je malá vesnická škola v podhůří Beskyd, kterou v současnosti (ve školním roce 2009/2010) navštěvuje celkem 158 žáků (77 žáků I. stupeň a 81 žáků stupeň druhý) v devíti třídách. Kapacita školy je však až pro 300 žáků. Ve třídách je průměrně necelých 18 žáků - škola se dlouhodobě potýká s problémem nedostatečného počtu žáků ve třídách. Pedagogický sbor čítá celkem 17 pedagogických pracovníků, tj. ředitel školy, zástupce ředitele, 5 učitelů I. stupně, 7 učitelů II. stupně, 1 asistent pedagoga a 2 vychovatelky školní družiny.

Škola má k dispozici dvě dvoupatrové budovy, v nichž je možné nalézt tělocvičnu s nářadovnou, keramickou dílnu, odbornou učebnu fyziky a chemie, jazykovou učebnu, učebnu informatiky (rozšířenou na 18 pracovišť). Venkovní prostory pojímají velkou plochou zeleně, krytou pergolou, dřevenou průlezovou věž sloužící především pro žáky I. stupně a školní družinu.

Školní vzdělávací program školy nazvaný „Učíme se pro život“ je výstupem téměř dvouleté práce učitelského sboru. Na tvorbě svého vzdělávacího programu spolupracoval pedagogický sbor společně více než dva roky – při odpoledních, víkendových i vícedenních setkáních (na tvorbě ŠVP se začalo již ve školním roce 2005/2006, více konkrétních informací viz kapitola 3.3.2 *asový vývoj a změny od osnov ZŠ po „Učíme se pro život“ (asová osa od školního roku 2001/2002)*)

Prožitkové pobyty (1. – 3. třídy, 6. 8. a 9. ročníku), víkendové akce ve škole (víkendy plné her, nocování ve škole, aj.), otevřené lyžařské kurzy (kurzy nejen pro 7. ročník, ale otevřené i pro ostatní žáky školy), dlouhodobá spolupráce se studenty vysokých škol pedagogických (hlavně při přípravách a realizaci prožitkových pobytů, víkendových akcí a lyžařských kurzů), samostatný vyučovací předmět osobnostní a sociální výchova, projekty napříč školou (například výuka devátých ročníků na I.stupni), žakovská rada a jí pořádané akce (např. Superstar, sportovní turnaje, adopce na dálku, účesová revue a další.) – to vše se stalo po jistý čas (několik let) neodmyslitelnou součástí vnitřní kultury školy. Některé dříve pořádané akce či navázané kontakty a spolupráce ztratily na významu nebo dokonce zanikly úplně s odvoláním bývalého ředitele školy, následného dvouletého období bez jmenovaného ředitele školy a příchodem nového ředitele na školu, který nesdílí stejné vize jako ředitel bývalý.

Jak je uvedeno ve školním vzdělávacím programu, škola se během posledních několika let podílela na následujících dlouhodobých projektech:

- **Projekt ESF ŠANCE (Školení Ambiciózních Nových Cílevědomých Expertů)** byl dvouletý projekt spolufinancovaný Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR. Projektu se škola účastnila společně s dalšími několika školami. Předkladatelem projektu byl KVIC Nový Jičín, jehož účelem bylo skrze projekt „ovlivnit a podpořit proces realizace školních vzdělávacích programů partnerských škol jednak intenzivním a směřovaným dalším vzdáváním uitel zaměřeným na jejich odborné i obecné kompetence, jednak zkvalitněním výuky žáků tchto škol se zetelem rozvoje jejich životních kompetencí a následně všechny získané zkušenosti

naplnit. Úspěšné školy získávají mezinárodní titul, vlajku a logo Ekoškola.“
(www.ekoskola.cz)

Škola se v posledních letech snažila cílevědomě pracovat na budování bezpečného prostředí pro výuku i volnočasové aktivity; budování partnerských vztahů všech účastníků vzdělávacího procesu; budování prvků navozujících vnitřní motivaci pro učení; a v neposlední řadě i na budování slovního a kritériálního hodnocení. (Školní vzdělávací program „Učíme se pro život“, 2007)¹. Za tímto účelem využila škola mimo jiné služeb následujících lektorů a organizací (výčet není úplný, jde pouze o nástin):

- Společnost pro mozkově kompatibilní vzdělávání Praha – PhDr. Jana Nováčková, CSc.
- Konference PAU
- AISIS Kladno – letní školy, OSV A a B, TOŠ
- Heuréka Zlín – emoční inteligence
- a další.

2.3.2 Časový vývoj a změny od osnov ZŠ po „Učíme se pro život“ (časová osa od školního roku 2001/2002)

Š K O L N Í R O K 2 0 0 1 / 2 0 0 2

- nástup nového ředitele školy

Š K O L N Í R O K 2 0 0 2 / 2 0 0 3

- uvedena do chodu **ŽÁKOVSKÁ RADA**
- účast v televizní soutěži ČT 1 - **BLUDIŠTĚ**
- prožitkový pobyt 1. a 6. TŘÍDY
 - *tyto dva pobyty byly sice prožitkové, vícedenní, avšak ještě bez prvků OSV, tedy bez aktivit zaměřujících se primárně na rozvíjení dovedností, schopností a klíčových kompetencí žáků, s následovanou zpětnou vazbou po aktivitě (reflexí)*

¹ Zde je potřeba podotknout, že po příchodu nového ředitele školy většina z výše jmenovaných cílů školy ztratila na významu, protože nový ředitel školy nesdílí stejné vize a cíle jako odvolaný ředitel. A pokud nejsou tyto dlouhodobé cíle podpořeny vedením, pak pouhá snaha jednotlivých vyučujících nestačí pro dosažení cíle.

- **prvky a metody OSV** v rámci předmětu **Rodinná výchova** (jen 6.třída), poprvé v této třídě také: **netradiční tř.schůzky** (v kruhu formou diskusního kruhu, hovořili o pocitech, ne o trestech a odměnách)
- **NOVĚ ZAVEDENY AKCE:** předvánoční Betlém
nocování ve škole
závěrečná slavnost (na konci šk. roku v tělocvičně)
„Strom rozloučení“ (zasazení stromu odcházejícími žáky 9. tříd)

Další vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen DVPP):

- účast na konferenci **PAU** (Přátelé angažovaného učení) v Sedlčanech (4 pedagogové)
- účast na konferenci **PAU** ve Zlatých Horách (11 pedagogů)
- školení: **MALÉ TÝMY jako prostředek změny klimatu ve škole**
 - šestimodulový systém školení, celkem 150 hodin
 - pořadatelé: Společnost pro mozkově kompatibilní vzdělávání v Praze
 - lektorka: PhDr. Jana Nováčková, CSc.
 - účast: 5 pedagogů
- **TRVALÁ OBNOVA ŠKOLY (TOŠ)**
 - Zaměřeno na: získávání manažerských dovedností
 - Cíl: aktivizace sboru, otevření komunikace a realizace strategického rozvoje školy
 - Pořadatel: AISIS Kladno, v rámci projektu: „Dokážu to?“
 - Lektoři: Mgr. Zuzana Beňová a Mgr. Jaromír Sláma, M.A.
 - Účast: pouze vedení školy

Š K O L N Í R O K 2 0 0 3 / 2 0 0 4

- zrušen prožitkový pobyt 6. třídy pro malý počet přihlášených účastníků
- společný prožitkový pobyt 1. a 2. třídy
- v 1.třídě po vzájemné dohodě s rodiči: **SLOVNÍ HODNOCENÍ ŽÁKŮ**
- první prožitkový program **ŽÁKOVSKÉ RADY**
- Poprvé projekt napříč školou **UDĚLEJ SI SVŮJ ROZVRH**
- Spolupráce s organizací **Centrum nové naděje** ve Frýdku-Místku – řešení sociálně patologických jevů v 6. a 7. třídě

DVPP:

- V přípravném týdnu (srpen): **ŠKOLENÍ TÝMOVÉ SPOLUPRÁCE**
 - Účast: celý pedagogický sbor
 - Lektorka: Mgr. Alexandra Dobrovolná

⇒ v rámci tohoto školení provedena i **SWOT analýza školy**
- ukončen kurz **MALÉ TÝMY**
- školení **RESPEKTOVAT A BÝT RESPEKTOVÁN**
 - sedmimodulové školení zahrnující 45 hodin
 - Lektorovali: manželé Kopřivovi
 - Účast: 4 pedagogičtí pracovníci (5 vyučujících již kurz absolvovalo v rámci kurzu MALÉ TÝMY)
- Účast na **PAU Vodňany** (1 pedagog) a **PAU Ostrava** (ředitel školy)
- Školení **OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA A**
 - Účast: celý pedagogický sbor
 - Lektorovala: Mgr. Dana Forýtková
 - Pořadatel: AISIS Kladno v rámci projektu „Dokážu to?“

Vedení školy absolvovalo dále tato školení:

- Rámcový vzdělávací program a cílové kompetence školy
- Jak nakládat s testy Kalibro
- Akreditovaný kurz Trvalá Obnova Školy
- Celostátní setkání řídicích pracovníků
- Ředitelské PAU
- Vzdělávání pro zástupce ředitele
- Metodika Dne ochrany obyvatelstva za mimořádných událostí

Š K O L N Í R O K 2 0 0 4 / 2 0 0 5

- v 1. a 2. třídě: **SLOVNÍ HODNOCENÍ**
- zaveden samostatný **předmět OSV** v 6. – 9. třídě
- společné zpracování **SWOT analýzy** celým učitelským sborem, na jejímž základě se korigovaly plány do konce roku 2005
- uspořádány **oslavy 50 let otevření školy**
- prožitkový pobyt 6. a 7. třída (na těchto pobytech již použity metody a aktivity OSV)

- **během roku proběhly akce:**
 - **ČARODĚJNÉ NOCOVÁNÍ ANEB ŠKOLA HROU**
 - **CESTA DO PRAVĚKU**
 - dvě výše uvedené akce: výměnné prožitkové pobyty se spřátelenou ZŠ
 - **CESTOU NECESTOU UNIÍ EVROPSKOU** (napříč 8. a 9. třída)
 - Skupinové projekty a prezentace o jednotlivých zemích EU
 - Projekt **NAPŘÍČ ŠKOLOU**
 - projekt všech žáků školy, ve skupinách plnili žáci úkoly, z fyziky, chemie, zdravotvědy, vyráběli budky pro ptáky, pohybové hry, atd.
 - **KUKAVŮZ** (sběr odpadů po beskydských vrcholech)

DVPP:

- Outdoorový program ZŠ Kostelec na Hané **UČÍME SE STÁLE** (3 pedagogové)
- Školení **MALÉ TÝMY**
 - Účast: 2 pedagogové
 - Lektorka: PhDr. Jana Nováčková, CSc.
- Účast na konferenci **PAU** Chrudim
- Školení **OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA B**
 - Lektorovali: Mgr. Dana Korýtková a Mgr. Kája Surá
 - Účast: 4 pedagogové
 - Rozděleno na dvě oblasti: humanitní a přírodovědná
- **ŠKOLA OTEVŘENÁ POTŘEBÁM RODINY**
- **3 x PRO ŠVP** (MBTI typologie)
 - 2 denní seminář
 - Lektorovali: Šárka Míková a Jiřina Stang
 - Účast: celý učitelský sbor

Š K O L N Í R O K 2 0 0 5 / 2 0 0 6

- Prožitkový pobyt 1., 2. a 3. třídy (září)
- Prožitkový pobyt 6. (září) a 8. třídy (květen)
- **SLOVNÍ HODNOCENÍ** již v 1., 2. a 3. třídě
- Jedna z vyučujících se stává **lektorkou kritického myšlení RWCT**

- Projekty: **DEN PODZIMU POD SKLEM** (žáci 1. – 4 třídy, výroba předmětů souvisejících s příchodem podzimu)
DEN BEZ HRANIC (8. třída připravila program pro 1. a 3. třídu)
- Uspořádán **VÍKEND PLNÝ HER** pro žáky 2.stupně
- Proběhl **otevřený LYŽAŘSKÝ KURZ**, na kterém měli povinnou účast žáci 7. třídy a ostatní žáci školy (od 3.třídy, záleželo však na míře samostatnosti žáka) se mohli lyžařského kurzu také zúčastnit

DVPP:

- **3 x PRO ŠVP** (druhý modul)
- **Školení PQ** (Emoční inteligence)
 - 2 pracovní dílny (prosinec a velikonoční prázdniny)
 - Účast: celý pedagogický sbor
 - Pořadatel: **HEURÉKA CZ** (vzdělávací společnost pro podporu a rozvoj efektivitu a adaptability lidských zdrojů a mezilidských vztahů)
 - Lektor: Milan Šrámek
- **od RVP k ŠVP**
 - Účast: celý pedagogický sbor
 - Lektorovali: Hana Košťálová a Ondřej Hausenblas
- **Doplňkový modul OSV B**
 - Účast: 2 pedagogové
- **SLOVNÍ A KRITERIÁLNÍ HODNOCENÍ**
 - Účast: pedagogové 1. stupně a zájemci z řad pedagogů 2. stupně
 - Lektoroval: Milan Škramlík
- **PAU Karviná** (1 pedagog)
- **TVOŘIVÁ ŠKOLA**
 - Účast: vedení školy na úvodním modulu, 2 pedagogové 1. stupně prázdninový týdenní kurz
- **HODNOCENÍ ŠKOLY** (jen ředitel školy)

Š K O L N Í R O K 2 0 0 6 / 2 0 0 7

- **PROJEKT ESF ŠANCE**
 - začátek dvouletého projektu ESF ŠANCE

- Projekt byl zaměřen na práci s žáky II.stupně, vzdělávacích akcí se tam mohli zúčastňovat pouze vyučující 2. stupně, z tohoto důvodu měly všechny vyučující 1. stupně v úvazku minimálně jednu hodinu na 2. stupni
 - KVIC Nový Jičín (Krajské vzdělávací centrum)
 - Účast: 5 škol moravskoslezského kraje
- **TVORBA ŠVP (září 2005 – srpen 2007)**
 - 2 roky
 - Srpen 2006: 2denní modul Horní Lomná – do té doby: samostatná práce po kabinetech, tady poprvé všichni spolu
- **VÍKEND PLNÝ HER** pro žáky 1. stupně (téma: Pevnost Boyard)
 - Prožitkový pobyt 1. a 2. třída „Včelka Mája“
 - Prožitkový pobyt 6.třídy „Expedice Qogir“ (září) a 9. třídy „Tažní ptáci se vrací“ (červen)
 - Otevřený **LYŽAŘSKÝ KURZ** (7. třída a zbytek školy)

DVPP mimo Projekt ESF ŠANCE:

- Genetická metoda čtení
- Konstrukční úlohy v matematice
- Koordinátor ŠVP
- Ředitelské PAU

DVPP v rámci Projektu ESF ŠANCE

- **od RVP k ŠVP**
 - tři dvoudenní semináře, celková délka 60 hodin
 - Účast: 6 pedagogů
 - Lektorovali: PhDr. Ondřej Hausenblas a PhDr. Hana Košťálová
- **ČTENÍM A PSANÍM KE KRITICKÉMU MYŠLENÍ (RWCT)**
 - Tři dvoudenní semináře, celkem 80 hodin
 - Lektorovaly: Mgr. Monika Olšáková a Mgr. Pavla Besedová
 - Účast: celý pedagogický sbor
- **EXKURZE DO PILOTNÍ ŠKOLY DR.MALÍKA V CHRUDIMI (dvoudenní)**

- Účast: 3 pedagogové
- Lektorovali: Mgr. Zdeněk Brož, Mgr. Ivana Brožová, Mgr. Iva Jehličková
- **OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA modul B**
 - Dvoudenní seminář
 - Účast: pedagogové, kteří toto školení ještě neabsolvovali
 - Lektorovali: Mgr. Dana Forýtková a Mgr. Jan Zouhar
- **TVOŘIVÁ ŠKOLA**
 - V průběhu letních prázdnin, na dvoutýdenních kurzech se vystřídali celkem 4 pedagogové
- **LETNÍ ŠKOLA KRITICKÉHO MYŠLENÍ**
 - Účast: 1 pedagog (lektorka KM)

Š K O L N Í R O K 2 0 0 7 / 2 0 0 8

- **Odvolání ředitele školy** (odlišné názory na způsob vedení školy vyústily v říjnu 2007 v odvolání ředitele školy. Vedením školy byla Radou obce pověřena zástupkyně ředitele. Rada obce vypsalala konkurz na místo ředitele Základní školy. Vzhledem k probíhajícímu soudnímu sporu mezi odvolaným ředitelem a obcí nebyl nový ředitel jmenován)
- **V 1. a 6. ročníku zahájeno vyučování dle ŠVP**
„Zákon č.561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ukládá všem základním školám povinnost od prvního září 2007 začít vyučovat v prvním a šestém postupném ročníku podle vlastního školního vzdělávacího programu“ (ŠVP školy).
- **Prožitkový pobyt 6. třídy** (pětidenní pobyt byl pořádán a hrazen z prostředků Projektu ESF ŠANCE)
- **Prožitkový pobyt 1. a 2. třídy** „Doba ledová“, 8. třídy „Piráti“ a 9. třídy „Olympijské hry“
- **VÍKEND PLNÝ HER „Hry bez hranic“** (1. stupeň)

DVPP - Projekt ESF Šance:

- dokončení **Čtením a psaním ke kritickému myšlení (RWCT)**
- **KOORDINÁTOŘI OSV** (120 hodin)

- Účast: 3 pedagogové
- Lektorovali: Michal Dubec a Mgr. Jakub Švec
- **KOMUNIKACE PRO PEDAGOGICKÉ PRACOVNÍKY** (80 hodin)
 - Účast: 3 pedagogové
 - Lektorovali: PhDr. Miloslava Svobodová a Mgr. Soňa Baldrmannová
- **ROZVOJ MENTORSKÝCH A TUTORSKÝCH DOVEDNOSTÍ** (40 hodin)
 - Účast: 1 vyučující (lektorka RWCT)
- **REGIONÁLNÍ SETKÁNÍ KE ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI** (2 pedagogové)
- **ČTENÁŘSKÁ DÍLNA NA ZŠ KOPŘIVNICE** (2 pedagogové)
- **REGIONÁLNÍ SETKÁNÍ „JAK NA PRŮŘEZOVÁ TÉMATA“** (11 pedagogů)

DVPP mimo Projekt ESF Šance:

- **PROJEKT NANEČISTO** (80 hodin)
 - Lektorovaly: Mgr. Šárka Miková a Mgr. Jiřina Stang
 - Účast: 2 pedagogové
- **PROJEKT EQUAL**
 - Účast: 5 pedagogů
 - 3 moduly: 1. Kompetence k celoživotnímu učení (Mgr Miloš Šlapal)
 - 2. Kompetence k řešení problémů (Mgr. Milan Zmrzlík a Mgr. Antonie Landová)
 - 3. Kompetence k objevování a orientaci v informacích (Mgr. Milan Zmrzlík)

Š K O L N Í R O K 2 0 0 8 / 2 0 0 9

- V 1. – 3. třídě přechod ze slovního hodnocení na **hodnocení kombinované**
- **Nový ředitel školy stále není jmenován**, školu dále vede zástupkyně ředitele školy
- **Prožitkový pobyt 6. třídy** „Mise na Mars“
- **Prožitkový pobyt 1., 2. a 4. třídy** „Rejdní skřítků“
- **Prožitkový pobyt 9. třídy** „Olympijské hry“
- **Lyžařský kurz** (již ne otevřený)

DVPP:

KOOPERATIVNÍ UČENÍ (celý pedagogický sbor)

Š K O L N Í R O K 2 0 0 9 / 2 0 1 0

- **1.1.2010** Jmenován nový ředitel školy

2.3.3 Vznik a vývoj OSV jako samostatného vyučovacího předmětu a její realizace do současnosti

2.3.3.1 Realizace OSV před vznikem ŠVP

Prvky a metody osobnostní a sociální výchovy se na zvolené základní škole začaly poprvé objevovat ve výuce a cíleně zařazovat do výuky na II.stupni již ve školním roce 2002/2003 po absolvování školení MALÉ TÝMY s lektorkou Janou Nováčkovou (PhDr. *Jana Nováková* CSc.). Prvky a metody osobnostní a sociální výchovy se zprvu zařazovaly v rámci vyučovacího předmětu rodinná výchova; v té době ještě nebyla na škole vyhrazena samostatná vyučovací hodina pro osobnostní a sociální výchovu. „Výuka“ OSV v hodinách rodinné výchovy vedla jedna vyučující, která se na toto téma ve škole zaměřovala, a to pouze v 8. a 9. ročníku.

O rok později (ve školním roce 2003/2004) absolvoval celý učitelský sbor školení OSV A pořádaný občanským sdružením AISIS Kladno pod vedením lektorky Mgr. Dany Forýtkové. Na 1. stupni byly prvky OSV integrovány do všech vyučovacích předmětů.

V dalším školním roce (od začátku školního roku 2004/2005) již byla na II. stupni pro realizaci osobnostní a sociální výchovy vyhrazena samostatná vyučovací hodina, která byla zařazena v rozvrhu žáků jako povinná. Časová dotace předmětu osobnostní a sociální výchova (OSV) byla jedna hodina týdně ve všech ročnících II. stupně (6. – 9. ročník). Na prvním stupni bylo OSV nadále integrováno do ostatních vyučovacích předmětů, realizováno v rámci projektů, na prožitkových a víkendových pobytech. OSV nebylo před výukou dle ŠVP na prvním stupni realizováno jako samostatný vyučovací předmět.

Nyní již výuku předmětu OSV na vyšším stupni zajišťovali dva vyučující (jeden z vyučujících vyučuje OSV na škole dodnes), třídní učitel měl však vždy možnost si hodiny OSV ve své třídě vyučovat sám (protože všichni vyučující prošli školením OSV A). Pokud se třídní učitel na tuto „úlohu“ necítil, přenechal výuku učitel, který se touto problematikou dlouhodobě zabýval.

Na prvním stupni se OSV aktivity zařazované do vyučovacích předmětů, projektů a vícedenních akcí zaměřovaly komplexně na celistvé rozvíjení dovedností následujících

témat OSV: spolupráce, komunikace, sebepoznání, kreativita, mezilidské vztahy, řešení problémů a rozhodovací dovednosti.

Na druhém stupni se však aktivity a činnosti OSV v každém ročníku zaměřovaly na jinou dovednostní oblast:

- **6. ročník:** sžívání kolektivu (do 6.ročníku přichází noví žáci z okolních vesnických malotřídních škol), komunikace, posilování spolupráce
- **7. ročník:** sebepoznávání (poznej sám sebe, začni spolupracovat na svých silných a slabých stránkách)
- **8. ročník:** poznávání druhých lidí, typologie osobnosti (silné a slabé stránky osobnosti), sebepoznávání směřované k volbě povolání
- **9. ročník:** přijímání rolí, strategické plánování, řešení problémů v pěti krocích a seberealizace (směřováno na výběr povolání vzhledem ke schopnostem)

Ve stejném školním roce (2004/2005), ve kterém se na druhém stupni začalo OSV vyučovat jako samostatný vyučovací předmět, začala škola pořádat prožitkové pobyty, které navazovaly na celoroční práci a obsah předmětu OSV. Poprvé se v tomto školním roce na pobytech nehrály jen hry (aktivity spíše pro zábavu, bez reflexe), ale zařazovaly se aktivity a činnosti s následnými reflexemi, zacílenou na sebereflexi žáků. Prožitkový pobyt 6. třídy byl první „holubičkou“, v dalších letech začaly na prožitkové pobyty jezdit i 8. a 9. ročníky (7. ročník jezdí na lyžařský kurz).

Pořádání prožitkového pobytu bylo vždy v rukách třídního učitele, který si vybral nejen místo a termín, ale také realizační tým. Jednalo se většinou o učitele OSV a studenty pedagogických fakult, se kterými škola dlouhodobě spolupracovala, a jejichž část programu byla také protkaná principy OSV.

Zaměření prožitkového pobytu si určoval třídní učitel dle svých potřeb a dlouhodobého záměru práce se třídou. Prožitkové pobyty tak byly ušité jednotlivým třídám na míru, dle dynamiky a fungování kolektivu, potřeb třídního učitele, atd. Avšak prožitkové pobyty měly v jednotlivých ročnících vytýčené obecné cíle:

- **1. ročník:** seznámení se s kolektivem jako množinou, do které také patřím, kterou ovlivňuji a tvořím; propojení vazeb mezi žáky a třídním učitelem a mezi žáky navzájem; tvorba pravidel; pasování prvňáků
- **2. ročník:** navazuje na celoroční práci v 1. ročníku; odstranění negativních jevů ve skupině; rozvíjení dovedností (dotekové aktivity, apod.); pokud jede na pobyt společně s 1. třídou: vzájemné seznámení tříd; pomoc vyššího ročníku nižšímu (část, psát při aktivitách, vyjadřovat se); tvorba komunitního klimatu
- **6. ročník:** interpersonální poznávání žáků (do 6.třídy přicházejí žáci z okolních vesnic, třída dostává nového třídního učitele); vyučující se zaměřuje na žáky nové (jejich chování a reakce, reakce kolektivu na nové žáky); spolupráce; komunikace
- **8. ročník:** dramatizace (jako prostředek vyjadřování a rozpoznávání emočních projevů sebe sama i svých spolužáků); rozpoznávání vhodných a nevhodných reakcí svého chování; práce s empatií a MBTI typologií; příprava na roli nejstaršího ročníku na škole (pouze pokud byl pobyt na konci školního roku a třída nejela na pobyt na začátku 9. třídy)
- **9. ročník:** na začátku školního roku: příprava na roli „devátáka“ (nejstaršího ročníku na škole)
na konci školního roku: čistě prožitkový kurz, netypické aktivity, pracuje se s již získanými dovednostmi, které se dále upevňují; příprava na závěrečnou slavnost a tradici pasování 8. ročníku na „devátáky“

2.3.3.2 Realizace OSV v rámci ŠVP

Podle Školního vzdělávacího plánu zvolené školy (tedy od školního roku 2007/2008) se vyučuje osobnostní a sociální výchova jako samostatný předmět pouze v 6. ročníku a 7. ročníku. V ostatních ročnících druhého stupně se OSV integruje ve všech předmětech. OSV se také realizuje skrze projekty a prožitkové pobyty, lyžařský kurz, atd. (viz příloha č. 8)

Předpokladem je, že žáci přicházejí na druhý stupeň již vybaveni potřebnými schopnostmi a dovednostmi z I. stupně, a že tyto dovednosti se budou na druhém stupni dále upevňovat a rozvíjet ve všech vyučovacích předmětech. Osobnostní a sociální výchova

jako předmět tedy již v 8. a 9. ročníku není, prvky a metody OSV jsou integrované ve všech předmětech.

Na prvním stupni se principy OSV integrují do všech předmětů, jeden ročník (3. třída) má tento školní rok osobnostní a sociální výchovu jako samostatný vyučovací předmět. OSV však není ve školním vzdělávacím programu školy zařazen jako povinný, je využito disponibilních hodin pro výuku OSV. Jen někteří třídní učitelé na II. stupni využívají disponibilních hodin a zařazují do výuky samostatný vyučovací předmět OSV.

Ve školním vzdělávacím programu školy „Učíme se pro život“ najdeme následující charakteristiku předmětu OSV, cíle OSV:

„Předmět Osobnostní a sociální výchova patří do oblasti školní a společenské. Je oblastí, která pomáhá žákovi k sebepoznání a sebepřijetí, zvyšuje jeho zdravou sebevědomost a pomáhá nalézt jeho místo ve společnosti. Je úzce spjat se socializací žáka a vytvářením společenských vztahů. Spojuje vývoj osobnosti s postoji ve škole a v životě. Pomáhá vytvářet vztahy, pracovat na jejich rozvoji, předcházet konfliktům a v případě je konstruktivně řešit. Jeho nedílnou součástí jsou prožitkové programy jednotlivých tříd, od prvního do devátého ročníku. Tyto prožitkové programy mají vždy jednotný cíl a snaží se žákovi poskytnout maximální množství společenských prožitků.“

Předmět má jednohodinovou dotaci a je vyučován v šestém a sedmém ročníku.

Cíle tohoto předmětu bychom mohli shrnout do několika významných bodů :

- *Sžívání nového kolektivu třídy v průběhu šestého ročníku*
- *Pomoc žákovi při přípravě sobování se životu druhého stupně*
- *Společné prožitky při různých akcích*
- *Nalézání společenských zálib, zájmů všech dětí ve třídě*
- *Hledat vzájemné obohacení v odlišnostech žáků*

Cíle, které jsme si stanovili, budeme naplňovat v jednotlivých výchovně vzdělávacích strategiích, které umožní žákovi dosažení jednotlivých znalostí a dovedností.

Kompetence komunikativní

- *Žák používá neverbální komunikaci, chápe její význam*
- *Žáci užívají dramatizaci a pantomimu jako výrazový prostředek svých pocitů a emocí*
- *Žáci si vzájemně naslouchají, sdělená slova čtou s porozuměním*
- *Žáci respektují právo ostatních na vyjádření názoru vhodnou formou*

Kompetence k učení

- Ve dvojicích i skupinách si žáci rozdělují různé osobní a sociální role
- Žáci si pomáhají, doplňují se při společném plnění úkolu či při snaze dosáhnout zvolených cílů
- Žáci poskytují svému okolí pozitivní zpětnou vazbu
- Žáci dokáží na základě kritérií hodnotit aktivní účast spolužáků i podíl své práce

Kompetence osobnostně personální

- Žáci se v konkrétních situacích učí používat empatickou reakci jako základ řešení problémové situace
- Žáci používají „já výrok“ jako důležité osobní sdělení, jako součást řešení problémové situace
- Žáci zvládají základy sebehodnocení pomocí různých technik
- Žáci mapují svůj vývoj pomocí vývojového portfolia

Kompetence k řešení problému

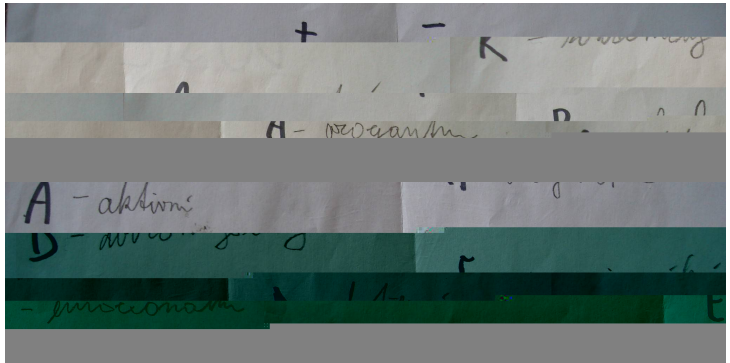
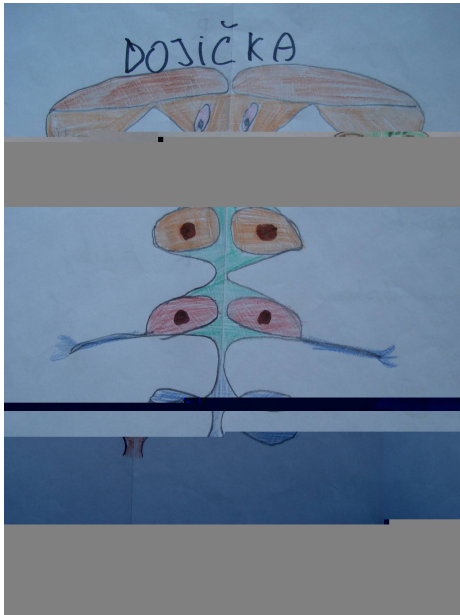
- Žáci svým cílevědomým chováním předcházejí možné problémové situaci
- Žáci se učí zvládat a řešit konflikty v třídním kolektivu
- Žáci modelují a hledají různá řešení skutečných životních situací
- Žáci používají základy řešení problému v pěti krocích

Kompetence občanská

- Žáci svými postoji říkají ne násilí a agresii jak ve třídě, tak ve škole, tak v životě
- Žáci spolupracují při vytváření vztahů a vazeb mezi spolužáky ve třídě
- Žáci spoluvytvářejí a dodržují společně dohodnutá pravidla života třídy
- Žáci se aktivně seznamují s centry, která mohou pomoci při řešení životních krizových situací (Centrum nové naděje aj.)

Kompetence pracovní

- Žáci pomocí různých technik a materiálů vyjadřují své nálady, pocity a emoce
- Žáci se pomocí osobnostně sociálních her a technik neverbálně vyjadřují k sobě i ostatním ve třídě
- Žáci se snaží nalézt různá řešení zadaných úkolů a vyhodnocovat jejich vhodnost
- Žáci dbají vždy na svou osobní bezpečnost a bezpečnost ostatních

➤ Aktivita Sluníčka

Aktivita Sluníčka sloužila původně jako nástroj určený ke zjišťování zpětné vazby od žáků

9. ročníků. Škola však tuto aktivitu se žáky dělala v roce 2007 v každém ročníku, aby tak mohla zjistit jejich postoje a osobnostní a hodnotový posun.

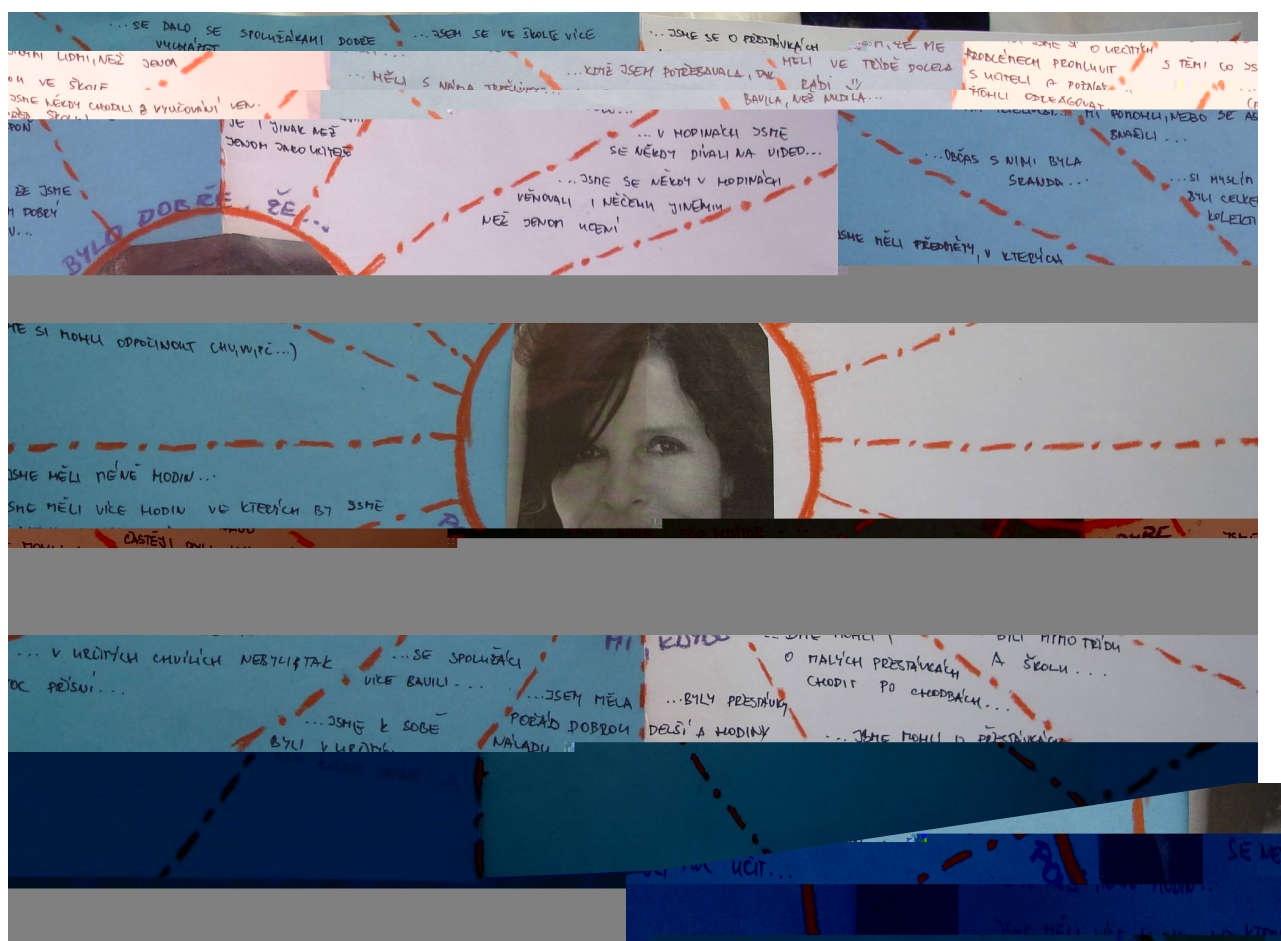
Žáci dostanou do dvojice zadání (viz obrázek vlevo). Dle něho si načrtnou vlastní sluníčko (koncept) na menší papír, vyplní jednotlivé kolonky „Pomohlo by mi, kdyby...“ a „Bylo dobré, že...“. (viz níže)

Následně si vezmou větší čtvrtku (A3), přeloží ji napůl, jednu polovinu polepí světlým a druhou tmavším barevným papírem (teplá a studená barva). Uprostřed vytvoří sluníčko, do něhož vlepí obličej (vystřižený z časopisu), který je jejich vlastní projekcí. Vytvoří paprsky slunce a strany „Bylo dobře, že...“ a „Pomohlo by mi, kdyby...“. Mezi paprsky pak dle jimi vytvořeného náčrtu vepisují své pocity, přání vytvořené v konceptu.

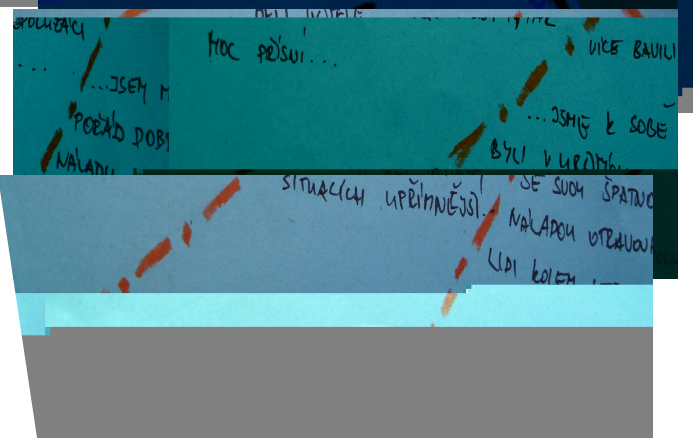
Opět následuje cílená zpětná vazba. Výstupem této aktivity je jedno velké Sluníčko za třídu, které se předává řediteli školy. V tomto „třídním“ sluníčku jsou vepsány takové formulace, na nichž se třída shodne. Tvorbou tohoto společného slunce se rozvíjí respektování druhých a jejich názoru, poznávání spolužáků, rozhodovací dovednosti, komunikace, mezilidské vztahy, demokratické principy, nalezení společného cíle a další.

Ukázka prací jednotlivců:

Tato aktivita se v rámci práce jednotlivců zaměřuje na tyto tématické okruhy OSV:

- Rozvoj schopností poznávání
- Sebezpoznání a sebepojetí
- Kreativita
- Hodnoty, postoje, praktická etika
- Řešení problémů a rozhodovací dovednosti

2.4 Popis zkoumaného souboru, způsob výběru, charakteristika souboru

Celkem vyplnilo dotazníky: 197 respondentů
Z toho: 93 žáků školy (v roce 2007)
75 žáků školy (v roce 2010)
29 absolventů školy (absolventi r. 2007, 2008 a 2009)

ABSOLVENTI

Celkem bylo osloveno: 58 absolventů
(ze třech tříd, ve kterých bylo celkem 77 absolventů)

Z toho:

- dotazník vyplnilo 29 absolventů (z 58 oslovených)
- omluvili se 3 absolventi
- kontakt nebyl sehnán na 19 absolventů (ze 77 absolventů z posledních třech let)

Úspěšnost vyplnění dotazníků u oslovených absolventů (oslovení absolventi vs. absolventi, kteří vyplnili dotazník): **50%**

1) Pro dotazníkové šetření jsem v první řadě použila data z průzkumu z roku 2007 (školní rok 2007/2008), kdy jsem prováděla na zvolené škole na II. stupni (v 6. – 9. ročníku) dotazníkové šetření na téma: „Vliv OSV na osobnost žáka“. Dotazník vyplnili všichni žáci druhého stupně, kteří byli ve škole přítomni.

2) Dále jsem podobný (o něco málo rozšířený) dotazník zadala letošním žákům II. stupně (školní rok 2009/2010) na téže základní škole (opět 6. – 9. ročník). Všichni žáci ve škole přítomní v den vyplňování dotazník vyplnili.²

3) V neposlední řadě jsem elektronicky (přes email, facebook, icq, spolužáky) oslovila absolventy školy, kteří ukončili povinnou školní docházku na zvolené škole v roce 2007, 2008 a 2009. V těchto třech ročnících bylo v době opuštění školy celkem 77 žáků, 58 z nich se mi povedlo oslovit, na ostatní jsem nesehnala kontakt.

S vyplněním dotazníků ve škole nebyl problém, vyučující, kteří mi dotazník ve svých třídách zadávali, byli ochotní. Všichni žáci dotazník vyplnili, žádný žák neodmítl dotazník vyplnit.

² Pozn.: Na I. stupni jsem dotazníkové šetření neprováděla. Žáci prvního stupně – především potom žáci v nejnižších ročnících – by dle mého úsudku nebyli schopni zhodnotit, jaké dovednosti v těchto hodinách získali ani jaký mají přesah do jejich osobního, praktického života. Otázky jsou formulované pro žáky II. stupně, kteří už jsou schopni posoudit, zda a které dovednosti v předmětu OSV získali nebo získávají.

Celých 76 % (44 z 58 oslovených) oslovených absolventů mi na mou výzvu odpovědělo zpátky a bylo ochotno dotazník vyplnit. Do stanoveného data pro odevzdání dotazníků mi vyplněný dotazník poslalo celkem 29 absolventů.

Co se výuky předmětu osobnostní a sociální výchova týče, v některých ročnících byl v době výzkumu předmět OSV zařazen v rozvrhu žáků, jiné ročníky již v době vyplňování dotazníků OSV jako samostatný vyučovací předmět neměly. Níže tedy pro orientaci uvádím v tabulkách informace o výuce předmětu OSV a učitelích, kteří předmět vyučovali.

U absolventů je uvedeno kolik let měli OSV jako samostatný vyučovací předmět na II. stupni. V tabulkách je dále uvedeno, který vyučující ve které třídě předmět OSV vyučoval (jména nejsou záměrně uvedena). Přičemž učitelé č. 1 a č. 2 jsou vyškolenými pedagogiky, prošli školením OSV A v rámci projektu „Dokážu to!“ pořádaný o.s. AISIS Kladno. Vyučující č. 1 má zároveň i školení OSV B a C a na tuto problematiku se dlouhodobě zaměřuje. Vyučující č. 3 nemá žádné školení OSV, hodiny OSV vede ve své třídě jako třídní učitel.

Žáci v roce 2007		Žáci měli v r. 2007 v rozvrhu předmět OSV	Vyučující, který vedl výuku
	6. ročník	ANO	č. 2
	7. ročník	ANO	č. 1
	8. ročník	ANO	č. 1
	9. ročník	ANO	č. 1

Žáci v roce 2010		Mají žáci v rozvrhu předmět OSV?	Vyučující, který vede/vedl výuku
	6. ročník	ANO	č. 1
	7. ročník	ANO	č. 3
	8. ročník	NE	č. 2
	9. ročník	NE	č. 1

Absolventi	vyšli ze školy	Měli v rozvrhu výuku OSV	Vyučující, který vedl výuku
	2007	3 roky	č. 2
	2008	3 roky	č. 1
	2009	4 roky	č. 1

2.5 Metody výzkumu

Při výzkumu bylo použito více druhů dotazníků.

- **Dotazník č. 1** (viz příloha 1): dotazník pro žáky 6. a 7. třídy ZŠ v roce 2007
- **Dotazník č. 2** (viz příloha 2): dotazník pro žáky 8. a 9. třídy ZŠ v roce 2007
 - dotazník se lišil od dotazníku č. 1 pouze tím, že byl obohacen o 3 otázky týkající se obsahu výuky OSV v 8. a 9. ročníku
- **Dotazník č. 3** (viz příloha 3): dotazník pro žáky 6. a 7. třídy ZŠ v roce 2010
- **Dotazník č. 4** (viz příloha 4): dotazník pro žáky 8. a 9. třídy ZŠ v roce 2010
 - Dotazník č. 3 se od dotazníku č. 1 lišil pouze přidáním jedné uzavřené otázky
 - Dotazník č. 4 se od dotazníku č. 3 lišil hlavně v použití minulého času v otázkách (žáci neměli již OSV jako samostatný vyučovací předmět)
- **Dotazník č. 5** (viz příloha 5): dotazník pro absolventy školy
 - Dotazník byl podstatně delší než dotazníky pro žáky školy.

Všechny dotazníky se skládají z otevřených i uzavřených otázek. Velké množství uzavřených otázek je obohaceno o doplňující otevřené otázky rozvíjející uzavřenou odpověď.

Při vyhodnocování dotazníků jsem zpracovala pouze data z otázek, na které odpověděl dostatečný počet oslovených respondentů. Při vyhodnocování jsem tedy nevyhodnotila otázky, na které odpovědělo například třeba jen polovina z dvaceti devíti absolventů, kteří dotazníky odeslali.

Zároveň nevyhodnocuji otázky, které se vůbec nevztahují k žádné z výše uvedených hypotéz.

2.6 Vyhodnocení dotazníkového šetření

VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

PRO ŽÁKY: Co je náplní tohoto předmětu (co děláte v tomto předmětu)?

PRO ABSOLVENTY: Co bylo náplní tohoto předmětu (co jste dělali v tomto předmětu)?

Odpovědi žáků - rok 2007

(Tabulka č. 1)

6. třída

Kreslíme	16x
Povídáme si	16x
Hrajeme hry	7x
Mluvíme o problémech	5x
Různé aktivity	3x
Učíme se komunikovat s ostatními	3x
Píšeme	2x
Děláme komunitní kruh	1x
Snažíme se pochopit druhé	1x
Spolupracujeme, hry ve skupinách	1x

7. třída

Řešíme vztahy mezi lidmi, spolužáky	7x
Spolupráce ve skupinách	5x
Šikana	3x
Chování	2x
Hrajeme hry	2x
Povídáme si	2x
Kreslíme	2x
Jak se vidím já	2x
Budoucí život	1x
Rady do praktického života	1x
Kruh důvěry	1x

8. třída

MBTI typologie	11x
Pochopení sebe sama (naše povaha)	8x
Problematika návykových látek	2x
Aktivity	1x
Příprava na budoucnost	1x
Komunikace mezi sebou	1x
Kreslíme	1x
Mezilidské vztahy	1x

Odpovědi žáků - rok 2010

(Tabulka č. 2)

6. třída

Učíme se spolupracovat, vycházet spolu, zlepšit vztah (ve třídě)	7x
Různé aktivity	4x
Kreslíme	4x
Poznáváme sami sebe	3x
Píšeme	2x

7. třída

Sexuální výchova	15
AIDS	7x
Šikana	4x
Drogy	3x
Povídáme si	3x
Učíme se	1x
Nevím, plete se mi to	1x

8. třída

Řešíme třídní problémy	7x
Různé aktivity	6x
Poznáváme se navzájem	4x
Hodně věcí	3x
Povídáme si (v kruhu)	2x
Blbosti	2x
Učíme se komunikovat s ostatními	1x
Kreslíme	1x
Učíme se spolehnout na druhého	1x
Zábava, odpočinek	1x

9. třída

Poznávat sebe	9x
Sbližovat se navzájem (vycházet mezi sebou)	7x
Chování	4x
Komunikace	3x
Řešíme témata ze života (problémů)	3x
Vyjadřujeme vlastní názory	3x
Spolupráce	2x
Násilí a rasismus	2x
Typologie MBTI	2x
Chápání osobnosti	2x
Učíme se chovat	1x
Výběr vhodného povolání	1x

9. třída

Zlepšování vztahů se spolužáky	8x
Spolupráce	3x
Komunikace	2x
Poznávání spolužáků	2x
Poznávání sám/a sebe	2x
Chápání potřeb druhých lidí	1x
Zamyšlení nad problémy a způsoby řešení	1x

Odpovědi absolventů³:

- Učili jsme se povahy člověka.
- Typologie osobností, povahy osobností.
- Poznávání sama sebe.
- Určování kdo jsme, co za povahu podle Řeků - Apollon, Dionysos, Prometheus, Epimetheus... Učili jsme se jak správně komunikovat...
- Učili jsme se o sobě a o našem vnímání sebe samotného. To znamená, že jsme se o sobě dozvídali věci jako např. co jsme za typ člověka – cholerik, flegmatik, sangvinik, melancholik nebo introvertní typ a extrovertní typ člověka
- Poznávání sama sebe (teorie MBTI). Pracovali jsme ve skupinkách nebo samostatně (ve formě domácích úkolů a samostatných prací v hodinách).
- Poznávání mého chování a ostatních osob pomocí různých testů.
- Zabývali jsme se fungováním státu, vlasti, školou, kulturou, společenskými problémy, MBTI typologií (sebepoznání).
- Poznávat osobnosti lidí a sama sebe... Odhadnout, jak se k nim chovat v různých situacích.
- Zkoumali jsme sami sebe, jací doopravdy jsme, a na jaké povolání se hodíme.
- Nejsem si zcela jist, ale myslím si, že se zaměřovalo na chování a problémy lidí.(nás)

³ odpovědi absolventů ponechávám v doslovných formulacích, pouze gramatické chyby jsou opraveny, můžete tak sami posoudit smýšlení absolventů školy – odpovědi žáků školy v obou školních rocích byly krátké, málokdy rozvitá věta, někteří absolventi však rozvíli své myšlenky o náplni předmětu OSV

- Učili jsme se komunikovat, typologii o sebeovládání.
- Poznání sebe sama, chování druhých a MBTI teorie.
- MBTI teorie, osobnost, charakter, vlastnosti člověka, komunikace ve společnosti, vedení diskuze, ústní projev.
- Typologie MBTI, hodnocení vlastností lidí, porovnání důležitosti těchto vlastností podle člověka (přítel, partner, rodina), informace o drogách, poznání sebe sama.
- Kreslení.
- Vyplňovali jsme mnoho dotazníků; komunikovali s p.uč., podle MBTI typologie jsme se dělili do skupin, ve kterých jsme pak pracovali, hráli hry.
- Učili se charakter osoby, povahy, jak jednat s lidmi, jaký mít správný přístup k lidem.
- Různé kolektivní hry, charakteristika osobnosti, činnosti zaměřené na výběr střední školy nebo povolání.
- Poznání osobnosti, naučit se spolupracovat i s jinými lidmi, než na které jsme zvyklí, najít kompromis, naučit se vyjít vstříc.
- Poznat svoje já a naučit se pracovat v kolektivu.
- Náplní tohoto předmětu byla kolektivní spolupráce ve dvojicích či v náhodných skupinkách, procvičování a zjišťování našich schopností.
- Sebepoznání, utužení vztahů ve třídě.
- Myslím, že někomu to pomohlo v dorozumívání se s lidmi, jak se má kdo chovat, ale také to hlavní, že v každém případě musí být prostě svůj.
- Učili jsme se jací jsme, osobnost, vlastnosti, naše charakteristika, chování ve společnosti. Jaké povolání by nám vyhovovalo, na jakou střední školu jít. Komunikace s lidmi, okolím. Poznání sám sebe. Bylo toho hodně, ale už si toho moc nepamatuji...
- Řešení problémů ve třídě.
- Charakteristika jednotlivých povah, např. zjišťování typu osobnosti, chování, reakce na dané otázky. To všechno bylo formou testů, ve kterých se právě zjistil ten daný typ charakteristiky pro příslušnou osobu.

V roce 2007 (viz tabulka č. 1) se většina žáků shodovala na náplni předmětu OSV, jelikož předmět v té době ve třech třídách vyučoval jeden vyškolený pedagog a v jedné třídě třídní učitelka. Oba pedagogové absolvovali školení OSV. Všechny ročníky se tedy částečně shodují na náplni obsahu předmětu (např. kreslení – množství aktivit na sebepoznání

probíhalo skrze výtvarné ztvárnění a následnou společnou reflexi), to příkládám hlavně tomu, že výuka OSV byla ucelená a oba vyučující velmi úzce spolupracovali.

Ve výsledcích výzkumného šetření z letošního roku (školní rok 2009/2010) je zřejmé, že náplň obsahu předmětu OSV se liší dle vyučujícího, který daný předmět vyučuje nebo vyučoval. 6. a 7. ročník má tento rok OSV jako samostatný předmět, 8. a 9. ročník měl předmět OSV naposledy v 7. ročníku.

OSV v 6. a 9. ročníku vyučuje, respektive vyučovala, vyučující, která ho vyučuje dlouhodobě (vyučovala ho i ve třech třídách v roce 2007). Většina žáků těchto dvou ročníků se shoduje, že náplň předmětu OSV je především **zlepšování vztahů se spolužáky**. V 7. třídě vyučuje předmět OSV vyučující, který neprošel školením OSV (třídní učitel třídy) a náplň předmětu se tedy značně odlišuje: **sexuální výchova, AIDS, šikana, drogy**.

Z těchto výsledků je patrné, že v roce 2007 probíhala výuka OSV uceleně jedním směrem. V roce 2010 (viz tabulka č. 2) se náplň OSV značně odlišuje podle volby pedagoga, který předmět vyučuje. Zdá se, že vyučující již úzce nespolečně pracují, jak tomu bylo v roce 2007.

Absolventi školy se však výraznou většinou shodují na tom, že náplň předmětu OSV bylo: **poznání sebe sama a druhých lidí** (vč. typologie osobnosti), **rozvoj spolupráce a komunikace**. V dalších výzkumných otázkách bude patrné, jaký vliv měl rozvoj těchto dovedností v hodinách OSV na nynější praktický život absolventů.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA (JEN) PRO ABSOLVENTY:

Jaké dovednosti jsi v tomto předmětu získal/a?

Uveď, prosím, situaci, ve které jsi tyto dovednosti v osobním životě využil/a:

V tabulce č. 3 jsou v jejím levém sloupečku uvedeny dovednosti, které absolventi uvedli, že získali v předmětu OSV. V prostředním sloupci je počet absolventů, který dovednost uvedl v dotazníku. Přičemž absolvent mohl uvést například tři různé dovednosti, které jsou uvedeny ve třech různých řádcích tabulky. Počet absolventů se proto neshoduje s počtem odpovědí v tabulce.

V pravém sloupečku tabulky jsou pak situace z osobního, praktického života, ve kterých absolvent uvedenou dovednost využil nebo využívá. Ne všichni absolventi uvedli situace, ve kterých dovednosti využívají, proto jsou například u dovednosti „poznat sám sebe / sebeovládání“ jen dvě odpovědi z pěti možných. Situace jsou uvedeny doslovně, tak jak je absolventi napsali do dotazníků.

Tabulka č. 3:

Jaké dovednosti jsi v tomto předmětu získal/a?		Uveď, prosím, situaci, ve které jsi tyto dovednosti v osobním životě využil/a:
Poznat sám sebe / sebepoznávání	5x	Řeším problémy úplně jiným způsobem než kdysi. Klidným a mírným způsobem, který na mě vyhovuje i více lidem. Nepřicházet zbytečně do konfliktu s jinými a pokud ano, tak problém řešit slovně.
Lépe komunikovat s druhými lidmi	5x	Komunikace s učiteli i jinými lidmi. V komunikaci s ostatními lidmi a jejich porozumění.
Určovat povahy lidí (MBTI typologie)	5x	No třeba letos ve škole, protože máme stejný předmět. A také jsem věděl, jak se mám bavit např. s cholerikem, anebo s někým jiným, samozřejmě není nikdo jenom čistý cholerik nebo sangvinik, ale některé vlastnosti v něm převládají. Při běžném životě. V konverzaci s dalšími učiteli a lidmi. Například, když jsem se seznamovala se svými novými spolužáky a spolužačkami. Po pár týdnech jsem si je dokázala „rozdělit“ do určité skupiny MBTI typologie, a tak jsem mohla odhadnout s kým si budu nejlépe rozumět. Rozeznám typ lidí. Například u učitelů, mnohem lépe si pak převedu, co vlastně po mě chtějí a jakým způsobem to mám udělat. U přátel vím, jak mě berou, co ode mě očekávají, jak se k nim mám chovat, aby to vyhovovalo mně i jim. Rozdílné úvahy lidí, názory.
Porozumění ostatním lidem	3x	Při sporu mezi ostatními. Dokážu je lépe uklidnit.
Naslouchat druhým	2x	Být dobrým přítelem.
Zamyšlení se nad obyčejnými věcmi a uvážit, jestli je to dobrá nebo špatná volba	2x	Některé dovednosti jsem použila i na SŠ, kde mi docela dost pomohly.
Žádné	2x	----
Ke každé osobě se člověk musí chovat jinak	1x	Nejsem si této situace nijak vědoma.
Vážení si druhých lidí	1x	----
Že mám být sám sebou	1x	----
Orientovat se dobře mezi lidmi	1x	Kluk Prométheus vám nikdy nefekne, jak vás má rád, ale doopravdy vás má hodně rád... Jenže to každá holka nevydrží, protože je třeba Apollon, a ten potřebuje, aby mu city dávali lidé najevo... Proto se ta holka většinou s klukem potom rozejde...
Nemyslím si, že bych získal nějakou dovednost, spíše zamyšlení a ponaučení	1x	Předání informací dál.
Kontrolovat své chování nebo si aspoň uvědomit a připustit co jsem udělala	1x	----
Být klidnější (ne tolik výbušná)	1x	Při hádce jsem dokázala odstoupit a neřešit to.
Pracovat v kolektivu	1x	----

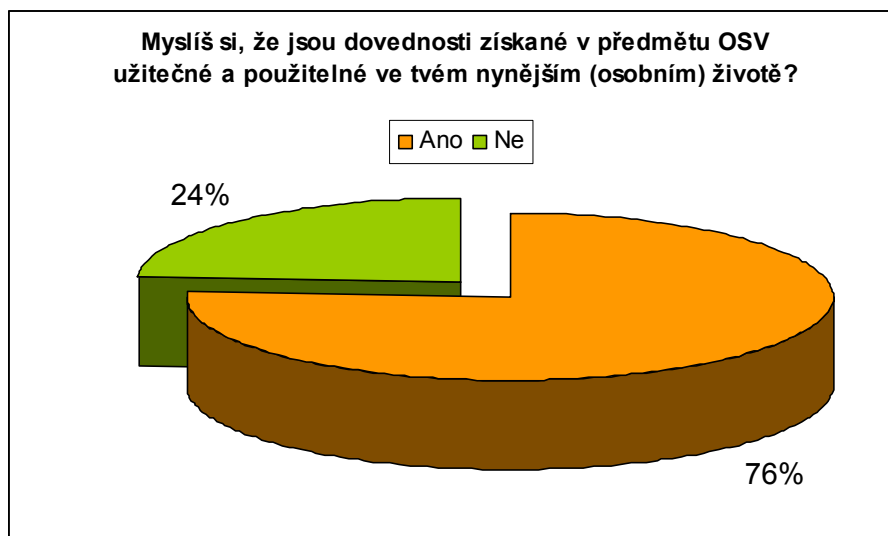
Spolupracovat i s jiným typem osobnosti, než který se mi zamlouval	1x	Seminární práce na SŠ (oceněna za nejlepší v mém ročníku).
Vím, co je to introvert a extrovert, jinak nechápu, co je to za omylný předmět	1x	----
Zamyšlení se nad sebou a věcmi, které se kolem mě dějí	1x	----
Řešit problémy a hledat kompromisy	1x	----
Klást otázky	1x	----
Nevím	1x	Asi v ničem.
Zjistil jsem, jaký člověk pravděpodobně jsem a jak většinou dokážu na dané věci reagovat v jakémkoliv prostředí spjaté např. s chováním, učením, soc. prostředím, dedukcí, analýze daných věcí, atp.	1x	Prakticky tyto věci člověk využívá pořád, aniž si toho všimne, protože to bere jako jasnou každodenní věc, kterou uplatňuje ve svém životě. Např. kdy se budu chovat takhle a potom zase jinak.

Tato výzkumná otázka byla položena pouze absolventům školy (ne současným žákům), protože absolventi již mají za sebou tři nebo čtyři roky výuky předmětu OSV, a prošli všemi aktivitami a činnostmi, které byly pro tento předmět určeny. Proces výuky předmětu OSV je u nich ukončen a absolventi tedy uvádějí situace (i) ze svého současného osobního života, ve kterých získané dovednosti, i po ukončení základní školní docházky, někdy využili nebo využívají.

Odpovědi absolventů ukazují na fakt, že získané dovednosti (ať už jde o kompetence komunikační či jiné) mají dle absolventů přesah do jejich každodenního praktického života – což dokazují uvedené situace, ve kterých získané dovednosti využili či využívají dodnes.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

A) PRO ABSOLVENTY: Myslíš si, že jsou dovednosti získané v předmětu OSV užitečné a použitelné ve tvém nynějším (osobním) životě?

Graf č. 1

Tabulka č. 4

Ano	22 žáků	76%
Ne	7 žáků	24%
Celkem	29 žáků	100%

Ve výše uvedené tabulce č. 3 jsou uvedeny dovednosti, které absolventi školy v dotaznících uvedli, že získali v předmětu OSV, a situace, ve kterých dovednosti využili nebo využívají v praktickém životě. V této výzkumné otázce uvedlo 24% žáků, že získané dovednosti nejsou dle jejich názoru užitečné a použitelné v jejich nynějším (osobním) praktickém životě.

Všichni absolventi, kteří uvedli zápornou odpověď na výše uvedenou výzkumnou otázku (*Myslíš si, že jsou dovednosti získané v předmětu OSV užitečné a použitelné ve tvém nynějším (osobním) životě?*), nenapsali k předchozí otázce (*Jaké dovednosti jsi v tomto předmětu získal/a? Uveď, prosím, situaci, ve které jsi tyto dovednosti v osobním životě využil/a.*) žádnou situaci, ve které by získanou dovednost využili. Tímto potvrdili své tvrzení, že získané dovednosti pro ně nejsou v nynějším osobním životě prakticky použitelné. V případě, že by napsali, že jsou získané dovednosti pro ně nepoužitelné v nynějším osobním životě, a přesto by uvedli situaci, ve které ji využili či využívají, pak by svoje tvrzení vyvrátili. To se však nestalo.

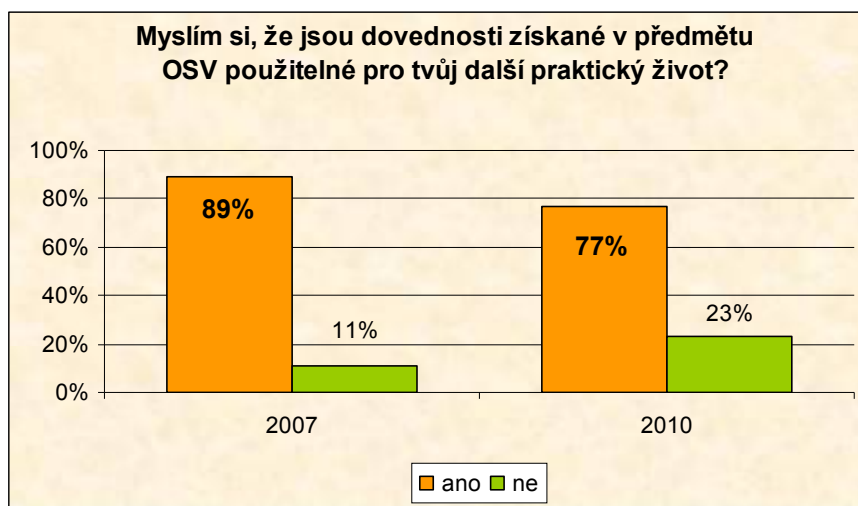
Avšak i tito absolventi, jejichž odpověď na otázku získaných dovedností v předmětu byla „ne“, uvedli dovednosti, které v předmětu OSV získali. Tzn. že jim předmět OSV pomohl k jejich získání. Tito absolventi však pouze získané dovednosti ve svém osobním životě nevyužívají.

Nadpoloviční většina absolventů, přesněji 76% z nich, uvedlo, že získané dovednosti jsou použitelné pro jejich další praktický život.

B) PRO ŽÁKY: Myslíš si, že jsou dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro tvůj další praktický život?

Tabulka č. 5

Počet žáků	ano	ne	celkem
2007	83	10	93
2010	58	17	75

Graf č. 2

Ve všech třech zkoumaných souborech – absolventi školy, žáci školy z roku 2007 a 2010 – uvedlo více jak 75% dotazovaných respondentů kladnou odpověď (viz graf č. 1 a č. 2).

DOPLŇUJÍCÍ OTÁZKA (pouze pro žáky): Proč (z jakého důvodu) jsou / nejsou dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro další praktický život?

Zde uvádím pouze důvody „proč nejsou dovednosti využitelné v dalším praktickém životě“ žáků. Kompletní seznam odpovědí „proč jsou pro žáky dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro jejich další praktický život“ je uveden v příloze č. 9.

Žáci, kteří odpověděli na předchozí otázku záporně, uvedli následující důvody pro své tvrzení:

Proč ne:

- Nepotřebuji to.
- Protože je to blbost.
- Není na žádné střední škole.
- Protože mě nebaví.
- Vše z předmětu je zbytečné.
- Nevím. (3x)
- Těžko říct.
- Není důležitý pro můj život.
- Popravdě si tyto dovednosti nepamatuji, takže nic.

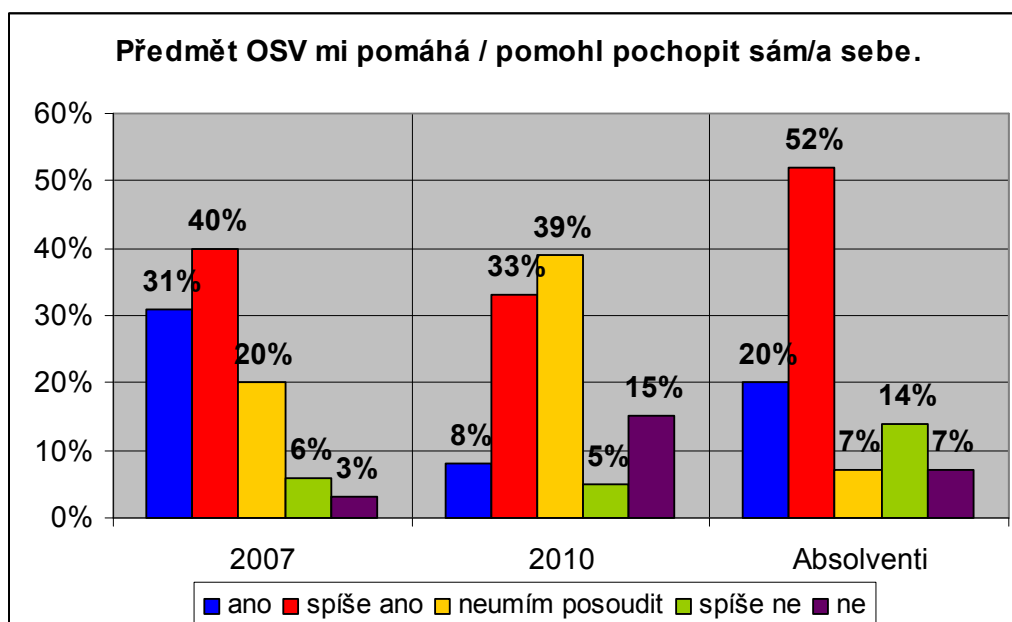
- Nedá se nijak naučit, jak rozhodovat správně. Ovšem není tomu tak, že by se nedal využít. Věci, které jsme dělali, mi přišly dětinské (hry, atd.)

VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

PRO ŽÁKY: **Předmět OSV mi pomáhá pochopit sám/a sebe.**

PRO ABSOLVENTY: **Předmět OSV mi pomohl pochopit sám/a sebe.**

Tabulka č. 6	ano	spíše ano	neumím posoudit	spíše ne	ne
2007	31%	40%	20%	6%	3%
2010	8%	33%	39%	5%	15%
Absolventi	20%	52%	7%	14%	7%

Graf č. 3

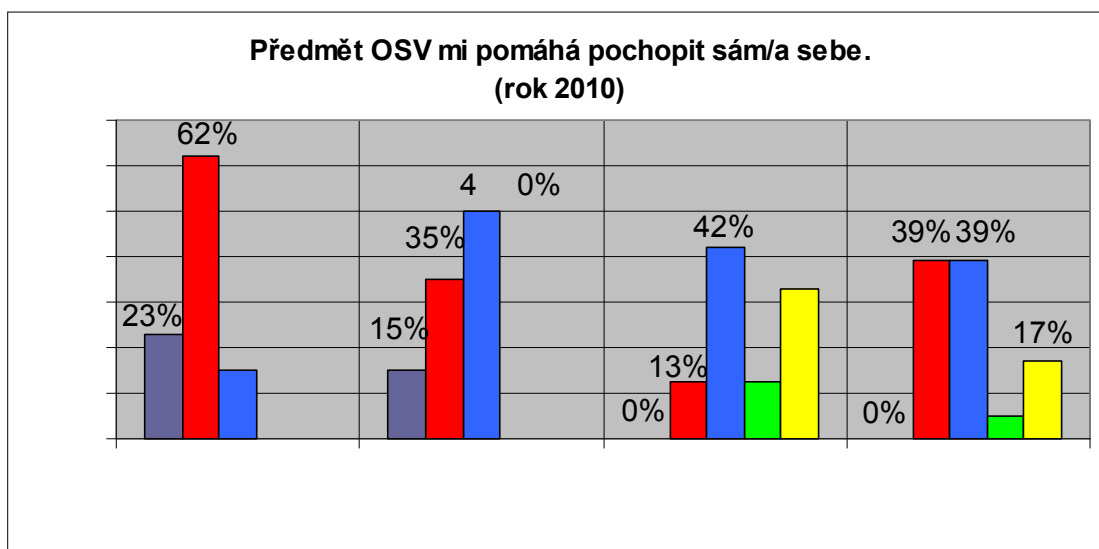
Na otázku v oblasti osobnostního rozvoje (zda předmět OSV pomáhá či pomohl dotazovaným pochopit sám/a sebe) se více než 70% žáků v roce 2007 a absolventů školy vyslovilo kladně (odpověď „ano“ nebo „spíše ano“). V roce 2010 však téměř 40% žáků školy nebylo schopno posoudit, zda jim předmět OSV pomáhá v pochopení vlastní osobnosti a jen 41% cítí, že jim předmět OSV pomáhá pochopit sám/a sebe.

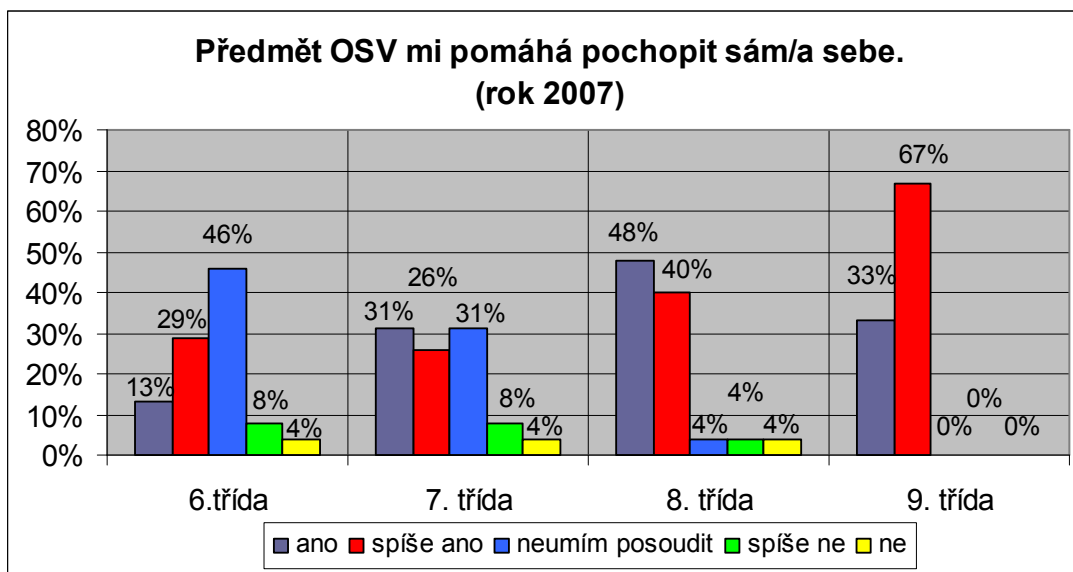
Když se podíváme blíže na odpovědi jednotlivých ročníků (žáků) z roku 2010 (viz níže: graf č. 4), je z něho patrné, že nikdo z žáků 6. a 7. ročníku, kde mají OSV jako předmět, neodpověděl na výzkumnou otázku záporně. V 7. ročníku však polovina žáků uvedla, že neumí posoudit, zda jim předmět OSV pomáhá pochopit sám/a sebe. Tento výsledek přikládám ke skutečnosti, že náplní předmětu OSV v 7. třídě je (dle odpovědí žáků

uvedených v tabulce č. 2) především otázka sexuální výchovy, drog, viru HIV (AIDS) a šikany. Druhým faktorem ovlivňujícím výsledek je, že výuku v tomto ročníku vede výuku vyučující, který neprošel školením OSV.

V 8. a 9. ročníku vysoké procento žáků neumí dotazovanou skutečnost posoudit, což může být přisouzeno tomu, že OSV se v jejich třídách již nevyučuje jako samostatný vyučovací předmět. Zároveň relativně velké procento žáků (především v 8. ročníku) odpovědělo na otázku záporně.

Nejvíce kladných odpovědí se objevilo v ročníku (6. ročník), kde vede výuku vyučující, která má školení OSV A i B a která byla jednou z vyučujících, která uvedla výuku OSV na škole v chod a která se výukou OSV zabývá dlouhodobě od začátku výuky OSV na škole.

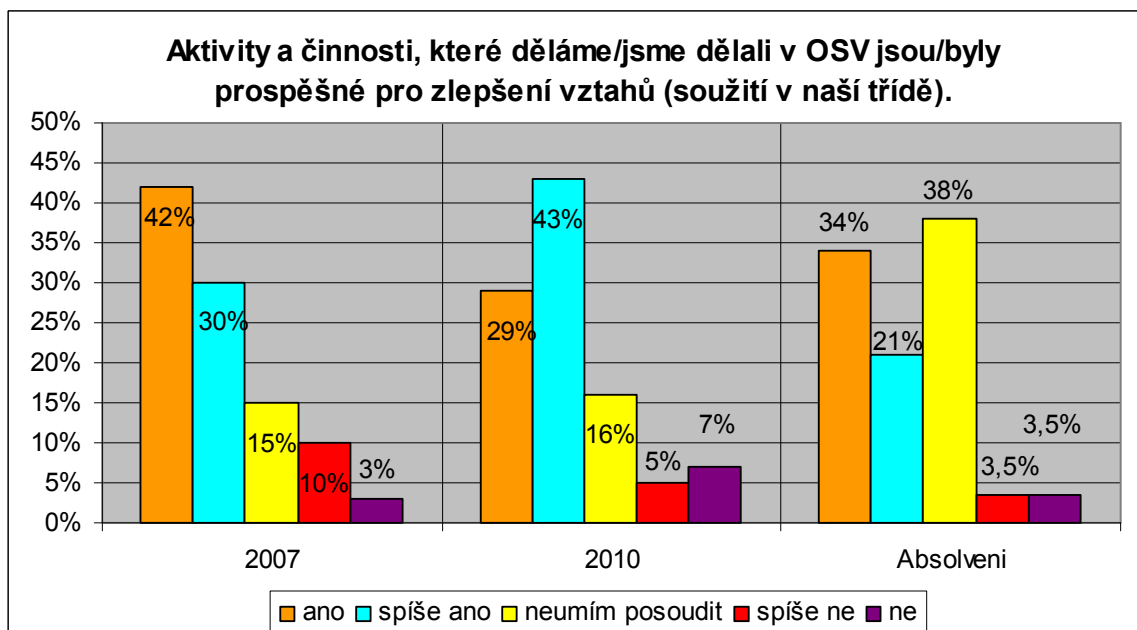
Graf č. 5

VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

PRO ŽÁKY: Aktivity a činnosti, které děláme v OSV jsou prospěné pro zlepšení vztahů (soužití) v naší třídě. Jak se vztahy ve třídě změnily (uved', prosím, i konkrétní příklad)?

PRO ABSOLVENTY: Aktivity a činnosti, které jsme dělali v OSV byly prospěné pro zlepšení vztahů (soužití) v naší třídě.

Tabulka č. 7	ano	spíše ano	neumím posoudit	spíše ne	ne
2007	42%	30%	15%	10%	3%
2010	29%	43%	16%	5%	7%
Absolventi	34%	21%	38%	3,5%	3,5%

Graf č. 6

Na výzkumnou otázku zabývající se „zlepšením vztahů ve třídě skrze aktivity a činnosti OSV“ odpověděla ve všech třech zkoumaných souborech **nadpoloviční většina** dotazovaných kladně („ano“ a „spíše ano“). **Téměř 40% absolventů** odpovědělo, že odpověď na otázku „neumí posoudit“.

Faktorem, který u absolventů školy hraje velkou roli, je fakt, že pro všechny dotazované žáky je v době vyplňování dotazníků tato otázka aktuální (stále jsou v té době součástí třídy: kolektivu, který pořád existuje), zatímco absolventi již patří do jiných třídních kolektivů (jiných sociálních skupin). Tato výzkumná otázka již pro ně není aktuální, jde o sociální skupinu, kterou již opustili, kterou již nejsou součástí. To je také důvod, proč se v dotazníku ptám na doplňující otázku („Jak se vztahy ve třídě změnil? Uveď, prosím, i konkrétní příklad.“) pouze žáků zvolené školy a ne absolventů.

VYHODNOCENÍ DOPLŇUJÍCÍ OTÁZKY:

V roce 2007 je 15 žáků, podle jejichž názoru se vztahy ve třídě (po aktivitách zaměřených v hodinách OSV na zlepšení a upevnění vztahů mezi spolužáky) nezměnily. Žáci vidí ve své třídě hlavní změnu především v: zlepšení chování a komunikace mezi dívkami a chlapci; komunikace probíhá mezi všemi spolužáky navzájem; kamarádství.

Odpovědi žáků (rok 2007)

Tabulka č. 8

Nezměnily se	15x
Bavíme se všichni se všema	10x
Mluvíme spolu slušně	7x
Více se spolu kamarádíme	6x
Změnilo se naše chování	6x
Umíme lépe spolupracovat	5x
Lepší komunikace mezi spolužáky i dívkami a chlapci	5x
Lepší vztahy v kolektivu	4x
Oslovujeme se jménem	3x
Respekt k odlišnostem ostatních	3x
Už se nerozdělujeme na skupiny holek a kluků	3x
Zamyslíme se nad tím, co děláme	2x
Lépe jsme se poznali	1x
Někteří kluci se k holkám chovají lépe	1x
Větší důvěra v ostatní	1x
Půjčujeme si věci u kluků, to dříve nešlo	1x
Otevřenější komunikace	1x
Pomáháme si	1x
Lépe spolu vycházíme	1x
Máme se více rádi	1x

Odpovědi žáků (rok 2010)

Tabulka č. 9

Zlepšení vztahů mezi klukama a holkama (chování, komunikace)	10x
Více se spolu kamarádíme	8x
Nezměnily se	6x
Bavíme se všichni se všema	6x
Sblížili jsme se, scelení kolektivu	5x
Umíme lépe spolupracovat	4x
Lepší chování mezi sebou (nenadáváme si, nemlátíme se)	3x
Nevím	2x
Pomáháme si	1x
Lépe jsme se poznali	1x
Dokázat se omluvit a přiznat své chyby	1x
Někteří lidé si něco uvědomili	1x
Přátelské vztahy	1x
Zlepšily se, ale ne zásluhou OSV	1x
Oslovujeme se jménem	1x
Upřímná komunikace	1x

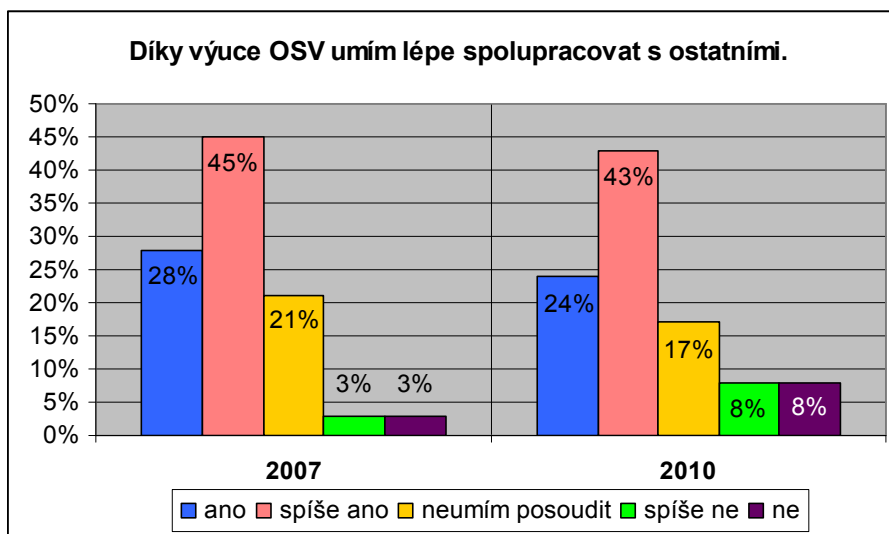
VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

PRO ŽÁKY: Díky výuce OSV umím lépe spolupracovat s ostatními.

Tato otázka, respektive tvrzení, byla položena pouze žákům školy (v r. 2007 a 2010), absolventům nikoliv (nejsou již součástí sociální skupiny, ve které se na ZŠ učili v hodinách OSV spolupracovat). Absolventům byla místo toho položena jiná otázka (tvrzení): „Díky výuce OSV umím lépe komunikovat s ostatními lidmi.“ (viz níže).

Tabulka č. 10	ano	spíše ano	neumím posoudit	spíše ne	ne
2007	28%	45%	21%	3%	3%
2010	24%	43%	17%	8%	8%

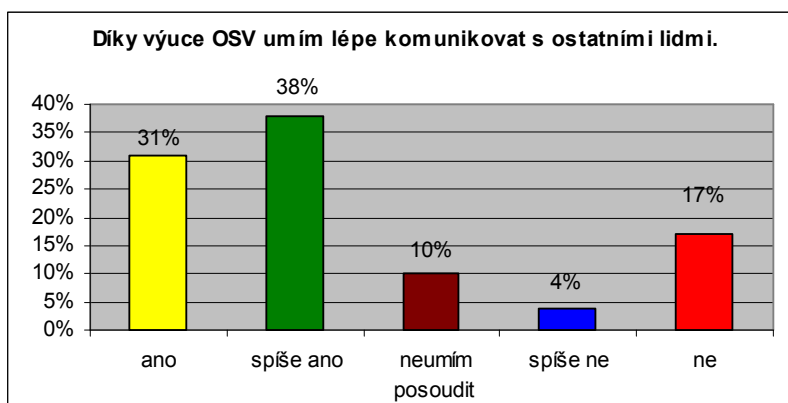
Výsledky této výzkumné otázky dopadla u žáků v roce 2007 i 2010 velmi podobně. Výsledky se podstatně nelišily. Většina aktivit je spojena se spoluprací ve dvojici, ve skupině či celé třídě. Spolupracovat tedy musejí v hodinách OSV žáci všech ročníků, ať už je aktivita zaměřena na jakýkoliv tématický okruh. V následné reflexi aktivity pak žáci, mimo jiné, reflektují i efektivnost práce ve skupinách.

Graf č. 7

VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

PRO ABSOLVENTY: **Díky výuce OSV umím lépe komunikovat s ostatními lidmi.**

Graf č. 8

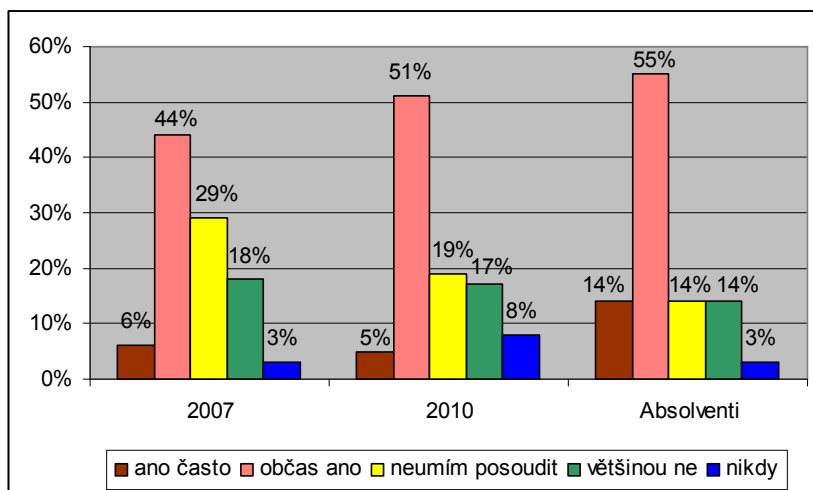
Necelých 70% absolventů si myslí, že jim výuka OSV pomohla v lepší komunikaci s druhými lidmi, 17% si myslí opak.

Velké množství aktivit a činností v hodinách OSV bylo zaměřeno na rozvoj komunikace (neverbální i verbální komunikace, empatické reakce, aktivní naslouchání, atd.). Těmito činnostmi a aktivitami prošli všichni dotazovaní absolventi. Pouze některým (69 %) tyto rozvíjené dovednosti pomohly v komunikaci s ostatními lidmi, sedmnácti procentům nepomohly dle jejich názoru vůbec.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

PRO ŽÁKY: **Stává se mi, že po aktivitě v hodině OSV změním názor/pohled na řešenou nebo prožitou problematiku. Pokud ano, uveď, prosím, příklad.**

PRO ABSOLVENTY: **Stávalo se mi, že po aktivitě v hodině OSV jsem změnil/a názor/pohled na řešenou nebo prožitou problematiku. Uveď, prosím, příklad.**

Graf č. 9

Vytvoření, ujasnění nebo upevnění si vlastního názoru je, dle mého názoru, velice důležité. Vytvoření si vlastních postojů a názorů však v hodinách OSV musí probíhat svobodnou volbou žáka z více předložených možností, otevřené diskuse v komunitním kruhu (bezpečné prostředí), rozpravy, prožité situace, atd. Žák nesmí být nucen, aby přijal názor jiného člověka (v prostředí školy: učitele či spolužáka), žák naopak musí mít možnost si své východisko, postoj či názor zvolit sám a zcela dobrovolně. Jedině takto svobodně vytvořený názor může v žákovi zakořenit a žák ho může přijmout za vlastní a jednat podle toho.

Žáci si v těchto aktivitách, diskusích mohou vyslechnout i názor druhých a podívat se na probíranou problematiku očima spolužáků, učitele a dalších lidí. Nemusejí však názor druhého přijmout za svůj. V bezpečném prostředí mohou bez obav vyslovit svůj názor a diskutovat o různosti postojů a pohledů na věc.

Více než 50 % dotázaných žáků i absolventů školy uvedlo, že někdy změnili názor na některou z řešených nebo prožitých problematik v hodinách OSV (viz graf č. 9).

Níže jsou uvedené příklady, které žáci (v roce 2007 i 2010) a absolventi uvedli ve svých dotaznících – na co, kdy nebo jak změnili názor. Příklady jsou uvedeny doslovně tak, jak je do dotazníků žáci uvedli, pouze gramatické chyby a interpunkce jsou opraveny.

PŘÍKLADY ŽÁKŮ:

- Stojím si za svým.
- Myslel jsem, že všechen hluk vyvolává jen jeden, ale dělají to všichni.
- Třeba že si dáme pravidla a já je někdy poruším.
- Šetření energií.
- Šikana – že se má více řešit.
- Třeba že násilí není to samé jako šikana nebo spíše to není úplně stejné, něčím se liší.
- Myslím si, že zelená je nejlepší, na konci hodiny je nejlepší červená.
- V hodině OSV máme řešit nějakou problematiku, moc nad tím nepřemýšlím, ale v hodině mi to začne vrtat hlavou.
- Když něco řešíme, tak v hodině, když mi to někdo vysvětluje, tak to pochopím také z jiného pohledu.
- Když se řešil problém, o kterém jsem moc nevěděl, tak jsem si po doplnění informací udělal vlastní obrázek.
- Někdy ano – třeba když něco prožiji, mám na to třeba špatný názor, ale když si povídáme, tak zjistím, že to může být i dobré.

- Třeba jsem se s někým pohádala a po hodině jsme byli už zase kamarádi.
- Zdá se mi, že je někdo zamlklý, ale pak zjistím, že je to kvůli někomu.
- Vím například jak se cítí člověk, který propadnul drogám, atd.
- Třeba drogy, tak si vzpomenu, jak škodí.
- Nikdy jsem se nezabývala virem HIV ani lidmi, co jsou oběťmi šikany. Teď je mi těch lidí líto, šikanovaným bych pomáhala... Lidem nakaženým virem HIV bych pomáhala penězi.
- Když mi někdo něco provede, díky OSV vím, jak se k tomu člověku zachovat.
- Moc často měním názory na sebe.
- Uvědomila jsem si, že kdybych se dostala do situace jiných, zachovala bych se úplně jinak.
- Více si promyslím co a jak mám udělat.
- Když třeba někoho odmítnu a nepromyslím to, tak teď už to předem promyslím a udělám to lépe.
- Protože mi ta hodina dává něco k mé psychice a mým vztahům.
- Nebudu se zabývat věcmi, které vím, jak dopadnou.
- Názor na nějakého např. psychicky nevyrovnaného člověka, o kterém si myslím, že je divný, tak se dozvím, že za to nemůže.
- Změním třeba vztahy se spolužáky.
- Když mě něco trápí, tak se v té hodině sám od sebe uvolním a tolik mě to netrápí.
- K nemocným lidem nakaženým virem HIV se snažím pomoci, a ne se jim smát.
- Celkově OSV mění názory.
- Při odsuzování spolužáka vyšlo najevo, že byl nevinný.
- Více chápu pocity lidí (když se jim něco stane).
- Např. když jsme byli rozděleni na ty dvě „nepřátelské“ skupiny, pak jsem se snažila (ale i my všichni ve třídě) se udobřit a změnit tak názor na to, co děláme.

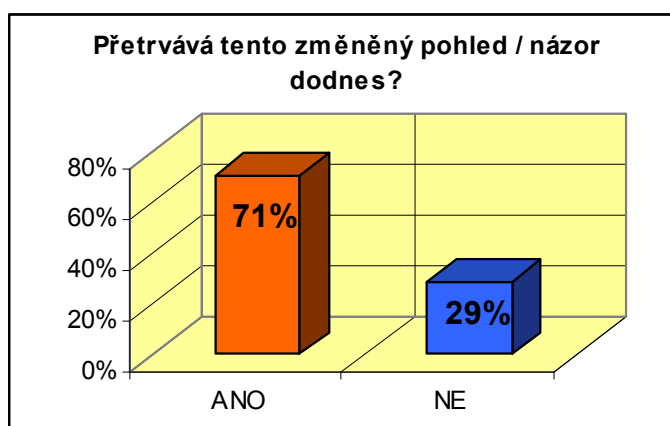
PŘÍKLADY ABSOLVENTŮ:

- Třeba nějaké neshody, hádky ve třídě... Po hodině jsem zašla za tou osobou, které jsem něco řekla... Někdy jsme si to vyříkali, někdy ta osoba stála za svým, obě možnosti jsou běžné.
- Většinou jsem i změnila názor na lidi, kteří byli kolem mě, a naučila jsem se řešit věci i lehčím způsobem.
- Názor na mé spolužáky, snažit se pochopit jejich názor vůči problémům.

- Např. při debatování o tom, jestli dělat přijímací zkoušku na střední školu nebo ne. Nejdřív jsem myslela, že ne, ale po zdůvodnění všech názorů jsem svůj trochu pozměnila.
- Často jsem měla na některé třídní problémy záporný názor, ale jak jsem se pak nad ním zamýšlela víc a víc, tak mi docházela i některá řešení, co by naší třídě pomohlo, abychom spolu více spolupracovali a byli kolektiv.
- Došlo mi, jak se určitá osoba chovala, jaký jevila k dané situaci přístup.
- Jednou jsme probírali problematiku věcí, které si s sebou vzít, když ztroskotáme na moři. Nejdůležitější věcí bylo zrcátko, které bych já při promýšlení, co vzít, zahodila do moře.
- Vždycky jsem to řešil fyzickou silou, ale teď už jen slovně, anebo radši od debaty odstoupím.
- Třeba na učení, jakým systémem se mám učit.
- Když, jsem věděla, že je někdo agresivnější povahy, moc jsem neprosazovala svůj názor.
- Nevzpomenu si, ale vím, že těchto situací nastalo více.
- V práci ve skupinkách jsem dokázala přistoupit i na opačný názor jiných.
- Třeba když pracujeme ve skupinách, ať se zapojují všichni a ne jen někteří.
- Řešení problémů, chování.
- Pochopila jsem třeba, proč mi někdo řekl něco, co jsem dřív nechápala, hodně jsem si vysvětlila názory ostatních a hlavně jsem se začala na věci dívat z pohledu jiných lidí. Ne jenom můj názor je ten správný a věci se nedělí jen na špatné a dobré.

V dotazníku pro absolventy školy byla položena ještě doplňující otázka:

PRO ABSOLVENTY: Přetrvává tento změněný pohled / názor dodnes?

Graf č. 10

Sedmdesát jedna procent dotazovaných absolventů odpovědělo, že názor na problematiku změněný během aktivit v hodinách OSV přetrvává dodnes. Toto procento je velmi vysoké a ani nemůže být vyšší, jak je možné vidět z níže uvedené tabulky č. 11.

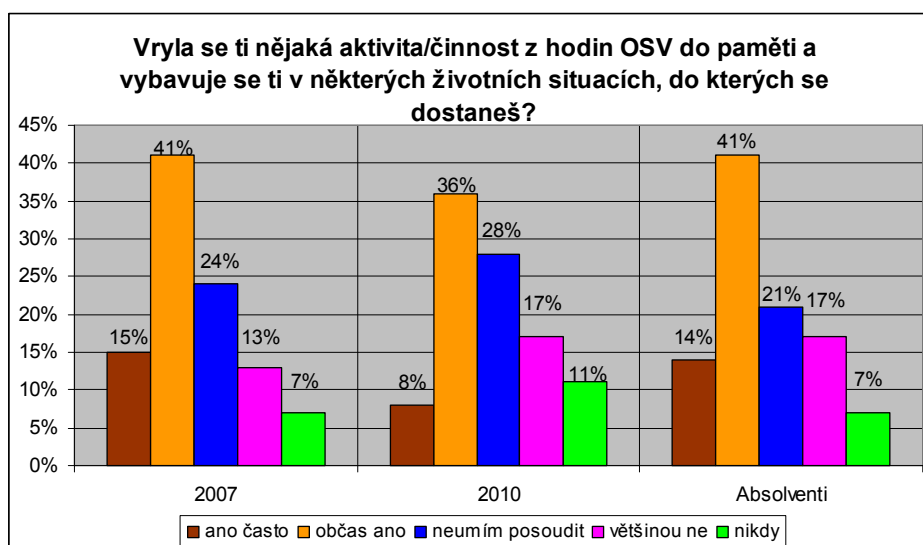
Ti absolventi, kteří na otázku: „**Stávalo se mi, že po aktivitě v hodině OSV jsem změnil/a názor/pohled na řešenou nebo prožitou problematiku.**“ odpověděli „ano, často“ nebo „občas ano“, u naprosté většiny těchto žáků přetrvává tehdy vytvořený názor dodnes. U absolventů, kteří názor nezměnili během aktivit v hodinách OSV nemohli odpovědět, že přetrval dodnes, když nebyl ani vytvořen.

Tabulka č. 11	ano	ne	Celkem odpovědělo na dotaz: Stávalo se mi, že po aktivitě v hodině OSV jsem změnil/a názor/pohled na řešenou nebo prožitou problematiku.
ano, často	4	0	4
občas ano	14	2	16
neumím posoudit	2	2	4
většinou ne	0	4	4
nikdy	0	1	1

VÝZKUMNÁ OTÁZKA (pro absolventy i žáky):

Vryla se ti nějaká aktivita/činnost z hodin OSV do paměti a vybavuje se ti v některých životních situacích, do kterých se dostaneš? Jaká aktivita (činnost)? V jakých životních situacích?

Tato otázka byla položena žákům v roce 2007 a absolventům, pak také žákům 6. a 7. ročníku v roce 2010. 8. a 9. ročník nemá předmět OSV jako předmět, proto jim byla položena otázka jinak: „**Ještě dnes si vybavuji některé činnosti, situace nebo aktivity z OSV. Pokud ano, uveď které.**“

Graf č. 11

ŽÁCI 6. a 7. ročníku (rok 2010)

Tabulka č. 12

Jaká?	V jakých situacích?
Když jsme obkreslovali svou ruku a ostatní nám tam psali, jací jsme.	----
Ovládání vzteku	Ve škole.
Když jsme kreslili zemi dobra a zla.	Když přemýšlím o tom, že by svět takový mohl být.
Třídní nebe je dobrá věc, nebo třídní vesmír.	Když jsme celá třída rozhádaná, ale i mimo školu.
Přednáška AIDS	Kupovat kondomy.
	Abych si dávala pozor.
Když vidím nějakou stužku, vybaví se mi AIDS.	Žádná situace se ještě nevyskytla.
Autíčka 4x	Spolehnout se na druhé.
Kdo jsem já	Lepší komunikace s ostatními.
Když jsme se chválili a děkovali.	Když někomu chci říct, co pro mě znamená.
Lovci informací	Dozvědět se informace o ostatních.
Povídání	Povídání s přáteli.
Přemýšlení o problémech	V problému
Práce se jménem – co nás vystihuje.	V bavení se s kamarády.
Práce se jménem - písmenka a k tomu napsat jaká jsem.	Při přemýšlení a bavení se s kamarády.
Společné hry 2x	Výchova dětí, komunikace s lidmi.
	Výchova dětí.

ŽÁCI (2007)

Tabulka č. 13

Jaká?	V jakých situacích?
Schovávání předmětů	Když se něco hledá.
Když jsme se přesvědčili o tom, že děláme všichni hluk	Když si povídáme.
Povídání v kruhu	V situacích už spíše se to snažím řešit lépe než kdysi, protože jsem starší.
Problémy šikany	Když někdo někomu ubližuje.
Děti se nemají bít	V rodině.
Typologie MBTI 13x	Když mě odmítli s jinou nabídkou, tak teď už ví, že mi to nedělá dobře, tak to nejprve promyslím.
	Když se s někým bavím.
	Když se mamka naštvě.
	Když někdo reaguje.
	Když si s někým povídám.
	Dívám se na danou problematiku jinač, jinač řeším věci (trochu).

	Když poznám nového člověka - více poznám, jaký doopravdy je (už se mi jednou tohle stalo, že jsem to časem poznala, jaký ten člověk doopravdy je)
	Dorozumívání.
	Když mi někdo ublíží.
	Při sporu s rodiči.
Drogy	Třeba na oslavě.
Téma terorismu	Teď si nevzpomenu.
Řešení našich problémů ve třídě. 2x	Když někdo nějak reaguje, když se někdo těžce zapojuje do kolektivu. Že hádat se nemá cenu.
Když jsme hráli různé situace, které jsme si vymysleli (nemluvilo se tam, spíše jen huhňalo)	----
Kreslení komiksu. 2x	V mnoha situacích.
Slepé bludiště (1.má zavázané oči a 2.navádí)	Když vidí jak jdu slepce, tak si vzpomenu, že to byl divný pocit nevidět.
Vztahy ve třídě	když se s někým hádám
Napsání vlastností svého kamaráda	Ve škole.
Spolupracujeme ve skupinách, poznávání těch druhých	Ve škole, venku...
Že každý se chová jinak	V mnoha situacích.
Když jsme brali v hodině člověka, který je určitého charakteru	Když se seznamuji s novými lidmi.
Někdy už nejsem potichu, ale řeknu svůj názor	Když jsou špinavé toalety, když uvidím kostel.
Když se četlo z knihy o holce, která brala drogy	Když někomu chci porozumět a pomoci.
Násilí	Domácí násilí.

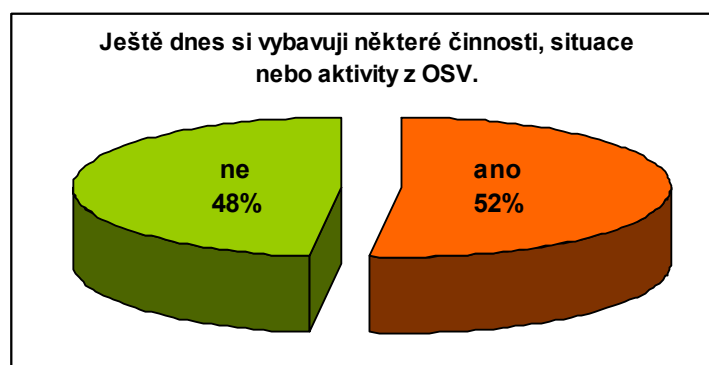
ABSOLVENTI

Tabulka č. 14

Jaká aktivita?	V jakých životních situacích?
Do paměti se mi vryla hodina OSV, ve které jsme brali typy povah člověka.	Na SŠ se mi to hodně hodilo, za prvé při písemné práci v OBN a za druhé mi to pomůže při poznávání nových lidí, kdy už odhadnu, jaký je to typ člověka, a vím jak se k němu chovat.
Poznávání chování osob	Když mám problém, tak že mi nedokáže určitá osoba pomoc, vyslechnout mě, poradit mi.
MBTI typologie	Vnímání lidí kolem sebe.
Zjištění, jestli jsem cholerik, sangvinik, flegmatik nebo melancholik.	Při posuzování, jací jsou ostatní okolo mě.

Test, který jsme si dělali hned na začátku roku, kdy jsme tento předmět měli poprvé. Byl to test, abychom poznali, jací jsme typy.	Vím, jaký jsem typ, a jaké mám vlastnosti, i záporné, a dávám si na ně bacha.
Poznání sám sebe, moje vlastnosti, charakteristika.	Ve škole, při komunikaci.
Chování ke mně.	V období studia ve škole.
S každým člověkem zacházím jinak – podle jeho typu, vnímám jeho řeč těla a dávám si pozor na mou. Používání očního kontaktu, práce s intonací hlasu.	Když jsem ve společnosti, komunikace s učiteli, mluvené projevy ve škole.
Když jsme se bavili o našich budoucích povoláních a paní učitelka měla ke každému žáku svůj konkrétní názor.. Hra o tom „Co bychom si vzali na loď“. Na výběr bylo pár možností (tuším že zrcátko, sirky, láhev rumu a další..)	Určitě při hádkách, nedorozumění. Jako třída jsme se u této aktivity strašně hádali.
Debata o marihuaně.	V běžném životě.

ŽÁCI 8. A 9. ROČNÍKU (rok 2010)

Graf č. 12

Tabulka č. 15

Které situace, aktivity, činnosti?	Počet odpovědí
Komunitní kruh	8x
Autíčka	4x
Hádej kdo jsem	3x
Vizitka	1x
Přecházení po tenké lavičce s ostatními	1x
Řešení ve třídě, např. lítající papírky, házení s pouzdrém	1x
Lovci informací	1x
Práce ve skupinách	1x

Když jsme děkovali jsvým kamarádům	1x
Řešení problému naší třídy v kruhu a každý musel říci svůj názor	1x
Řešení problému, když 2 dělají totéž, není to totéž	1x
Doplňování příběhu	1x
Lana po kterých jsme v lese chodili, bojovky	1x
Kreslili jsme, co nás baví, věci, předměty, které začínají na vaše počítačnické písmeno nejméně	1x

Některé aktivity nebo činnosti realizované v hodinách OSV na zvolené základní škole mají vliv na praktický život některých žáků a absolventů. Každý jedinec si vybavuje jinou činnost, aktivitu, na každého působí tedy každá aktivita a činnosti jinou měrou. Žáci si některé aktivity nebo činnosti, které prožijí v hodinách OSV, odnášejí do osobního života a vybavují se jim například v podobných situacích.

Znamená to tedy, že činnosti a aktivity z hodin OSV mají přesah do osobního života žáků, mají vliv na tvorbu jejich vlastního názoru, na jejich chování, jednání v praktickém životě.

Z mého vlastního pohledu – i kdyby aktivita nebo činnost v hodinách OSV ovlivnila jen jediného žáka, má tato aktivita smysl. Není účelem aktivit a činností, aby ovlivnily naprosto všechny žáky (potažmo absolventy školy), hlavní je, aby si z aktivit a činností odnesl každý žák to, co považuje pro něho osobně za důležité. A podle odpovědí uvedených v tabulkách č. 12, 13 a 14 v každém jednotlivém žákovi či absolventovi školy utkvěla jiná činnost, jiná aktivita, jiná situace, kterou si přenesl s sebou do různých situací v osobním životě.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA:

POUZE PRO ABSOLVENTY: Co bylo pro tebe v hodinách OSV nejpřínosnější?

Tato otázka byla položena pouze absolventům školy, kteří prošli ucelenou výukou předmětu OSV, která je ukončená. Absolventi jsou již ze školy pryč, a tak mohou vyhodnotit odpověď na tuto otázku z ucelené množiny.

Nejpřínosnější pro absolventy byl dle níže uvedené tabulky č. 16 hlavně **rozvoj komunikace a sebepoznávání**.

Tabulka č. 16

Co bylo pro tebe v hodinách OSV nejpřínosnější?

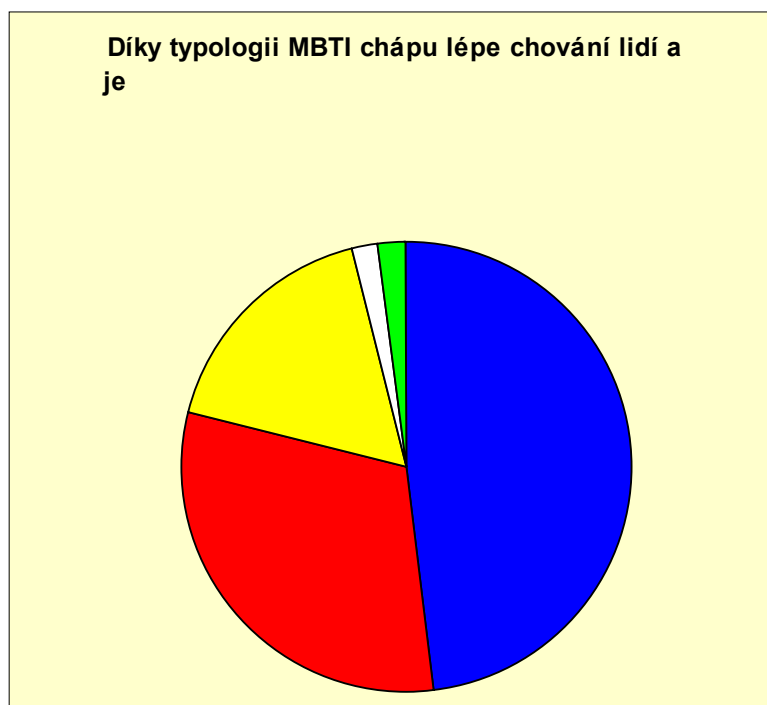
Rozvoj komunikace (ve třídě, s lidmi)	6x
poznávání sebe sám/a (své povahy)	5x
Spolupráce s ostatními, vytváření a vyjadřování svého názoru.	2x
Vyvarování se některých věcí v životě	1x
Všechno bylo něčím přínosné (určitě ne pro všechny, ale pro mě ano).	1x
Jelikož to byl můj oblíbený předmět, bavil mě a dal mi hodně do života, tak bylo pro mě vše přínosné.	1x
Asi nic, netuším o čem byl ten předmět.	1x
Pestrost předmětu	1x
Nevzpomenu si	1x
Názor učitele	1x
Volnost a uvolnění	1x
Sebeovládání	1x
Dovědění se, se kterými spolužáky toho máme nejvíce společného.	1x
Plnění různých kvízů a tabulek	1x
To, že jsme se osobnostními typy zabývali tak dlouho. Není to věc, která se dá probrat za 2 vyučovací hodiny.	1x
Kolektivní hry a činnosti. Myslím, že jsme se mezi sebou poznali také trochu jinak než při normálních hodinách.	1x

Náplň hodiny OSV je v každém ročníku jiná. Součástí výuky v 8. a 9. ročníku (když se ještě předmět OSV v těchto ročnících vyučoval) byla i tzv. MBTI typologie⁴. Typologii se v té době věnovalo skoro celý jeden školní rok – hlavně v 8. ročníku. Typologie byla jedním z hlavních pilířů výuky OSV na škole. Proto jsem žákům 8. a 9. ročníku v roce 2007 a absolventům školy (kteří se touto typologií zabývali) položila následující otázky týkající se MBTI typologie.

⁴ MBTI typologie (Myers-Briggs Type Indicator) je typologie osobností, podává obraz klíčových charakteristik chování, které jsou společné určitému typu lidí. Pomáhá lidem pochopit, jaké jsou jejich přednosti, a vysvětluje, proč a jaké mají slabiny. Jde o nástroj sebepoznání a usnadňuje mnohá rozhodnutí a volby v praktickém životě. Více viz ČAKRT, M. *Typologie osobnosti*.

VÝZKUMNÉ OTÁZKY (MBTI TYPOLOGIE)

PRO ŽÁKY 8. a 9. ROČNÍKU (ROK 2007): **Díky typologii MBTI chápu lépe chování lidí a jejich odlišnosti.**

který na otázku odpověděl. Z těchto výsledků není možné vyvozovat obecné závěry. Přesto je vidět, že žáky a absolventy typologie jednoznačně ovlivnila a pomohla jim v komunikaci, jednání a chování k druhým lidem.

2.7 Závěr výzkumné části

HYPOTÉZA 1: Absolventi školy jsou schopni definovat dovednosti, které získali skrze výuku předmětu osobnostní a sociální výchova.

- Z tabulky č. 3 je patrné, že absolventi jsou si vědomi a dokáží uvést dovednosti, které získali skrze výuku předmětu OSV. Zároveň uvedli i situace, ve kterých nabyté dovednosti ve svém praktickém životě využívají. A navíc 76% dotazovaných absolventů uvedlo, že osvojené dovednosti jsou pro ně užitečné a použitelné v jejich praktickém životě.

HYPOTÉZA 2: Dovednosti, které jsou nebo byly rozvíjeny během činností a aktivit realizovaných v rámci předmětu OSV, jsou z pohledu většiny žáků i absolventů školy použitelné v jejich praktickém každodenním životě.

- Absolventi tuto hypotézu nadpoloviční většinou potvrdili (viz tabulka č. 3 a graf č. 1). Žáci tuto hypotézu také potvrdili v otázce: „Myslíš si, že jsou dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro tvůj další praktický život?“ Naprostá většina žáků (89% žáků z roku 2007 a 77% žáků z roku 2010) potvrzuje, že získané dovednosti v předmětu OSV jsou použitelné pro jejich praktický život (viz graf č. 2).

HYPOTÉZA 3: Aktivity a činnosti realizované v hodinách OSV pomáhají žákům nebo pomohli absolventům školy porozumět lépe sobě samému.

- Jak je možné vidět v grafu č. 3 – většina žáků a absolventů školy uvádí, že předmět OSV jim pomáhá nebo pomohl pochopit sám/a sebe. Pouze žáci z roku 2010 tuto hypotézu částečně nepotvrzují, protože sice největší procento žáků (celkem 41%) uvádí kladnou odpověď a menší procento (celkem 20%) odpověď záměrnou. Žáků s kladnou odpovědí není však ani polovina. Důvodem je, že téměř 40% žáků neumí odpověď na tuto otázku posoudit. Tato hypotéza se však potvrdila, protože největší procento žáků a absolventů školy odpovědělo kladně.

HYPOTÉZA 4: Aktivity a činnosti realizované v hodinách OSV jsou / byly prospěšné pro zlepšení vztahů (soužití) v třídním kolektivu.

- Nadpoloviční většina všech dotázaných (i absolventů školy) odpovídá kladně. Viz graf č. 6.

HYPOTÉZA 5: Žáci (či absolventi) si během výuky v hodinách OSV upevňují, mění a upřesňují (upřesnili, změnili nebo upevnili) názory na prožitou či řešenou problematiku.

- Žáci někdy změni názor či pohled na řešenou problematiku po některé z aktivit realizované v hodinách OSV. Uvedli dokonce jmenovitě o jakou problematiku jde. Viz graf č. 9.

Na tomto základě je možné říci, že způsob realizace OSV na zvolené základní škole má na většinu žáků a absolventů školy kladný vliv, obohacuje je o praktické dovednosti, které následně žáci i absolventi využívají ve svém osobním životě, pomáhá jim ujasnit si, utvářet, přetvářet a formovat vlastní názory, uvádí je do situací, které jsou pro ně potom podnětem k přemýšlení a vyvozování vlastních závěrů a tyto aktivity, situace a činnosti z hodin OSV ovlivňují i chování, jednání, komunikaci, interpersonální vztahy jedince v jeho vlastním životě.

ZÁVĚR

Osobnostní a sociální výchova je velice specifická oblast vzdělávání. Jejím přínosem jsou především získané dovednosti a kompetence pro život. „Výuka“ OSV se dotýká různých oblastí a může se dotknout i témat, která mohou být pro některé žáky velice citlivá. Proto je zapotřebí s tématy OSV pracovat s rozvahou. Pokud však učitel ve třídě vytvoří pro činnosti a aktivity s prvky OSV bezpečné prostředí, pak se mohou žáci rozvíjet v mnoha oblastech osobnosti a interpersonálních vztahů. Což je možné vidět i z provedeného výzkumného šetření z této práce, kde pro většinu dotazovaných měly hodiny OSV přínos pro jejich praktický život.

OSV nemusí nutně ovlivnit všechny žáky. Každý žák si z ní může vybrat pouze to, co pro sebe považuje za přínosné. Tím se předmět OSV výrazně liší od ostatních výchovně vzdělávacích předmětů, kde je zapotřebí, kromě ovládnutí určitých praktických dovedností, znát i fakta.

Na závěr bych jen chtěla říci: i kdyby osobnostní a sociální výchova ovlivnila třeba jen jediného žáka ze třídy a pomohla mu získat jen jedinou dovednost, kterou pak bude využívat ve svém praktickém životě, má OSV smysl.

SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

BELZ, H., SIEGRIST, M. *Klí ové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6

ČAKRT, M. *Typologie osobnosti*. Praha: Management Press, 2005. ISBN 80-7261-112-7

DUBEC, M. *Zásobník metod používaných v OSV*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-02-9

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-303-X

Klí ové kompetence na gymnáziu. Praha: VÚP, 2008. ISBN 978-80-87000-20-5

Klí ové kompetence v základním vzdělávání. Praha: VÚP, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6

KOLEKTIV AUTORŮ PAU. *Mnímu vyučování*. Praha: Agentura STROM, 1994. ISBN 80-901662-3-7.

KŘÍŽ, P. *Kdo jsem, jaký jsem. Aktivita pro osobnostní a sociální výchovu*. Kladno: AISIS, 2005. ISBN 80-239-4669-2

LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole: cvičení pro rozvoj soustředění a motivace žáků*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-205-X

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání. Praha: VÚP, 2005. ISBN 80-87000-03-X

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2007.

SRB, V. a kol. *Jak na osobnostní a sociální výchovu?: výchovní příručka k metodikám OSV*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-01-2.

SRB, V., SRBOVÁ, K., DUBEC, M., ŠVEC, J., VALENTA, J., KŘÍŽ, P. *Pravidla psychické bezpečnosti v osobnostní a sociální výchově*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-03-6

ŠIMANOVSKÝ, Z., ŠIMANOVSKÁ, B. *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti: prevence problémů s agresivitou, pasivitou a závislostí*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-024-0

VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4

VALENTA, J. *Kapitoly z teorie výchovné dramatiky : hraní rolí ve výchově a vyučování : dramatická výchova a rozvoj sebevědomí*. Praha : Institut sociálních vztahů, 1995. ISBN 80-85866-06-4

VALENTA, J. Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X.

VALENTA, J. *U íme (se) komunikovat: metodika komunikace v rámci osobnostní a sociální výchovy*. Praha: AISIS o. s., 2005. ISBN 80-239-4514-9

VALENTA, J. *U ít se být: témata a praktické metody pro osobnostní a sociální výchovu na ZŠ a SŠ*. Praha: Agentura STROM a AISIS, 2003. ISBN 80-86106-10-1.

ZELINOVÁ, M. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6

ZŠ JANOVICE. *Školní vzdávací program „U íme se pro život“*, 2007.

www.metodiky.cz (http://www.metodiky.cz/download/vmegs_I_ukazka.pdf)

www.rvp.cz

www.vuppraha.cz

www.odyssea.cz

www.dokazuto.cz

www.aisis.cz

www.kvic.cz/projekty/sance

www.ekoskola.cz

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: **Dotazník pro žáky 6. a 7. třídy ZŠ v roce 2007**

Příloha č. 2: **Dotazník pro žáky 8. a 9. třídy ZŠ v roce 2007**

Příloha č. 3: **Dotazník pro žáky 6. a 7. třídy ZŠ v roce 2010**

Příloha č. 4: **Dotazník pro žáky 8. a 9. třídy ZŠ v roce 2010**

Příloha č. 5: **Dotazník pro absolventy školy**

Příloha č. 6: **Charakteristika předmětu osobnostní a sociální výchova (ze ŠVP zvolené základní školy)**

Příloha č. 7: **Školní výstup OSV z 6. ročníku**

Příloha č. 8: **OSV v projektech**

Příloha č. 9: **„Proč jsou pro žáky dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro jejich další praktický život.“**

Příloha č. 10: **Očekávané výstupy OSV definované o.s. Projekt Odyssea**

Příloha č. 11: **Základní desatero pravidel psychické bezpečnosti v OSV (vytvořený o.s. Projekt Odyssea)**

Příloha č. 12: **Zkrácená verze indikátorů OSV aneb Desatero OSV (o.s. Projekt Odyssea)**

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY ZŠ JANOVICE

Třída:

První stupeň jsem navštěvoval/a na ZŠ: v Janovicích x v Bašce x jinde

- **Máte Osobnostní a sociální výchovu jako samostatný předmět?** ANO x NE
- **Co je náplní tohoto předmětu (co děláte v tomto předmětu)?**

- **Myslíš si, že jsou dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro tvůj další praktický život?**
ANO x NE

Proč (z jakého důvodu)?

- **Předmět OSV mi pomáhá pochopit sám/a sebe:**
ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE
- **Aktivita a činnosti, které děláme v OSV jsou prospěšné pro zlepšení vztahů (soužití) v naší třídě:**
ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE

Jak se vztahy ve třídě změnil (uveď, prosím, i konkrétní příklad)?

- **Díky výuce OSV umím lépe spolupracovat s ostatními:**
ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE
- **Stává se mi, že po aktivitě v hodině OSV změním názor/pohled na řešenou nebo prožitou problematiku:**
ANO ČASTO - OBČAS ANO - NEUMÍM POSOUDIT - VĚTŠINOU NE - NIKDY

Pokud ano, uveď, prosím, příklad:

- **Vryla se ti nějaká aktivita/činnost z hodin OSV do paměti a vybavuje se ti v některých životních situacích, do kterých se dostaneš?**
ANO ČASTO - OBČAS ANO - NEUMÍM POSOUDIT - VĚTŠINOU NE - NIKDY

Jaká?

V jakých situacích?

Děkuji za vyplnění ☺

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY ZŠ JANOVICE

Třída:

Pohlaví: muž x žena

- Máte Osobnostní a sociální výchovu jako samostatný předmět? ANO x NE
- Měl jsi předmět OSV na 1. stupni? ANO x NE
- Který vyučující ve vaší třídě učí OSV (uved' jméno):
- Co je náplní tohoto předmětu (co děláte v tomto předmětu)?

- Myslíš si, že jsou dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro tvůj další praktický život?

ANO x NE

Proč (z jakého důvodu)?

- Předmět OSV mi pomáhá pochopit sám/a sebe:
ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE
- Aktivita a činnosti, které děláme v OSV jsou prospěšné pro zlepšení vztahů (soužití) v naší třídě:
ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE

Jak se vztahy ve třídě změnil (uved', prosím, i konkrétní příklad)?

- Díky výuce OSV umím lépe spolupracovat s ostatními:
ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE
- Stává se mi, že po aktivitě v hodině OSV změním názor/pohled na řešenou nebo prožitou problematiku:
ANO ČASTO - OBČAS ANO - NEUMÍM POSOUDIT - VĚTŠINOU NE - NIKDY

Pokud ano, uveď, prosím, příklad:

- Vryla se ti nějaká aktivita/činnost z hodin OSV do paměti a vybavuje se ti v některých životních situacích, do kterých se dostaneš?
ANO ČASTO - OBČAS ANO - NEUMÍM POSOUDIT - VĚTŠINOU NE - NIKDY

Jaká aktivita (činnost)?

V jakých životních situacích?

- **Hodiny OSV jsou pro mě** (možné zaškrtnout více možností):
 - inspirací
 - přínosem
 - jen zábavou (pobavením)
 - příležitostí k zamyšlení
 - zdrojem informací, dovedností
 - předmětem jako každý jiný
 - nudné
 - ztrátou času
 - jiná odpověď (uved'): _____

Poznámky:

Děkuji za vyplnění 😊

- **Vryla se ti nějaká aktivita/činnost z hodin OSV do paměti a vybavuje se ti v některých životních situacích, do kterých se dostaneš?**

ANO ČASTO - OBČAS ANO - NEUMÍM POSOUDIT - VĚTŠINOU NE - NIKDY

Jaká aktivita (činnost)?

V jakých životních situacích?

- **Ještě dnes si vybavuji některé činnosti, situace nebo aktivity z OSV:** ANO x NE

Pokud ano, uveď které:

- **Setkal ses v hodinách OSV s MBTI typologií?** ANO x NE

- **Díky MBTI typologii lépe chápu chování ostatních lidí i jejich odlišností:**

ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE

- **Hodiny OSV jsou pro mě (možné zaškrtnout více možností):**

- inspirací
- přínosem
- jen zábavou (pobavením)
- příležitostí k zamyšlení
- zdrojem informací, dovedností
- předmětem jako každý jiný
- nudné
- ztrátou času
- jiná odpověď (uveď):

Poznámky:

D kuji za vypln ní 😊

- **Myslíš si, že jsou dovednosti získané v předmětu OSV užitečné a použitelné ve tvém nynějším (osobním) životě?**

ANO x NE

Uveď, prosím, situaci, ve které jsi tyto dovednosti v osobním životě využil/a:

- **Ovlivnily tě aktivity / činnosti, které probíhaly v hodinách OSV?**

ANO, Kladně - ANO, Záporně - NE, neovlivnily mě vůbec

Pokud ANO – v čem tě ovlivnily:

- **Předmět OSV mi pomohl pochopit sám/a sebe:**

ANO - Spíše ANO - Neumím posoudit - Spíše NE - NE

- **Aktivity a činnosti, které jsme dělali v OSV byly prospěné pro zlepšení vztahů (soužití) v naší třídě:**

ANO - Spíše ANO - Neumím posoudit - Spíše NE - NE

- **Díky výuce OSV umím lépe komunikovat s ostatními lidmi:**

ANO - Spíše ANO - Neumím posoudit - Spíše NE - NE

- **Stávalo se mi, že po aktivitě v hodině OSV jsem změnil/a názor/pohled na řešenou nebo prožitou problematiku:**

ANO Často - Občas ANO - Neumím posoudit - Většinou NE - Nikdy

Uveď, prosím, příklad:

Přetrvává tento změněný pohled / názor dodnes?

ANO x NE

- **Vryla se ti nějaká aktivita/činnost z hodin OSV do paměti a vybavuje se ti v některých životních situacích, do kterých se dostaneš?**

ANO Často - Občas ANO - Neumím posoudit - Většinou NE - Nikdy

Jaká aktivita (činnost)?

V jakých životních situacích?

- **Co bylo pro tebe v hodinách OSV nejpřínosnější?**

- Co bys z hodin OSV vypustil/a a proč?

- Jaký by měl podle tebe být učitel OSV (vlastností, dovedností)?

MBTI Typologie (pokud na 1. otázku odpovíš **NE**, potom na další otázky v této části neodpovídej)

- Setkal/a ses v hodinách OSV s MBTI typologií? ANO x NE
- Pomohla ti typologie lépe pochopit jednání a chování druhých lidí?
ANO - SPÍŠE ANO - NEUMÍM POSOUDIT - SPÍŠE NE - NE

Po seznámení se s MBTI typologií, změnil se tvůj přístup (pohled)

- a) k sobě samé/mu? ANO x NE

Pokud **ANO**, jak?

- b) k druhým lidem ANO x NE

Pokud **ANO**, jak?

- Dle tvého názoru, měli by se žáci základních škol seznámit s MBTI typologií?

URČITĚ ANO - SPÍŠE ANO - SPÍŠE NE - NE, JE TO ZTRÁTA ČASU (NEMÁ ŽÁDNÝ PŘÍNOS)

Poznámky, postřehy, názory k této problematice:

D kuji za vyplnění 😊

CHARAKTERISTIKA PŘEDMĚTU OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA

Předmět Osobnostní a sociální výchova patří do oblasti Člověk a společnost. Je oblastí, která pomáhá žákovi k sebepoznání a sebepřijetí, zvyšuje jeho zdravou sebedůvěru a pomáhá nalézt jeho místo ve společnosti. Je úzce spjat se socializací žáka a vytvářením společenství třídy. Spojuje vývoj osobnosti s postojí ve třídě a v životě. Pomáhá vytvářet vztahy, pracovat na jejich rozvoji, předcházet konfliktům či případně je konstruktivně řešit. Jeho nedílnou součástí jsou prožitkové programy jednotlivých tříd, od prvního do devátého ročníku. Tyto prožitkové programy mají vždy jednotný cíl a snaží se žákům poskytnout maximální množství společných prožitků.

Předmět má jednododinovou dotaci a je vyučován v šestém ročníku.

Cíle tohoto předmětu bychom mohli shrnout do několika významných bodů:

- Sžívání nového kolektivu třídy v průběhu šestého ročníku
- Pomoc žákovi při přizpůsobování se životu druhého stupně
- Společné prožitky při různých akcích
- Nalézání společných zálib, zájmů všech dětí ve třídě
- Hledat vzájemné obohacení v odlišnostech žáků

Cíle, které jsme si stanovili budeme naplňovat v jednotlivých výchovně vzdělávacích strategiích, které umožní žákovi dosažení jednotlivých znalostí a dovedností.

Kompetence komunikativní

- Žák používá neverbální komunikaci, chápe její význam
- Žáci užívají dramatizaci a pantomimu jako výrazový prostředek svých pocitů a emocí
- Žáci si vzájemně naslouchají, sdělená slova čtou s porozuměním
- Žáci respektují právo ostatních na vyjádření názoru vhodnou formou

Kompetence k učení

- Ve dvojicích i skupinách si žáci rozdělují různé osobní a sociální role
- Žáci si pomáhají, doplňují se při společném plnění úkolu či při snaze dosáhnout zvolených cílů
- Žáci poskytují svému okolí pozitivní zpětnou vazbu
- Žáci dokáží na základě kritérií hodnotit aktivní účast spolužáků i podíl své práce

Kompetence osobnostně personální

- Žáci se v konkrétních situacích učí používat empatickou reakci jako základ řešení problémové situace
- Žáci používají „já výrok“ jako důležité osobní sdělení, jako součást řešení problémové situace

- Žáci zvládají základy sebehodnocení pomocí různých technik
- Žáci mapují svůj vývoj pomocí vývojového portfolia

Kompetence k řešení problému

- Žáci svým cílevědomým chováním předcházejí možné problémové situaci
- Žáci se učí zvládat a řešit konflikty v třídním kolektivu
- Žáci modelují a hledají různá řešení skutečných životních situací
- Žáci používají základy řešení problému v pěti krocích

Kompetence občanská

- Žáci svými postoji říkají ne násilí a agresi jak ve třídě, tak ve škole, tak v životě
- Žáci spolupracují při vytváření vztahů a vazeb mezi spolužáky ve třídě
- Žáci spoluvytvářejí a dodržují společně dohodnutá pravidla života třídy
- Žáci se aktivně seznamují s centry, která mohou pomoci při řešení životních krizových situací (Centrum nové naděje aj.)

Kompetence pracovní

- Žáci pomocí různých technik a materiálů vyjadřují své nálady, pocity a emoce
- Žáci se pomocí osobnostně sociálních her a technik neverbálně vyjadřují k sobě i ostatním ve třídě
- Žáci se snaží nalézt různá řešení zadaných úkolů a vyhodnocovat jejich vhodnost
- Žáci dbají vždy na svou osobní bezpečnost a bezpečnost ostatních

OSV – konečná verze 6. ročník

Školní výstup z 6. ročníku

ŠKOLNÍ VÝSTUP	UČIVO	TEMATICKÉ OKRUHY	PRŮŘEZOVÁ TEMATA
Prožitkový pobyt.	Několika denní pobyt žáků se zaměřením na sžívání se s novým kolektivem, novou životní situací	Sžívání žáků šesté třídy, pravidla	OSV MED
Pasování žáků 6. ročníku.	Slavnostní vstup žáků na druhý stupeň	Nový začátek spolu	OSV
Sžívání žakovského kolektivu.	Postupné propojení prožitkového programu a denního života třídy	Uplatňování pravidel, práce se třídou, morální rozvoj	OSV
Poznání svých spolužáků.	Pomocí technik a her OSV, využitím komunikačních dovedností odstraňovat vzájemným poznáním bariéry mezi žáky, mezi žáky a učiteli	Sebepoznání Komunikace Socializace třídy	OSV
Znám své silné a slabé stránky.	Pomocí projekčních metod pomoci žákovi objevovat jeho silné i slabé stránky, pomoci jeho vývojového portfolia na nich pracovat	Sebepoznání a sebepřijetí Komunikace. Práce ve skupině, role	OSV
Sebepoznání je cestou k předcházení problémů.	Pomáhat žákovi vyrovnávat se s jeho osobností, budovat jeho sebedůvěru a sebepřijetí	Seberealizace, sebepoznání sebpřijetí, soužití	OSV

Příloha č. 8: OSV v projektech

Projekty, průřezové téma OSV (SVP):

Název PT	1. stupeň					2. stupeň			
	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
OSV PT	PROJEKTY, KOOPERATIVNÍ, SKUPINOVÉ A SKLÁDANKOVÉ UČENÍ								
	INTEGROVANÍ ŽÁCI								
	ZÁVĚREČNÁ SLAVNOST								
	PASOVÁNÍ					PASOVÁNÍ			PASOVÁNÍ
	VÍ	KEND	PLNÝ HER	VÍKEND PLNÝ HER					
	KOMUNITNÍ KRUH					DISKUZNÍ KRUH			
	VÁNOCE A VELIKONOCE					TERASOFT			
						VOP, AKČNÍ PLÁNOVÁNÍ			
						NOCOVÁNÍ VE ŠKOLE			
							DEN BEZ HRANIC		
							VTIP PRO KAMARÁDA		
							MOJE TVÁŘ		
	PROŽITKOVÝ PROGRAM					PROŽITKOVÝ PROGRAM			

(ŠVP „Uíme se pro život“)

Příloha č. 9: „Proč jsou pro žáky dovednosti získané v předmětu OSV použitelné pro jejich další praktický život.“

Odpovědi žáků (rok 2007)

- Učíme se řešit problémy.
- Protože se naučíme třeba neobviňovat jiné, ale nejprve se zamyslet nad sebou.
- Abychom dokázali shodnout se a domluvit se s ostatními.
- Lépe komunikovat s ostatními je pro život důležité, kompetence komunikativní
- Mohu někomu pomoci, může mi to pomoci.
- Dává mi vzdělání o životě.
- Budeme vědět, jak se chovat k druhým lidem lépe, s porozuměním, lidské vztahy.
- Vždycky se hodí nějaké dovednosti navíc.
- Protože vím např. co způsobuje alkohol a jak to má následky.
- Povídáme si o praktických věcech, které v životě určitě využít můžeme.
- Budu vědět, jaký typ člověka jsem, proč se tak chovám.
- Bo se tu učíme věci, které se do budoucna můžou hodit.
- Podle toho se mohu rozhodnout, jaké zaměstnání budu provozovat.
- Protože se naučím proniknout do sebe sama.
- Pomůže mi to s vycházením s lidmi.
- Protože vím, jaká vlastně jsem a jak se chovám.
- Třeba při práci, jako vnímání s porozuměním, domluvit se.
- Uvědomuji si, že mezilidské vztahy jsou mnohem víc než si dovedu představit.
- Poznávám sebe sama, vím co mi vadí.
- Bude se mi to hodit, jaké povahy doopravdy jsem. Třeba budu moct řešit problémy jinak než je řeším teď.
- Budu více uvažovat než něco udělám, budu mít pochopení pro ostatní lidi v určitých situacích.
- Budu vědět, jak budu reagovat, jaké práci se vyhnout nebo jakou vykonávat můžu.
- Budeme lépe připraveni, budeme znát situaci.
- Protože bych je mohl uplatit (problém řešení).
- Protože se tak naučíme, jak se k sobě chovat.
- Tak člověk si některé věci (no hodně věcí) uvědomí, když se o tom baví.
- Protože některé věci budeme moct používat o chování, atd.
- Třeba pro moje budoucí povolání a spoluzaměstnance nebo spolužáky na střední škole.
- Vybereme si takové povolání, které by nám svědčilo.
- Lépe se s někým domluvíme, lépe spolupracuji.
- Pomáhá mi se vyrovnat s kamarádstvím a se svými problémy.
- Dokážu si teď představit věci, které by mohly být později reálné.

Odpovědi žáků (rok 2010)

- Jsme poučený 5x
- Některá témata jsou poučná, dozvíme se více o sobě, co nesmíme a nemůžeme dělat.
- Víme, čemu předejít.
- Známe prevenci, jak se projevuje šikana a mnoho dalších pojmů v oblasti sexuální výchovy.
- Pomohl mi naučit se řešit problémy.

- Poznávání osobnosti. 2x
- Naučíme se komunikovat a pochopit ostatní, co je pro život potřebné.
- Spolupráce nebo vycházení s lidmi. 4x
- Při výběru povolání a při komunikaci s lidmi. 2x
- Praktická příprava do života.
- Pro výchovu našich potomků. 2x
- Vhodnost chování.

Příloha č. 10: **Očekávané výstupy OSV definované občanským sdružením Projekt Odyssea**

1. Rozvoj schopnosti poznávání

- 1.1 Žák používá postupy zlepšující vlastní soustředění.
- 1.2 Žák rozvíjí smyslové poznávání a cit pro rytmus.
- 1.3 Žák používá postupy efektivního učení a plánuje své učení.

2. Sebepoznání a sebepojetí

- 2.1 Žák poznává svou osobnost (temperament, motivaci, schopnosti).
- 2.2 Žák poznává svůj vztah ke druhým lidem.
- 2.3 Žák poznává a rozvíjí vztah k sobě samému (identitu, sebeúctu, sebedůvěru, sebepřijetí).

3. Seberegulace a sebeorganizace

- 3.1 Žák rozeznává ve svém životě projevy a užitečnost vůle.
- 3.2 Žák vědomě pracuje se svými emocemi.
- 3.3 Žák zvládá vlastní agresivitu (s ohledem na sebe i na své okolí).
- 3.4 Žák zvládá trému.
- 3.5 Žák překonává sklony a návyky, které mu komplikují život.
- 3.6 Žák uplatňuje vůli při pohybových činnostech.
- 3.7 Žák plánuje svůj čas.
- 3.8 Žák uskutečňuje své životní cíle.

4. Psychohygienu

- 4.1 Žák rozeznává nežádoucí stres ve svém životě a odstraňuje příslušné stresory.
- 4.2 Žák provádí relaxační a aktivizační cvičení.
- 4.3 Žák nachází radost v těle, pohybu, pobytu v přírodě a zdravé životosprávě.
- 4.4 Žák poskytne a vyhledá pomoc při osobních problémech.

5. Kreativita

- 5.1 Žák používá základní kreativní postupy.
- 5.2 Žák tvořivě řeší mezilidské situace.

6. Poznávání lidí

- 6.1 Žák zná podstatné informace o svých spolužácích a umí s nimi ohleduplně zacházet.
- 6.2 Žák popisuje odlišnosti spolužáků ve třídě a formuluje výhody (přínosy) těchto odlišností.

- 6.3 Žák identifikuje zdroje chyb v poznávání lidí a jejich vliv na svůj život.

7. Mezilidské vztahy

- 7.1 Žák formuluje a respektuje základní pravidla chování ve třídě a ve škole.
- 7.2 Žák projevuje chování podporující dobré mezilidské vztahy (žádá, děkuje, daruje, slaví ..).
- 7.3 Žák prožívá se svými spolužáky situace blízkosti, důvěry a sdílení.
- 7.4 Žák prožívá se svými spolužáky radost ze společného zvládnání náročných situací.
- 7.5 Žák projevuje respekt k základním lidským právům svých spolužáků.
- 7.6 Žák projevuje respekt ke spolužákům opačného pohlaví (chlapci x dívky).
- 7.7 Žák s respektem komunikuje se spolužáky o svém postoji k lásce, něžnostem a sexualitě.

8. Komunikace

- 8.1 Žák rozlišuje projevy respektující a nerespektující komunikace.
- 8.2 Žák dodržuje pravidla efektivního rozhovoru.
- 8.3 Žák kultivovaně projevuje a prosazuje své názory, potřeby a práva (s porozuměním používá vybrané asertivní postupy).
- 8.4 Žák kultivovaně projevuje, co se mu líbí a co se mu nelíbí na chování druhého člověka (poskytuje druhému zpětnou vazbu).
- 8.5 Žák odmítá manipulaci.
- 8.6 Žák kultivovaně zvládá konflikty.
- 8.7 Žák ovládá techniku řeči.
- 8.8 Žák komunikuje věcně správně (stručně, jasně, zřetelně, popisným jazykem).
- 8.9 Žák vědomě pracuje s neverbální komunikací.
- 8.10 Žák poutavě prezentuje.
- 8.11 Žák moderuje skupinovou diskusi.

9. Kooperace a kompetice

- 9.1 Žák dodržuje efektivní postup práce v týmu.
- 9.2 Žák podporuje týmovou atmosféru.
- 9.3 Žák zvládá nepříjemné a neefektivní chování členů týmu.
- 9.4 Žák zvládá situace soutěže a konkurence.

10. Řešení problémů a rozhodovací dovednosti

- 10.1 Žák projevuje pozitivní postoj k řešení problémů, přijímá problémy jako výzvu.
- 10.2 Žák používá techniky efektivního řešení problémů.
- 10.3 Žák ve složitých situacích zvažuje své priority, na základě kterých se rozhoduje.

11. Hodnoty, postoje, praktická etika

- 11.1 Žák reflektuje hodnoty (osobní žebříček hodnot, hodnoty druhých lidí).
- 11.2 Žák rozpoznává projevy a užitečnost etických jevů ve vlastním životě (odpovědnost, spravedlnost, odvaha ...).
- 11.3 Žák pečuje o věci, rostliny, zvířata, lidi.
- 11.4 Žák odmítá šikanu (rozpoznává projevy, pojmenovává je a brání jim).
- 11.5 Žák odmítá závislosti (rozpoznává projevy, pojmenovává je a brání jim).
- 11.6 Žák identifikuje, které reálné problémy si zasluhují jeho angažovanost, a tyto problémy řeší.
- 11.7 Žák se zodpovědně rozhoduje a jedná v eticky náročných situacích všedního dne.

Příloha č. 11: **Základní desatero pravidel psychické bezpečnosti v OSV (vytvořený o.s. Projekt Odyssea)**

1. Předem žáky seznámíme s nejdůležitějšími pravidly psychické bezpečnosti.
Žák má právo neúčastnit se konkrétní aktivity (tzv. pravidlo STOP).
Učitel má právo kdykoli zastavit aktivitu (např. z důvodu bezpečnosti).
Respektujeme právo na soukromí, o omezeních informujeme předem.
2. Jasně strukturujeme aktivity žáků.
3. Vytváříme co nejvíce prostoru pro žáky.
4. Přemýšlíme o rizicích předem a zohledňujeme je instrukci.
5. Podporujeme a povzbuzujeme žáky, aby projevovali i akceptovali různé názory.
6. Při probírání citlivých témat vedeme diskusi na obecnější (mně osobní) úrovni.
7. Ošetřujeme emočně napjaté situace.
8. Používáme zpětnou vazbu.
9. V případě potřeby operativně zavádíme další pravidla.
10. Vzděláváme se v OSV. Pouštíme se jen do těch témat, na která jsme připraveni.

Příloha č. 12: Zkrácená verze indikátorů OSV aneb Desatero OSV (o.s. Projekt Odyssea)

Jednání učitele před vyučováním:

1. Učitel si zformuluje (napíše) hlavní cíl OSV, který bude chtít během vyučování naplnit. Obvykle se jedná o konkrétní schopnost nebo dovednost, kterou chceme u žáků během vyučování rozvíjet. Nebo o postoj, který chceme reflektovat či posílit. (Alternativa: Téma a cíl získá učitel od žáků.)

Jednání učitele na začátku vyučování:

2. Učitel od začátku vyučování „vysílá“ k žákům pozitivní vztahové signály (úsměv, přátelský výraz, komunikuje symetricky).
3. Učitel provede úvodní zcitlivění (naladění, motivaci, evokaci) na zvolené téma OSV. Např. otázkou, příběhem, scénkou, aktivitou.
4. Učitel zajistí, aby si žáci zformulovali osobní smysl (užitek) toho, že se budou daným tématem OSV zabývat.

Jednání žáků během vyučování:

5. Žáci si vyzkoušejí praktické jednání v situaci, která se týká daného tématu OSV (např. hrají modelovou situaci, scénku, pracují ve skupině, malují obrázek k tématu OSV...).
6. Žáci si zformulují vlastní odpověď na hlavní reflektující otázky položené učitelem.

Jednání učitele během reflexe:

7. Učitel během reflexe klade převážně otevřené otázky (např. „Co jsme si dnes procvičili?“ a nikoli „Procvičili jsme si něco?“)
8. Učitel nechává nejdříve odpovídat žáky na reflektující otázky. Sám sděluje svůj názor až jako poslední, nebo jej nesděluje vůbec, aby žáky neomezil v iniciativě nebo názorově neovlivnil svou autoritou.
9. Učitel používá více než jednu formu reflexe (například: verbální v kruhu, verbální ve skupinách, škály, grafické metody, scénky, dotazníky apod.) Přitom alespoň jedna z použitých forem reflexe umožňuje zapojení všech žáků najednou.

Jednání učitele na závěr vyučování:

10. Učitel se na závěr ptá žáků, co si z vyučování odnášejí (co objevili, co si procvičili, co se naučili nového, co pro ně bylo zajímavé, co je překvapilo.)

www.odyssea.cz